Arbejdsrapport fra
Danmarks Miljøundersøgelser
Miljø- og Energiministeriet
NR. 40

Naturovervågning

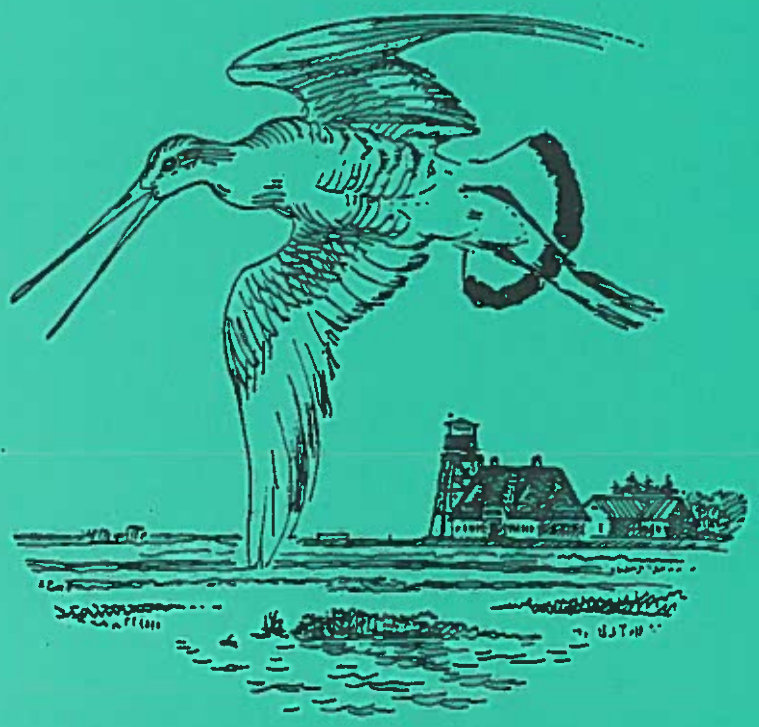

Emne: Ynglefugle 1995

Lokalitet: Tipperne

Udgivet: 1997

Datablad

Titel:	Ynglefugle 1995. Tipperne.
Undertitel:	Naturovervågning
Forfatter:	Ole Amstrup Tippernes Økologiske Feltstation Postbox 9 6830 Nr.Nebel Tlf.: 75 28 90 36
Afdelingsnavn:	Afdeling for Kystzoneøkologi
Serietitel og nummer:	Arbejdsrapport fra DMU nr. 40
Udgiver:	Miljø- og Energiministeriet Danmarks Miljøundersøgelser ©
Udgivelsesmåned og -år:	Marts, 1997
Redaktion:	Pelle Andersen-Harild og Michael Stoltze
Layout	Pelle Andersen-Harild og Ole Amstrup
Databehandling og figurer:	Ole Amstrup og Pelle Andersen-Harild
Referee:	Pelle Andersen-Harild og Michael Stoltze
Bedes citeret:	Amstrup, O., (1997): Ynglefugle 1995. Tipperne. Naturovervågning. Danmarks Miljøundersøgelser. 72 s. - Arbejdsrapport fra DMU nr. 40
	Gengivelse tilladt med tydelig kildeangivelse.
ISSN:	1395-5675
Tryk:	DSR Tryk
Oplag:	250 stk.
Sidetal:	72
Pris:	50 kr. (inkl. moms, ekskl. forsendelse)
Købes hos:	Danmarks Miljøundersøgelser Grenåvej 12, Kalø 8410 Rønde Tlf. 89 20 17 00 - Fax 89 20 15 14
	Miljøbutikken Information og Bøger Læderstræde 1 1201 København K Tlf. 33 92 76 92 (information) Tlf. 33 37 92 92 (bøger)

Arbejdsrapport fra DMU nr. 40

Naturovervågning
Ynglefugle1995
Tipperne

Ole Amstrup

Afdeling for Kystzoneøkologi

Miljø- og Energiministeriet
Danmarks Miljøundersøgelser
1997

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDLEDNING

Denne rapport indeholder resultaterne af optællinger af ynglefugle på **Tipperne, Værnengene, Poldene i Nymindestrømmen, Haurvigpoldene** og **Klægbanken** i 1995. Optællingerne udføres som et led i Danmark Miljøundersøgelsers naturovervågningsprogram ved Tippernes Økologiske Feltstation.

Optællingerne er blevet foretaget af Tippernes personale med hjælp fra frivillige.
Det faste personale i første halvdel af året var følgende:

Ole Amstrup	1/1-28/2 samt 17/4-5/7	Observatør og ynglefugletæller
Michael Bjerregaard	1/1-31/3	Observatør
Kent Olsen	1/3-31/12	Observatør
Henrik Knudsen	1/4-31/12	Observatør
Jens Hjerrild	1/1-30/6	Volontør
Ole Thorup	1/4-1/7	Ryleprojekt

Desuden var reservatbestyrer Karl-Erik Christensen til stede fra ca. 15.5 til primo oktober. Han skal hermed takkes for godt samarbejde. Derudover sendes en varm tak til følgende, der hjalp til med redegennemgang på Fuglepold:
Jens Friis Nielsen, Jørgen G. Nielsen, Flemming Hansen, Anne-Marie Boserup, Carsten Stengård, Lars Keller m.fl.

I rapportens indledende afsnit gives en oversigt over de meteorologiske og fysiske målinger foretaget på Tipperne i perioden 1. januar til 15. juli 1995 (perioden før og under fuglenes ynglen), en oversigt over drift og pleje på reservatets enge og en oversigt over prædatorer på ynglefuglene. Endelig beskrives den anvendte metodik og tidsplan ved optællingerne. Herefter følger hovedafsnittene: en artsgennemgang af Tippernes ynglefugle og ynglefuglene i de øvrige vigtige fugleområder i den sydlige del af Ringkøbing Fjord.

Under hver art beskrives optællingsforløbet i 1995 og resultaterne af optællingen. For alle vigtigere ynglefuglearter er vist et kort over de fundne reder og/eller yngle-territorier, og der sammenlignes med tidligere års optællinger. Herudover angives forskellige ynglefænologiske og ynglebiologiske forhold.

Resultaterne fra ynglefugletællingerne i 1992 og 1993 er endnu ikke færdigbearbejdet og publiceret, og det er derfor ikke muligt i denne rapport at drage sammenligninger med disse to ynglesæsoner. Flemming Hansen og Steen Brølling har dog udarbejdet en midlertidig oversigt over antallet af ynglefugle på Tipperne i henholdsvis 1992 og 1993; visse af disse tal nævnt her vil evt. senere blive korrigeret en smule.

SAMMMENFATNING, ynglesæsonen 1995

Formålet med denne rapport er at beskrive ynglesæsonen i 1995 på Tipperne og øvrige områder i den sydlige del af Ringkøbing Fjord. Herved følges bestandene og ynglesuccesen årligt.

Bestandene:

Bestanden af Knopsvane i den sydlige del af Ringkøbing Fjord er øget markant. På flere polde var antallet af par fordoblet (eller næsten fordoblet) i forhold til året før, mens bestanden på Tipperne var gået en smule tilbage. Hvor der blev talt reder med æg, var antallet steget fra 182 i 1994 til 304 i 1995. I de senere år er bundvegetationen også gået frem i fjorden (Jensen 1996), hvilket begunstiger en art som Knopsvane.

Der var rekordmange Gråænder (74-77 par), men som i 1994 få Skeænder (12-20 par). Engene var fugtige helt frem til slutningen af april, så sidstnævnte art havde ellers optimale betingelser. De øvrige lokaliteter i Ringkøbing Fjord, hvor vi optalte ynglefugle sås også få Skeænder. Bestanden af Skeand er på retur efter at have toppet i slutningen af 1980'erne. Derimod havde Atlinganden et godt år på Tipperhalvøen. Mange fugle blev set først i maj.

Vibe og Strandskade var de eneste vadefuglearter, der ynglede i antal over gennemsnittet på Tipperne i 1995, mens Stor Kobbersneppe havde et gennemsnitsår.

Klyden fortsatte tilbagegangen sandsynligvis på grund af forstyrrelser fra Ræve. Nedgangen i antal ynglepar skyldes dog ikke, at mange fugle er forsvundet fra området. Eksempelvis kulminerede Klyden i år med 1028 fugle, hvilket er meget normalt. Endvidere var 50-60 par flyttet til Klægbanken (her taltes 133 par i 1995 mod 75-85 par i 1994).

For den Almindelige Ryle var tallene under normalen, mens for arter som Rødben og Brushøne var tallene små. Dette skyldes, at ynglesuccessen var dårlig (se nedenunder). Hvis tallene korrigeres for den lave ynglesucces synes bestandene ikke at være gået tilbage i den grad, som de umiddelbare yngletal vidner om.

De fleste bestande synes at have toppet i slutningen af 80'erne. I 90'erne har prædationen været høj i 1991, 1995 og til dels 1994. Det er muligt, at prædatorerne (især Ræv) har "fundet ud af", at der er store muligheder for bytte (æg+unger) i området.

Ynglesuccesen

Af ynglesuccesen er det først og fremmest klækningssuccesen, der undersøges hos Tippernes engfugle. For Klyden indsamles også et mål for ungesuccesen (maksimumforekomster af unger på vaderne 25.5-15.7), og her kan det konstateres, at ynglesæsonen for arten var helt i bund på trods af en rimelig klækningssucces på Fuglepold.

I følgende tabel er den gennemsnitlige klækningssucces vist for 7 af Tippernes vadefugle (Strandskade-materialet er meget beskedent). Fuglene med åbne reder er vist først, og sat i en gruppe (Strandskade, Klyde, Vibe og Stor Kobbersneppe) og fuglene med mere skjulte reder er sat i en anden gruppe (Rødben, Brushøne og Almindelig Ryle). Endelig er rederne opdelt på delområder, hvis der pr delområde er:

1) overvåget mindst 15 reder, eller
2) mindst 1 prædation og 50 "rededage", eller
3) mindst 250 "rededage"

"Rededage" er antal dage, rederne blev overvåget med æg.

Vadefuglene med åbne reder er samtidigt store og agressive fugle, mens fuglene med skjulte reder er ret små og ikke særlig aggressive. Hovedprædatorerne på de store vadefugle er rovpattedyr og måske Rørhøg, mens Stormmåge og Gråkrager stort set bliver jaget væk af disse fugle. Stormmåger og Krager er derimod hovedprædatorerne på de små vadefugles reder, mens rovpattedyrene har svært ved at finde disse skjulte reder. Kun ved et stort prædationstryk (som i 1995) mærkes pattedyrprædationen også i de små vadefuglearters reder.

Klækningssucces (redesucces) 1995 (rededage i parentes):

Arter med åbne reder:

	Strandskade	Klyde	Vibe	Stor Kobbersneppe	I alt
Total	16% (145.5)	33% (904.5)	40% (774.0)	28% (502.5)	32%
Fuglepold	11% (121.5)	50% (611.0)	45% (209.0)	41% (257.0)	42%
Ialt exkl. Fuglepold	-	14% (293.5)	39% (565.0)	19% (245.5)	22%
N. Rad	-	3% (57.5)	34% (249.0)	-	19%
Ø. Rad syd	-	40% (92.0)	-	-	47%
Ø. Rad, nord+midt	-	6% (96.0)	17% (116.0)	17% (177.5)	13%
Øvrige enge	-	-	57% (120.0)	-	57%

Arter med skjulte reder:

	Rødben	Brushøne	Alm.Ryle	I alt
Total	22% (1245)	31% (338.5)	28% (417.5)	25%
Fuglepold	30% (598.5)	38% (181.5)	30% (66.0)	32%
Ialt exkl. Fuglepold	16% (646.0)	23% (147.0)	28% (351.5)	19%
N. Rad	16% (165.5)	-	11% (73.5)	11%
Ø. Rad syd	22% (156.5)	47% (69.5)	57% (93.0)	34%
Ø. Rad, nord+midt	9% (228.0)		31% (136.0)	15%
Øvrige enge	29% (96.0)	-	-	27%

Den lave klækningssucces skyldes koldt og regnfuldt vejr samt høj prædation (Ræv, Gråkrage, Stormmåge). Dødeligheden blandt nyudklækkede unger af Klyde, Almindelig Ryle, Rødben og Brushøne var stor. Antallet af voksne fugle, der varslede for unger var det laveste i mange år.

ANBEFALINGER

Driften og plejen

Drift og pleje er det ideelle for fuglene. Engene slåes regelmæssigt, der kan skaffes mange kreaturer til græsning på Tipperne, og de vigtigste yngleområder for engfuglene: Fuglepold, N. Rad og Ø. Rad, syd enten slåes årligt eller græsses helt ned.
På et par punkter kunne forholdene for fuglene dog forbedres:

1) Senere udsætning af kreaturer i udsætningsfennen mod vest:
På udsætningstidspunkter mellem 15. og 20. maj, er mange ynglepar af de mest sårbare vadefugle på Tipperne (Rødben og især Brushøne og Almindelig Ryle) midt i rugetiden, og de mange dage, deres reder er udsat for risikoen for nedtrampning, betyder, at disse første kuld har en temmelig ringe chance for at klække.

Betydningen af en senere udsætning underbyggedes i sæsonen 1995, hvor et udbrud af kvægsygdommen IBR betød, at udsætningen af kreaturerne ufrivilligt blev udsat 14 dage til lige før 1. juni. De sidste dage af maj og første dage af juni klækkede Ryle- og Rødben-familier i stort tal, og på en ikke-dækkende kortlægning omkring månedsskiftet maj-juni fandtes i vestfennen ca. 20-25 ungevarslende rylepar, mod normalt højst 5 (i 1994 kun 2). Da ungeoverlevelsen normalt er væsentligt større i tidlige kuld end i meget sene omlægskuld, kan en sen udsætning betyde en væsentlig forøgelse af ungeproduktionen for den Baltiske Ryle, der er en truet fugl. Det forbedrer sikkert også ungeproduktionen for arter som Stor Kobbersneppe og Rødben.

Hvis det overhovedet er praktisk muligt, vil en sådan senere udsætning være meget favorabel.

2) Tidligere flytning til nordøstfennen:
De seneste år er kreaturerne først blevet flyttet til nordøstfennen sidst i juli efter høslettet her. Denne sene flytning indebærer en risiko for, at den indre kystbræmme, der er en meget vigtig ungehabitat for flere vadefuglearter, vokser indad og bliver for bred og for tæt for vadefugleungerne. Desuden bliver græsningstrykket på den opvoksende vegetation i og omkring de udtørrende pander og loer meget mindre, hvad der giver en tilsvarende forringelse af forholdene for vadefugleungerne.

Den sene udsætning betyder nemlig, at kreaturerne nærmest kommer på eftergræsning, og i ikke for dårlige vækstår er der rigeligt med nyspiret græs i de store slåningsflader.
Det anbefales, at kreaturerne flyttes fra vestfennen til sydøstfennen 15.-20.juni og flyttes så op til nordøstfennen ca 1.-8.juli.

KLIMAFORHOLD, VANDSTANDE OG SALINITET

På Tipperne indsamles en række klimatiske og fysiske data. I de følgende figurer afbildes de daglige målinger af: solskinstimer (figur 1), maksimum- og minimum-temperaturer (figur 2), vandtemperatur i Tipperhavnen (figur 3), nedbør (figur 4), vandstand i Tipperhavnen (figur 7) og salinitet i Tipperhavnen (figur 8). Desuden indsamles data for grundvandsstand på engene (figur 5 og 6).

I vinteren 1994-95 var der kun få perioder af kortere varighed med sne- og isdække på reservatet. Det er 8 år siden (vinteren 1986-87) der sidst var en "isvinter" i Vestjylland, hvad der har betydning for ynglefuglearter, der overvejende overvintrer på vore breddegrader, som Knopsvane, Blishøne, Sanglærke, Engpiber og Skægmejse.

De klimatiske og fysiske forhold, der har den mest direkte betydning for ynglefuglene, er nedbøren og dermed engenes fugtighedsforhold samt fjordens vandstand. De beskrives derfor mere grundigt.

Soltimer

I figur 1 ses, at antallet af solskinstimer steg jævnt frem til primo juni. Herefter var der ca. 14 dage, hvor solindstrålingen var meget lav som følge af en ustabil vejrperiode med mange lavtryk vest fra. Fra ultimo juni satte et stabilt højtryksvejr ind med mange solskinstimer.
Det fortsatte til langt ind i juli.

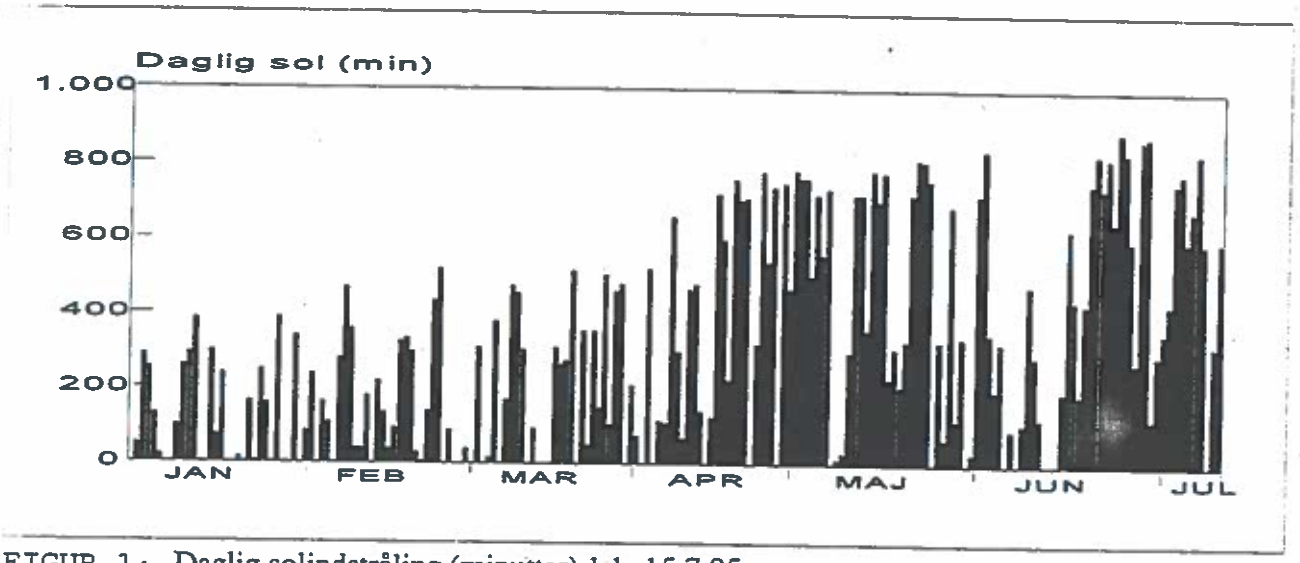

FIGUR 1: Daglig solindstråling (minutter) 1.1.-15.7.95

Temperaturforhold

Maximum- og minimumtemperaturer i årets første halvdel er afbildet i figur 2.

Året startede med en del frost i første halvdel af januar med minimumstemperaturer ned til ÷7,6°C. I resten af måneden samt februar og marts blev det mildere igen - kun få gange var der nattefrost, og temperaturerne var nogenlunde stabile. Første gang med max-temperaturer over 10°C

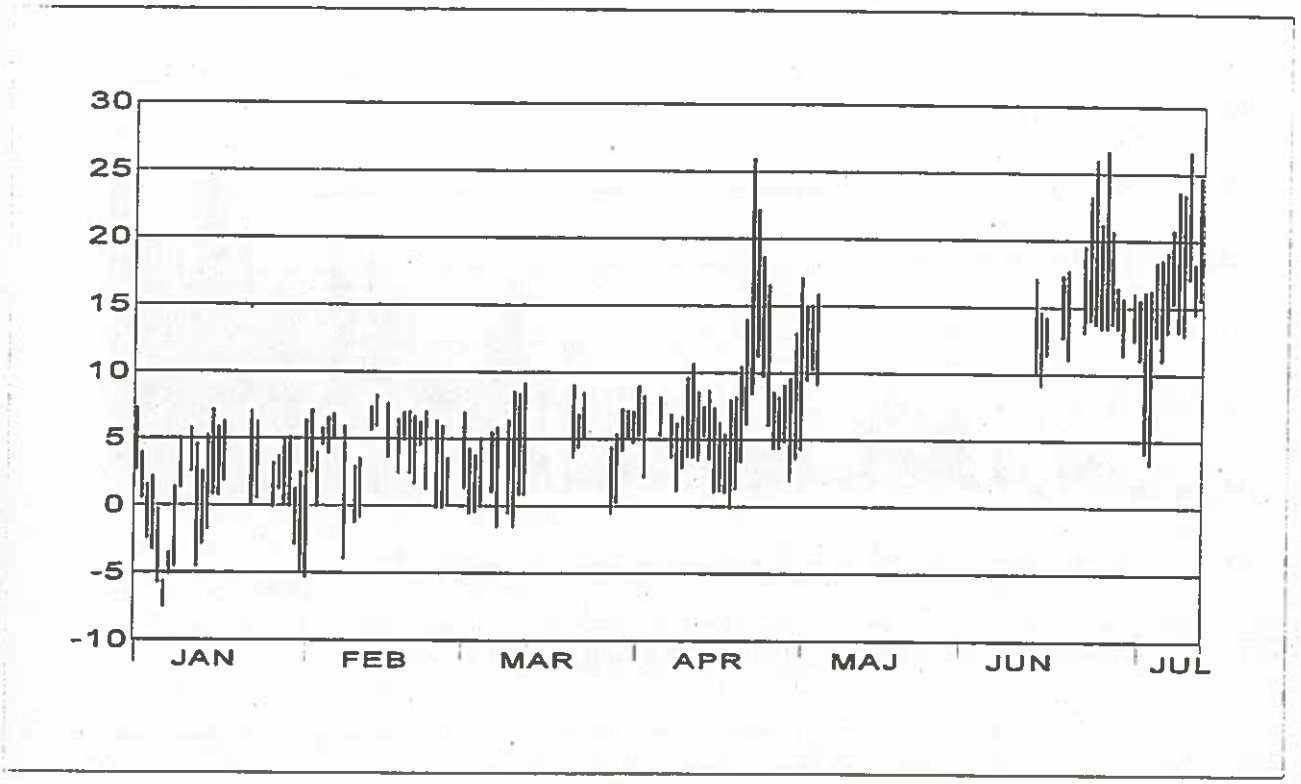

FIGUR 2: Daglig minimum og maksimum-temperaturer 1.1.-15.7.95

optrådte den 13.4, ellers blev april forholdsvis kold, bortset fra en mindre højtryksperiode i dagene 24.-25.4, hvor temperaturen nåede helt op på 26°C. Desværre var der i perioden 7.5-14.6 ingen mål for max-temperaturerne, da stationens sidste maximum-termometer gik i stykker, og der gik langt tid før et nyt blev tilsendt fra Meteorologisk Institut.

Vandtemperatur

I figur 3 er vandtemperaturer i Tipperhavnen afbildet. Målinger foretages dagligt mellem kl. 8 og 9. Fjorden var kun isdækket få gange i løbet af de første vintermåneder. I januar lå vandtemperaturen lidt under normalen med temperaturer mellem ÷1 og +1 °C. Først i februar steg den et par grader, flere gange endda helt op til 5 °C. I marts lå vandtemperaturen nogenlunde stabilt mellem 0 og 4 °C. Herefter steg den langsomt. I maj var der stor variation, idet temperaturen svingede mellem 8 og 15 °C. I juni steg den yderligere, og maximum nåedes i de sidste dage i juni med 22,8 °C.

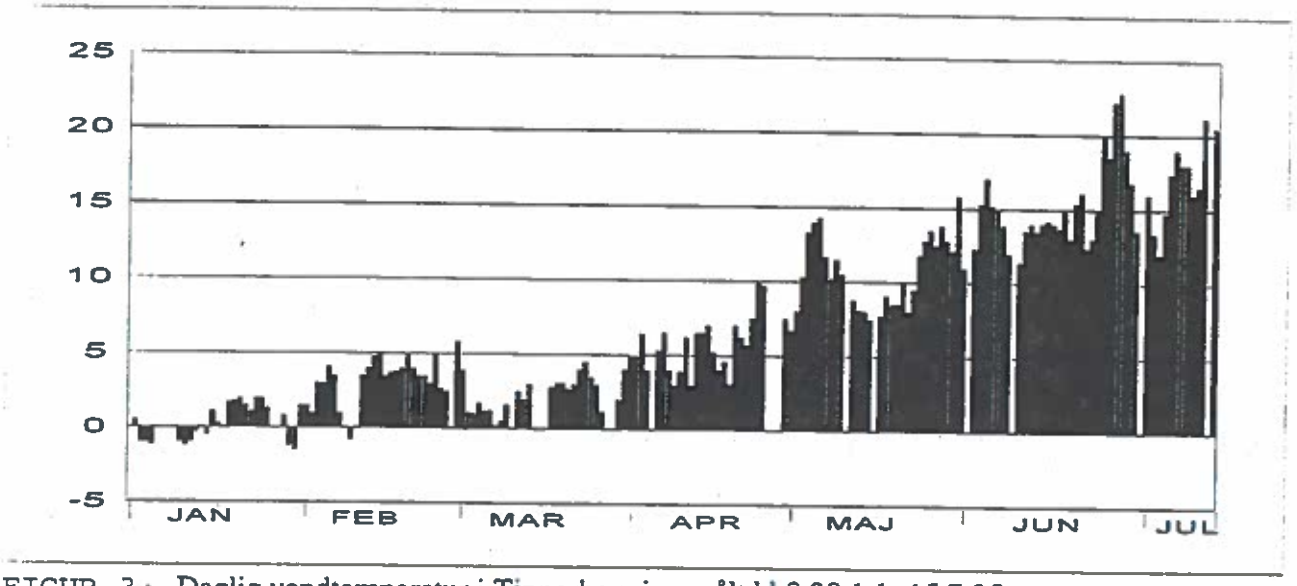

FIGUR 3: Daglig vandtemperatur i Tipperhavning målt kl 8.30 1.1.-15.7.95

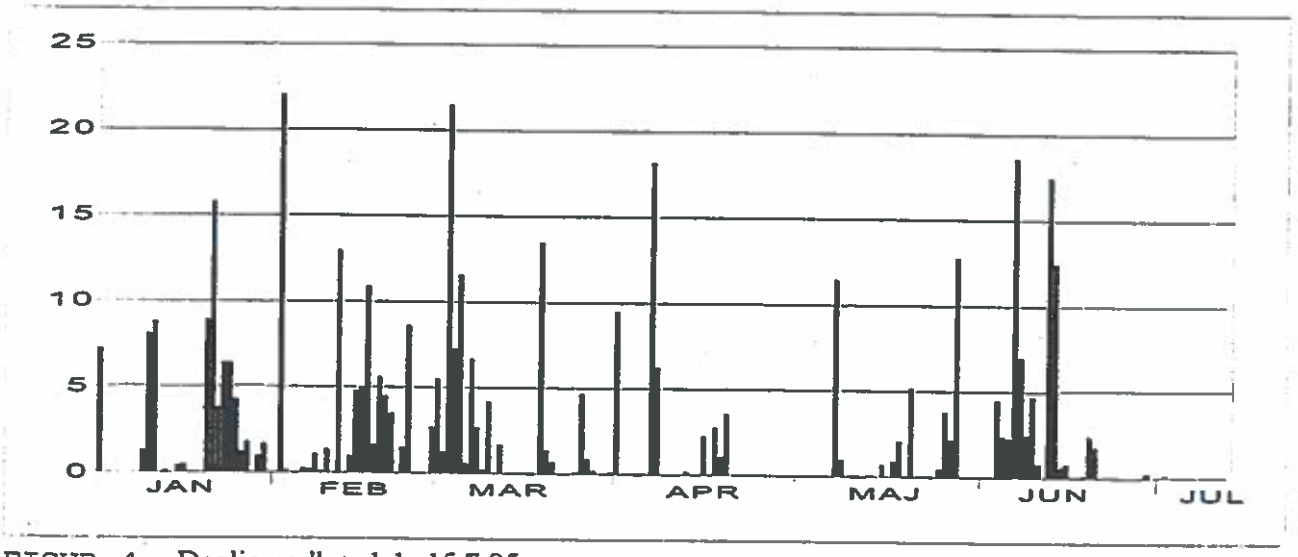

FIGUR 4: Daglig nedbør 1.1.-15.7.95

Nedbør og engenes fugtighedsforhold

5 forskellige steder på Tipperhalvøen er der nedgravet et lodretstående rør, hvori vandstanden måles hver femte dag og niveauforskellen mellem jordoverfladen og overfladevandet beregnes. Overfladevandets dybde afspejler ret præcist engenes fugtighedsforhold, og dybden i de 5 rør er afbildet i figur 5 og 6.
Ved grundvandstande på over ÷10 cm virker engene stærkt fugtige, eller sjappede, ved ÷10 til ÷20

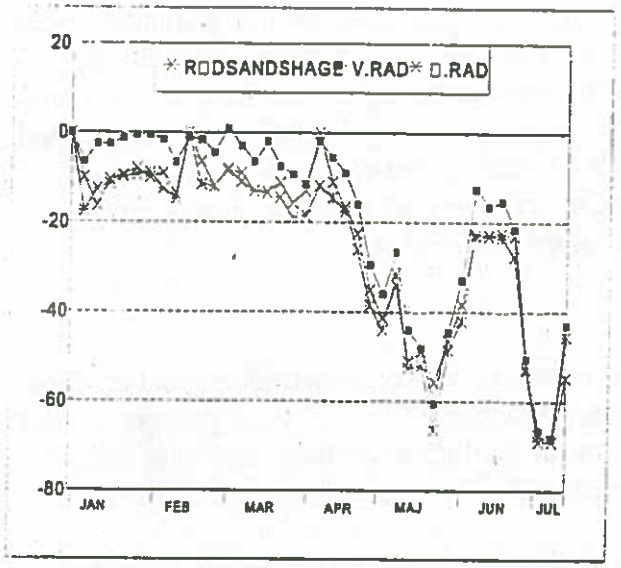

FIGUR 5: Grundvandspejlets beliggenhed i forhold til jordoverfladen på Rødsandshage, V.Rad og Ø.Rad 1.1.-15.7.95

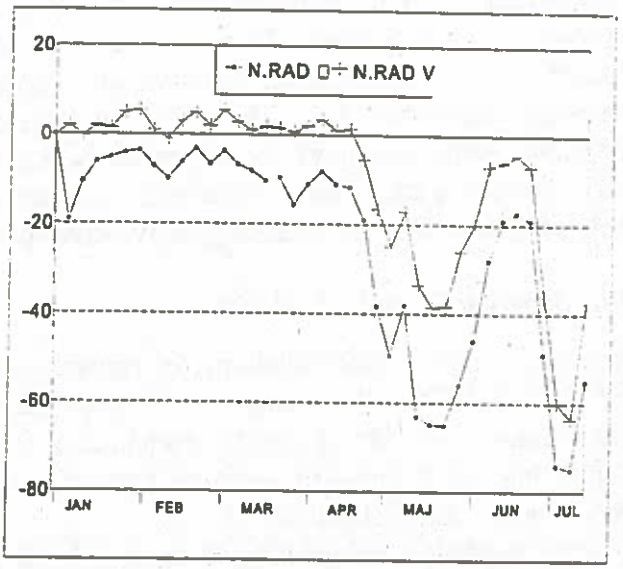

FIGUR 6: Grundvandspejlets beliggenhed i forhold til jordoverfladen på N.Rad V. Og Nordre Rad Ø. 1.1.-15.7.95

cm fugtige, fra ÷20 til ÷35 cm nogenlunde fugtige, og der er stadig vand i næsten alle loer og pander, fra ÷40 til ÷60 cm begynder engene at virke tørre, og der er kun vand i bunden af de dybeste loer og pander. Fra ÷60 til ÷80 centimeter virker engene udtørrede, og fra ÷70 cm tørrer de sidste pander ud. Omkring ÷80 til ÷90 cm begynder flere af grundvandsmålene at tørre ud, og der kan derfor ikke måles lavere grund-vandstand. Engenes fugtighedsforhold om foråret er ekstremt vigtige for reservatets ynglefugle, og jo senere engene tørrer ud, des bedre er ynglesæsonen for stort set alle de engtilknyttede ynglefugle.

På grund af forholdsvise høje vandstande i januar og februar (se figur 7) samt megen nedbør i årets første 3 måneder (se figur 4) var grundvandsstandene over ÷20 cm helt frem til ultimo april. Medio maj faldt grundvandsstanden så til ÷40-÷60 cm for så at stige igen. Normalt begynder engene at tørre ud (og grundvandsstanden passerer de ÷40/÷50) i slutningen af maj, men i 1995 fik den megen nedbør fra ultimo maj til medio juni grundvandstanden til at stige til næsten samme niveau som i februar-marts! I perioden 26.5-17.6 faldt der 93,5 mm regn med en kulmination den 8.6 med 18,6 mm. Eksempelvis var flere områder på Fuglepold, N. Rad og især sydlig Ø. Rad dækket af sjapvand. Dette medførte, at flere reder med æg blev dækket af over 10 cm vand. Først i juli begyndte engene at tørre ud, da grundvandstandene passerede de ÷50 cm.

Fjordens vandstand og salinitet

Fjordens vandstand har betydning for ynglefuglene på to måder: 1) ved vandstande på mellem 0 og 40 cm over DNN ved at bestemme, hvordan fourageringsforholdene for især vadefuglene er; 2) ved vandstande over 35 cm begynder fjorden at oversvømme de lavtliggende dele af reservatet, bl.a. i den østlige del af Tipperne, som medfører oversvømmelse af reder i større antal hos Klyde og Havterne, men også Rødben.

Ved vandstande mellem 0 og 25 cm er store dele af vadefladerne tørblæste og tilgængelige for vadefugle og deres unger.

Ved vandstande på mellem 25 og 30 cm findes kun små og lokale områder med blotlagte vadeflader, og fourageringsområderne for især Almindelig Ryle og Klyde-unger bliver ret begrænsede.

Mellem 35 og 40 cm oversvømmes poldene i Tippesande og øst for Opgrøden, og fourageringsmulighederne bliver meget vanskelige eller umulige for Klyde-unger og for Almindelig

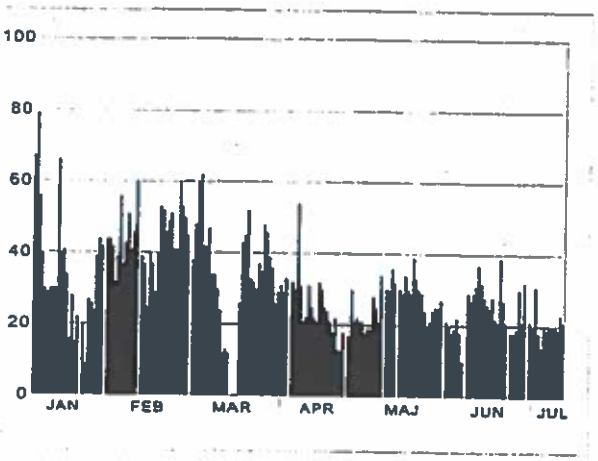

FIGUR 7: Daglig vandstand over DNN i Tipperhavnen målt kl 8.30 1.1.-15.7.95

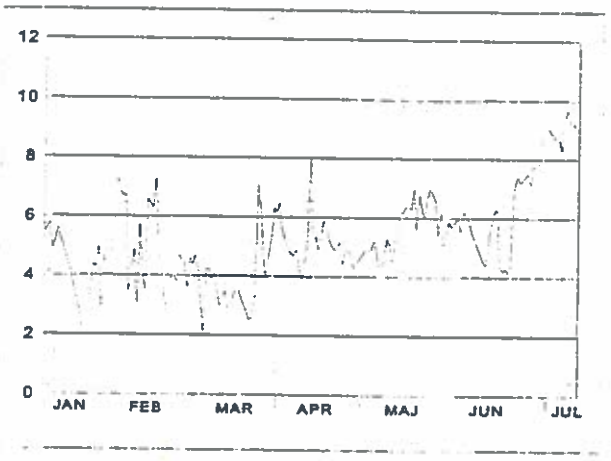

FIGUR 8: Daglig saltindhold i fjorden målt ved Tipperhavnen kl 08.30 1.1.-15.7.95

Ryle, og de er også begrænsede for de øvrige vadefugle.

Ved vandstande over 40 cm oversvømmes Opgrøden, og de egentlige engområder bliver vandpåvirket ved vandstande på 50 cm eller derover.

På figur 7 ses, at vandstanden i maj og juni oftest lå mellem 20 og 30 cm, dvs. lidt højere end det ideelle. 17 dage i perioden 1.5-15.7 var den over 30 cm. Den gennemsnitlige vandstand i perioder var følgende: 1.-15.5 26,0 cm, 16.-31.5 28,1 cm, 1.-15.6 24,1 cm , 16.-30.6 24,5 cm og 1.-15.7 21,2 cm

Ved oversvømmelser saltpåvirkes engene af saltvand fra fjorden. Denne faktor har især betydning på langt sigt, idet saltindholdet formindsker forekomsten af invertebrater på engene. I figur 8 ses, at saltindholdet lå forholdsvis konstant på 4-5 promiller fra januar til juni. Som følge af højtryksvejret fra ultimo juni øgedes fordampningen kraftigt og derved steg saltindholdet til 8-9 promiller.

DELOMRÅDER

Der er anvendt en fast opdeling på delområder på Tipperne helt siden ynglefugletællingernes start i 1928. De anvendte navne på delområder er angivet på kort 1 og delområdernes arealer (i 1980, inkl. rørsumparealer; efter Mortensen 1986) er angivet i nedenstående tabel:

Rødsandshage	1.21 km²	(nord for vej 0.74, syd for vej 0.47 km²)
S. Rad	0.18 km²	
V. Rad	0.70 km²	
Lille Tipper	0.16 km²	
Store Tipper	0.42 km²	
Ø. Rad	1.60 km²	(inkl. Per Smeds Dæmning)
N. Rad	0.67 km²	(inkl. Per Gejls Pold)
Fuglepold	0.42 km²	
Anholt	0.04 km²	
Adams/Tipperpold	0.72 km²	(inkl. Fløes)
Opgrøden	0.75 km²	

Ialt landareal	6.87 km²	

Siden 1980 er Opgrøden og Adams/Tipperpold vokset og Fuglepold er blevet en smule større - det samlede landareal i 1995 er formentlig ca. 7 km² . Den seneste tilvækst er udelukkende rørskov, mens noget af rørskovsarealet fra 1980 i mellemtiden er konverteret til eng.

PLEJE OG LANDBRUGSMÆSSIG DRIFT PÅ TIPPERNE

Tippernes brakvandsenge er et kulturlandskab, som er afhængig af en landbrugsmæssig drift. De fleste fugle tilknyttet denne engtype er afhængige af fugtige områder, hvor vegetationen er lav, åben og langsomtvoksende. Denne type landskab kan bibeholdes i lavtliggende, kystnære områder, hvor dræning og gødskning undgås, hvor de naturlige pande- og losystemer bibeholdes og ikke uddybes, og hvor vegetationen holdes nede ved slåning, græsning og eventuelt oversvømmelse med saltbrakvand. Samtidigt er engfuglene sårbare i yngletiden over for selvsamme landbrugsmæssige drift. Reder og i mindre omfang unger nedtrampes af kreaturer, og reder og unger ødelægges eller dræbes af slåmaskiner ved høslet.

At bibeholde en fuglerig brakvandseng med en tilstrækkelig ynglesucces for fuglene er derfor en balance mellem at holde vegetationen lav og at udsætte kreaturer og slå tilstrækkelig sent i fuglenes ynglecyklus.

De eneste områder, der ikke plejes er Store- og Lilletipper. Her er der ikke foretaget indgreb siden 1976, idet arealet er et kontrolområde, hvor man har mulighed for at følge en naturlig succession.

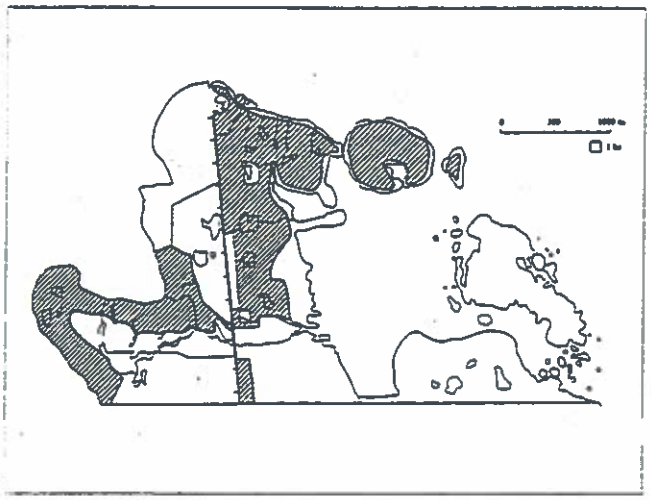

Slåning på Tipperne sommeren 1994 (sorte områder).

Slåning på Tipperne sommeren 1995 (sorte områder).

Slåning.

Delområderne N. Rad og Fuglepold med de største ynglefugletætheder slåes årligt (tidligst 15. juli) mens de øvrige engarealer søges slået mindst én gang hvert tredje år (tidligst 1. juli). Omfanget af slåningen i 1994 og 1995 er indtegnet på henholdsvis kort 2 og 3.
I 1995 blev N. Rad og Fuglepold slået. Desuden blev de områder vest for vejen, der ikke blev slået i 1994, samt en smal stribe lige øst for Tippervejen, slået (kort 3). I 1995 blev Opgrøden slået den 24.7. Det er 1994-slåningen (kort 2), der har betydning for ynglefuglenes fordeling i ynglesæsonen 1995. I 1994 blev de nyetablerede engområder inde i selve Opgrøden ikke slået. Det er håbet, at kreaturerne alene vil kunne holde tagrørbevoksningen nede; etableringen af drikkekar i selve Opgrøden skulle trække kreaturerne dertil. Bestanden af vadefugle og Gul Vipstjert derude er dog i tilbagegang. Om dette skyldes tilgroning eller den generelt højere vandstand i fjorden med flere oversvømmelser af de lavtliggende områder mod øst, kan ikke vurderes.

Slåningens vigtigste funktion er at nedsætte tuedannelse, idet tuer hæmmer fuglenes udsyn for prædatorer.

Kreaturgræsning

Tipperengene er opdelt i tre fenner: én vest for vejen, én i den sydøstlige del af Tipperne med den sydlige del af Ø. Rad, Adamspold/Tipperpold og Opgrøden samt én i den nordøstlige del af Tipperne med Ø. Rad, midt og nord, N. Rad, Fuglepold og Anholt.

30.5: Udsætning af 358 kvier i den vestlige fenne. Yderligere 11 blev udsat den 2.6. Her gik de 369 til 28.6.

28.6: Herefter blev de 369 flyttet til den sydøstlige fenne, og her gik de, til høslettet var overstået i den nordøstlige fenne sidst i juli.

20.7: De 369 dyr blev flyttet til den nordøstlige fenne (inkl. Fuglepold, N. Rad mm.).

15.8: blev 52 kælvekvier hjemtaget. Herefter blev resten (317) flyttet tilbage til Vestre Rad og Rødsandshage.

29.8: De 317 styks blev flyttet til området øst for Tipper-vejen (dvs. de 2 østfenner lagt sammen).

29.9: blev alle flyttet tilbage til den vestlige fenne.

6.10: blev alle dyr sendt hjem.

Passende græsningsterminer af hensyn til ynglefuglene er en udsætning i den vestlige fenne tidligst 25. maj, flytning til den sydøstlige fenne mellem 15. og 20. juni og en flytning til den nordøstlige fenne mellem 1. og 8. juli.

I modsætning til tidligere år blev kvierne udsat sent i 1995. Det skyldtes, at der i foråret opstod problemer vedrørende en virus-sygdom (IBR) blandt Vestjyllands kreaturer. For at nedsætte smitte-risici måtte dyrene behandles, hvilket medførte, at udsætningen blev forskudt med 14 dage samt at antallet af dyr blev reduceret fra 484 dyr i 1994 til 369 i 1995.

På Tipperne, hvor græsning og slåning supplerer hinanden, er kreaturgræsningens vigtigste funktion: 1) at forhindre den indre kystbræmme i at vokse til og 2) at nedgræsse vegetationen, der fremkommer i pander og loer efter sommerudtørringen.
Den indre kystbræmme er en meget vigtig habitat for ynglefuglene, da den vedbliver at være fugtig, efter at de højereliggende dele af engen tørrer ud, men den mister sin betydning for vadefugleungerne, hvis den bliver kraftig, høj og tæt. Den sene udsætning i nordøstfennen kan i denne sammenhæng være et problem, da vegetationen her på udsætningstidspunktet er blevet så "gammel", at kreaturerne ikke længere nedgræsser den. Denne udsætningspraksis, der også blev gennemført i 1995, har muligvis medført, at forholdene for vadefuglene og deres unger (især Rødben, Viber og Brushøne), er blevet forringet i nordøst-fennen.

Stigbord

I forbindelse med at en række større loer blev uddybet i 1970'erne og starten af 1980'erne, blev der opsat nogle stigbord, der havde til hensigt at holde vand inde på engene i yngletiden.
Ingen af disse stigbord har dog virket i en årrække.

PRÆDATION

En lang række fugle og pattedyr er set prædere voksne ynglefugle og deres æg og unger. I det følgende er der en artsvis gennemgang af de data, der er indsamlet om de vigtigste prædatorer for ynglefuglene i 1995. Den gennemsnitlige redeoverlevelse var helt i bund for de fleste vadefuglearter. Endvidere bør det nævnes, at en kraftig prædation opstod på N. Rad og den nordlige Ø. Rad i maj. I juni blev Fuglepold også føjet til denne liste.

Det skønnes, at antallet af prædatorer nogenlunde var det samme som de andre år, hvor prædationen var lille, men i januar var der meget høje vandstande og dermed store oversvømmelser på store dele af Tipper-reservatet. Dette har sandsynligvis reduceret antallet af småpattedyr (mus og mosegrise) og derved "tvunget" rovpattedyrene til at prædere æg + unger. En anden forklaring på den høje prædation kan være at rovpattedyrene (især Ræve) i de seneste par år har lært den store tæthed af reder, der har været de sidste 10 år, at kende.

Gråkrage: Der sås 1-4 krager regelmæssigt gennem maj og det meste af juni. Som regel sås de på Store Tipper og langs med Tipper-vejen. Fuglene sås også på redeplyndringstogter ind på den nordvestlige del af Ø. Rad og vestlige del af N. Rad.

Stormmåge: Arten er tidligere påvist at være den vigtigste prædator på æg (og unger) af arter som Rødben, Brushøne og Almindelig Ryle (Thorup 1992). I år sås en del gange 2-4 ikke-ynglende Stormmåger jage over N. Rad, Fuglepold og de nordlige dele af Ø. Rad, men det skønnes, at Stormmågeprædationen i 1995 var under normalen.

Øvrige måger: Stort set ikke set nogen prædation fra måger som Hættemåge, Sølvmåge, Sildemåge og Svartbag. Det er normalt på Tipperne.

Rørhøg: 6-8 Rørhøge på reservatet gennem hele yngletiden gav et prædationstryk. Normalt betragtes arten ikke som prædator på æg af andre arter end Blishøns og Toppet Lappedykker, men i år sås Rørhøge plyndre en del vadefuglereder.

Vandrefalk: Normalt forsvinder Vandrefalken i april, men i år sås 1 den 1. og 5.5 samt 1 på 5 observationsdage fra 18.5 til 1.6. Sidstnævnte individ havde specialiseret sig i at tage Havterner.

Dværgfalk: Normalt forsvinder Dværgfalkene i maj, men i år blev der set en Dværgfalk på Tipperne frem til 8.6. Andet år i træk med Dværgfalk i juni. Arten præderer især på Engpiber, Sanglærker og Alm. Ryle.

Tårnfalk: I perioden 3.4-19.5 var der kun 4 observationer af en enkel fugl. Prædationen fra denne art skønnes derfor at være ubetydelig.

Ræv: Antallet af fastboende ræve på reservatet kendes ikke. Der var ingen beviser på yngel. Selv om den sjældent ses, skønnes arten at være en betydelig prædator på Tipperengene.
Der blev afholdt rævejagt i januar. Ingen Ræve blev set.

Hermelin: Sikkert adskillige på reservatet, men de eneste, der sås, var ved Tipperhuset. Det er uvist, om dens prædation har stor betydning på engene.

TIDSPLAN OG METODIK TIL OPTÆLLING AF YNGLEFUGLE

Midt i 1980'erne skete der en voldsom stigning i bestandene af de fleste vadefuglearter, og de optællingsmetoder, der havde været benyttet fra midten af 1970'erne, kunne ikke længere anvendes til at dække disse meget tætte ynglebestande.

Før ynglesæsonen 1986 blev optællingsmetoderne derfor forbedrede og tilpassede de nye forhold, og siden 1986 er optællinger og kortlægninger af ynglefuglene på Tipperne og i de øvrige optællingsområder i Ringkøbing Fjord foretaget efter denne nye standardiserede metodik. Metodikken blev første gang detaljeret beskrevet i ynglefuglerapporten 1986 (Thorup 1988) og blev revideret i ynglerapporten 1994 (se Thorup 1997). Der henvises til denne.

ARTSGENNEMGANG - TIPPERNE

For de fleste vadefugle er anvendt følgende forkortelser i kortlægningsskemaerne:

____ : Hovedoptælling
F: Optælling ved (fjern)kortlægning
G: Optælling ved gennemgang af område
R: Optælling ved redeeftersøgning

Desuden anvendes følgende udtryk: "rededage" er samlede antal dage, rederne overvåges med æg. For en del reder kan æglægningstidspunktet fastlægges. De første (10%) og de sidste reder udelades (10%) - herved fås de centrale 80%. Herefter kan hovedæglægningstidspunktet beregnes (medianen).

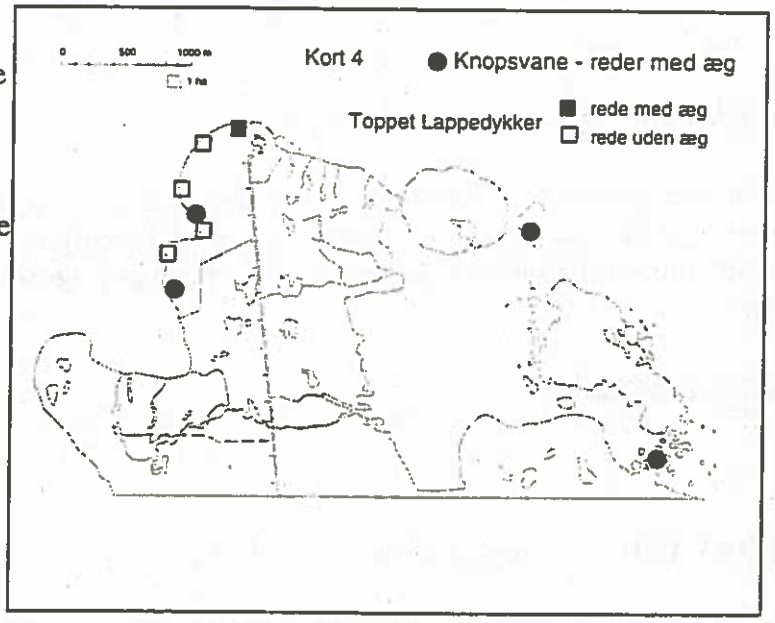

TOPPET LAPPEDYKKER *Podiceps cristatus* 1-5 par

5 redefund (kort 4), men kun et med æg.

Årets første Lappedykker sås den 5.2 ved Rødsandshage. De næste fugle (2) blev set vest for Storetipper den 7.3 - sandsynligvis de første ynglefugle. På trods af at arten lever skjult i yngletiden sås op til 13 fugle i marts-juni rundt om Tipperhalvøen. Et par ynglede i havnen (rede med 2 æg). Yderligere 4 reder blev fundet den 16.6 langs med rørskovskanten på Store-/Lille-tipper, dog uden æg. Der kan desuden have ynglet 1-2 par i SØ-hjørnet, idet op til 3 fugle blev set dér på totaltællingerne.

De første unger (3) blev observeret den 13.6. De kan dog stamme fra ynglepar i Nymindestrømmen.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2 (gns)	1-2 (gns)	2	2	2	2	2	2	2	3	2	1-5

RØRDRUM *Botaurus stellaris* 1-2 par

Første Rørdrum blev set på Adamspold den 23.4, men den har sikkert været en af ynglefuglene på Værnengene. I Opgrøden sås og hørtes en henholdsvis 29.4 og 18.5. På Tipperpold hørtes en den 29.4, 26.5 og 27.6 (alle gange på natfuglegennemgange).

KNOPSVANE *Cygnus olor* 4-7 par

7 redefund heraf 4 med æg (se kort 4). Af de 4 redefund var det ene præderet, en (SØ-hjørnet) blev rugende, og de to indeholdt 4 og 6 æg. Der var tale om en tilbagegang i modsætning til øvrige steder i Ringkøbing Fjord, hvor der var tale om en klar fremgang i 1995.

De første pulli sås den 28.5 med 2 familier med henholdsvis 2 og 4 unger. Flest unger blev set den 19.6 med 107 fordelt på 29 kuld, tilvandret fra andre steder i fjorden.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
56 (gns)	8 (gns)	11	13	8-9	6	5-7	6	7	5-10	9	4-7

GRÅGÅS *Anser anser* 0-2 par

Ved flere lejligheder iagttagelser af varslende Grågæs i Opgrøden, men ellers ingen yngleindicier noteret. 2 familier med 3 og 6 unger, som ved flere lejligheder blev set på Adamspold, stammer sandsynligvis fra Spovesø-området lige syd for reservatgrænsen. Ungefamilier blev set første gang den 24.5.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
0 (gns)	0 (gns)	1	0-1	1-2	1	0-1	1-2	0-1	1	0-2

GRAVAND *Tadorna tadorna* 13-18 par

Ingen systematiske registreringer af beboede grave, men der har formodentlig været benyttet rævegrave på Store - Lilletipper, Adamspold og Fuglepold. Det er heller ikke utænkeligt at nogle hunner kan have anlagt reder i selve rørskoven i SØ-hjørnet samt i rørskoven syd for reservatgrænsen.

Under totaltællingerne, der foretages én gang i hver femdagesperiode, noteres antallet af Gravande-ællinger/-kuld. De første unger blev set den 24.5 med et kuld på 10, og max-tallet for unger blev noteret den 23.6 med 72. I perioden 24.5-8.7 blev antallet af kuld vurderet til 13-18, hvilket er normalt.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
2-6 (gns)	8-11 (gns)	10-15	20-25	13-18	22-28	10-20	10-15	13-14	20-25	13-18

GRÅAND *Anas platyrhynchos* 74-77 par

7 reder blev fundet tilfældigt (kort 5). Heraf var 3 præderede, mens antallet af æg i de 4 øvrige var 1x3æg, 1x7æg, 2x10æg og 1x11æg. Første redefund var 1 præderet rede på Rødsandshage den 24.4.

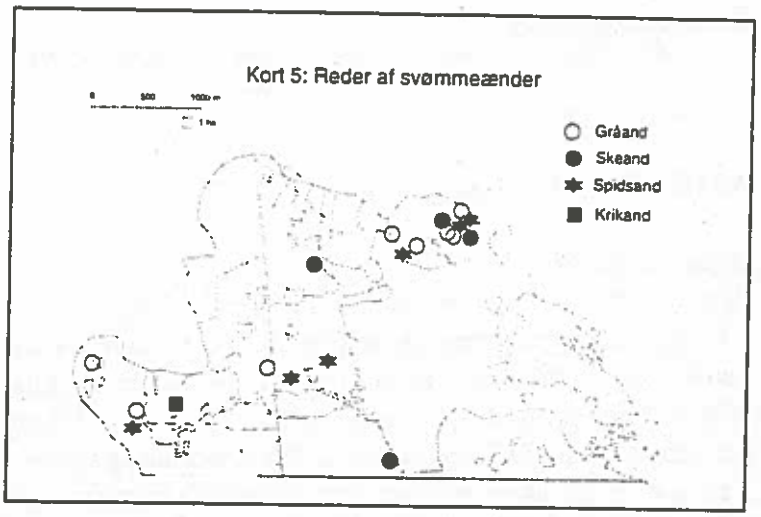

Bestanden blev vurderet ud fra to tællinger af par og ventehanner den 26.4 og den 6.5. Antallet af hanner var nogenlunde ens på begge gennemgange, mens antallet af par var steget fra 25 par til 40 par på sidste tælling. Antallet af hanner ved disse tællinger blev vurderet som svarende til antal ynglepar (karakteriseret som "vente"-hanner). Antallet af fugle var størst på anden gennemgang.

Tilfældigt blev der i perioden fra den 17.5 til den 30.7 set 8 ællingekuld på henholdsvis 2, 4, 5, 5, 6, 8, 8 og 10 pull.

Fra 1986, hvor ænderne første gang blev optalt efter den nuværende metode, har antallet af par været jævnt stigende (hvis der ses bort fra 1992), og 1995 er det højeste antal.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
28 (gns)	31 (gns)	38-44	39-41	30-37	42-43	47-53	56-61	36	65	43-47	74-77

KNARAND *Anas strepera* 4-5 par

Ingen redefund.
Første iagttagelse var den 6.3 med 1 par og en enlig han.

Ved de to andekort- lægninger den 26.4 og 6.5 registreredes henholdsvis 3 par og 4 par. På totaltællingerne blev der ved flere lejligheder observeret over 10 Knarænder, flest den 1.6 med 19 fugle (5 par og 9 enlige ♂♂). Her har der for en del af fuglenes vedkommende nok været tale om et tidligt fældningstræk.

Som det ses i oversigten over bestandsudviklingen, svinger Knarande-bestanden en del fra år til år. 1995 ligger tæt på gennemsnittet for de seneste 10 år.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1-2 (gns)	2-3 (gns)	4-6	1-2	6-8	4	7	0	2	5	3-4	4-5

KRIKAND *Anas crecca* 2 par

Et redefund med 4 æg blev fundet så sent som den 23.6 på Rødsandshage (se kort 5). Endvidere sås i juni en yngleurolig ♀ længere mod vest på Rødsandshage.

Arten er en af de sværeste at registrere, da der er trækfugle tilstede gennem næsten hele ynglesæsonen. De fleste år mistænkes et eller to par at yngle, og med års mellemrum ses også

ællingekuld.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
1-5 (gns)	2-3 (gns)	2	2	0-1	2	0	0	0	1	2

ATLINGAND *Anas querquedula* 8-10 par

Ingen redefund.
Første observation noteredes den 21.3 med 4 fugle.

På andefuglegennemgangene den 26.4 og 6.5 fandtes henholdsvis 7 par + 3 hanner og 2 par + 3 hanner. Den 26.4 er nok for tidligt til at kortlægge Atlingænder; derfor er hovedvægten lagt på anden kortlægning den 6.5 og senere registreringer. 3-5 hanner sås i maj ligge ved henholdsvis 2'er-panden (N.Rad), Ø.Rad's pande og Rødsandshagepanden.

Et godt år for arten, hvilket også skyldes de fugtige enge i slutningen af april. På Værnengene blev der også set mange fugle, bl.a 20 (13 hanner og 7 hunner) den 2.5.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5-7 (gns)	6 (gns)	6-8	3-4	5-7	18-20	11	3-4	0-1	2	7-8	8-10

SPIDSAND *Anas acuta* 16 par

6 redefund af hvilke 2 var præderede (se kort 5). Kuldstørrelsen i de 4 øvrige var: 2x8æg, 1x10æg og 1x11æg. Senere blev 2 af disse dog fundet præderet.

Andetællingerne den 26.4 og den 6.5 gav henholdsvis 62 par + 6 enlige ♂♂ og 10 par. De 6 enlige hanner stammede sandsynligvis fra ynglefugle på Tipperne, mens der blandt de 62 par sikkert har været tale om mange "sene" trækfugle. Derfor tillægges kun de 10 par fra sidste tælling.

Eneste ællinger blev observeret på Adamspold med 1 hun + 7 pull. den 8.6.

Spidsanden er svært at vurdere, da arten er kendt for at have en lang ynglesæson.

Fra ca 1983 (lige efter at Fuglepold var blevet til en ø) og frem til 1990, udgjorde Fuglepold artens vigtigste ynglested, og der blev årligt fundet et større antal reder her. I 1990 og 1991 holdt en Ræv fast til på øen i yngletiden, og Spidsanden er ikke siden genindvandret i tilsvarende antal.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
10 (gns)	22 (gns)	14-18	18-19	22-26	17-22	14	21-30	17	18	14	16

SKEAND *Anas clypeata* 12-20 par

Kun 4 redefund (se kort 5) med følgende kuldstørrelse: 2x2æg, 1x6æg og 1x10æg. De to førstnævnte har sandsynligvis ikke været fuldlagte.

Første iagttagelse er fra den 2.1, mens de egentlige første forårsfugle sås den 18.2.

På andegennemgangene efter hanner og par den 26.4 og 6.5 registreredes henholdsvis 17 par + 3 ♂♂ og 8 par + 1 ♂. Antallet af "ventehanner" må siges at være meget lavt - på næsten samme niveau som i 1994, men langt fra tallene i sidste halvdel i 80'erne, hvor der sås mange enlige hanner på tællingerne. Tællingen den 26.4 var faktisk maksimum for foråret.

Eneste ællinger blev set ved havnen, hvor en hun vogtede over 8 unger så sent som 20.-30.7.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
10-15 (gns)	21 (gns)	37-41	29-30	39-50	40-41	34-35	23	29	30-32	13-15	12-20

TOPPET SKALLESLUGER *Mergus serrator* 1 par

Vurderet ud fra ungekuld kan der kun være tale om 1 par, idet 1 hun sås den 22.7 med 3 pull i Fuglepoldkanalen. Ellers sås op til 13 fugle i juni-juli .

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
2-5 (gns)	2 (gns)	2-3	5-7	3-6	2-3	1	4-5	1	3	1

RØRHØG *Circus aeruginosus* 2 par

Første observation er fra den 21.3, hvor en ♀ blev set trækkende over Kontrolområdet. Første han blev set 2 dage efter.

Et par i Opgrøden og et par over Storetipper sås ved flere lejligheder i april- juli. Rederne blev ikke forsøgt fundet, men vi var heldige at se næsten flyvefærdige unger begge steder. Første ungfugl sås den 19.6 (tidlig!) i Kontrolområdet.

I juli-august sås op til 8 ungfugle på reservatet - de fleste nok tilfløjne fra Værnengene.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1 (gns)	1 (gns)	2	2	2	2	2	2	3-4	1-2	2-3	2

VANDRIKSE *Rallus aquaticus* 12-15 par

Territorier er indtegnet på kort 6.
Årets første Vandrikse blev registreret den 10.3, hvor 1 hørtes i Havnen. Dernæst hørtes en enkel i SØ-hjørnet den 11.4.

I Opgrøden og SØ-hjørnet blev der gået natlytteture den 29.4, den 26.5 og den 27.6. Flest hørtes den 29.4 med 7 i Opgrøden og 3 i SØ-hjørnet/Tipperpold.

I rørbræmmen langs med Store-/Lille-tipper blev der natlyttet den 15.6, 25.6 og 28.6. Her blev der konstateret 2 fugle den 15.6 ved Bornholm. 2 fugle blev også hørt den 30.7 ved havnen.
Ingen ungfugle blev observeret i løbet af efteråret på totaltællingerne.

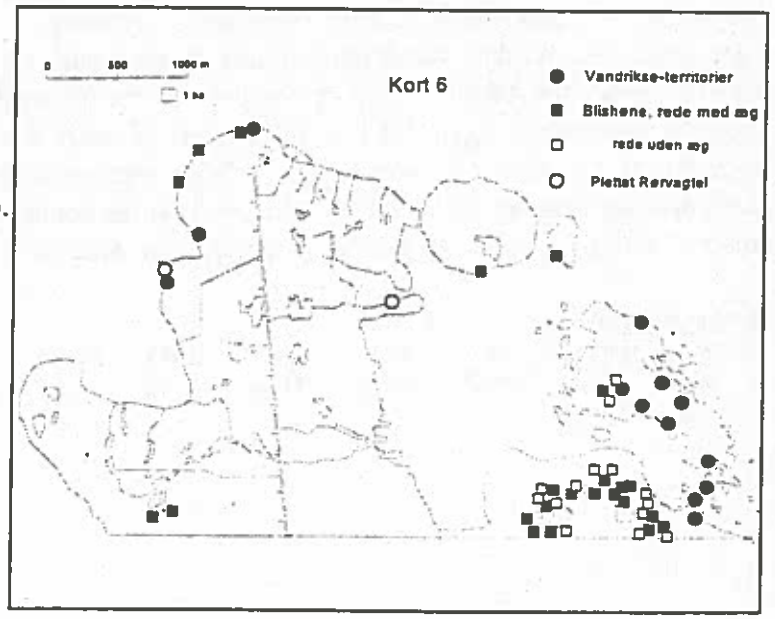

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
10-20	5-10	15-25	5-10	7-10	12-20	9	21-22	8-12	5-10	10-20	12-15
(gns)	(gns)										

PLETTET RØRVAGTEL *Porzana porzana* 0-1 par

Territorier er indtegnet på kort 6.

En "piftende" fugl blev hørt henholdsvis den 27.6 ved Per Smed's og den 28.6 i rørskovskanten på Store Tipper. Der er sandsynligvis tale om samme fugl. Fuglen(e) blev ikke tjekket senere. Det er 9 år siden der sidst er registreret Rørvagtel på reservatet!

GRØNBENET RØRHØNE *Gallinula chloropus* 0-1 par

Vinterforekomster er meget usædvanlige på reservatet, men 15.2 og 25.2 sås 1 ved Havnen. Om efteråret sås samme sted 1-2 ungfugle i tidsrummet 25.9-30.10. Da arten lever meget skjult i yngletiden, kan der have været 1 ynglepar ved Havnen.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
1-2	0-1	2-5	0	0-1	0	0-2	0-1	0	0-1	0-1
(gns)	(gns)									

BLISHØNE *Fulica atra* 30-40 par

Ialt 31 redefund under rørbræmmegennemgange fra den 19.5 til den 28.6 (kort 6); heraf 5 klækkede, 8 tomme, 1 med 1 æg, 1 med 2 æg, 2 med 3 æg, 2 med 4 æg, 4 med 5 æg, 5 med 6 æg og 3 med 7 æg.

Tomme reder er kun medtaget som fuldt udbyggede, og vurderet som værende i brug eventuelt suppleret af en observation af et par Blishøns i nærheden.

Da grøden endnu ikke var så langt fremme i opvæksten og Blishønseparrene derfor var mere synlige, opgjordes Adams - Tipperpolds bestand fra Adamspoldtårnet til at være på 20-30 par. Under redegennemgangen den 15+16.6 fandtes 21 reder. Der er set 3 kuld unger på henholdsvis 1 og 2x3 pull. I april/maj sås som regel 7-9 fugle (men også op til 22) i/omkring Rødsandshagepanden. Panden blev ikke systematisk gennemgået for reder og helt tilfældigt blev der fundet 2 reder. Det er ikke utænkeligt, at flere end de 2 par har forsøgt at yngle her.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1994	1995
90	35	35-45	40-50	35-46	45-50	46-50	20-30	30-40
(gns)	(gns)							

STRANDSKADE *Haematopus ostralegus* 20-25 par

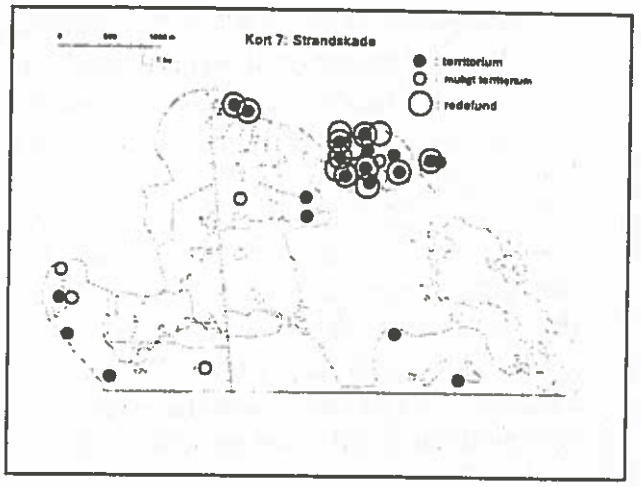

Den 1.2 sås den første Strandskade i SØ-hjørnet. Fra medio februar blev arten set kontinuerligt, og med 65 fugle kulminerede forårstrækket den 13.3. Fra medio april sås kun ynglefugle.

14 reder blev fundet, heraf de 11 på Fuglepold, 2 på Sandøen (N.Rad) og 1 på Anholt. Territorierne blev kortlagt i forbindelse med de to kortlægninger af Viber og Kobbersnepper, dvs i tidsrummet 20.4-12.5. Redefund og territorier er afbilledet på kort 7.

På disse gennemgange blev der fundet 20 sikre territorier (2 fugle sammen/parringsflugt) og 5 mulige territorier (enlige fugle).

Kuldstørrelsen på de fuldlagte kuld kendes i 11 af rederne: 4 x 4 æg, 4 x 3 æg og 3 x 2 æg. 13 reder havde en gennemsnitlig overlevelse svarende til en klækningsprocent på blot 16 (det laveste nogensinde). Den gennemsnitlige klækningssucces i årene 1985-1992 var på 73% (Thorup 1992).

På Fuglepold har der sikkert været tale om flere omlægninger pga den høje prædation, da antallet af reder var højere end antallet af kortlagte territorier.

De 20-25 par ligger lidt over gennemsnittet i de sidste 10 år.

Delområde	Antal territorier antal reder i ()	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	0	-
V. Rad	0	24.4 F, 12.5 F
Rødsandshage	3-4	24.4 F, 12.5 F
S. Rad	0-1	24.4 F, 12.5 F
N. Rad (incl.Sandøen)	2 (2)	20.4 F, 11.5 F
Per Gejls Pold	1	14.5 G
Per Smeds Dæmning	1	24.4F, 11.5 F, 14.5G
Ø. Rad	0-1	24.4 F, 11.5 F
Fuglepold	9-10 (11)	21.4 F, 12.5 F, 22.5-2.6 R
Anholt	2 (1)	27.4 F, 13.5 G
Opgrøden & polde	0	27.4 F, 13.5 F
Adams/Tipperpold & Fløes	2	27.4 F, 13.5 F

Bestandsudvikling:

1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
14 (gns)	15-18 (gns)	17	18-22	23-24	21-23	18	14-15	16-18	18	20-25

KLYDE *Recurvirostra avosetta* 180-210 par

153 redefund; reder og kolonier er indtegnet på kort 8.
I overvintrende Klyde sås den 21.1. Ellers dukkede de første forårsfugle (8) den 11.3. Antallet steg herefter indtil medio april, hvor bestanden nåede sit maximum den 19.4 med 1028 styks. Blot 5 dage efter (på næste totaltælling) var antallet nede på 504, og i maj lå totaltallene mellem 232 og 384 fugle. Dette stemmer også fint overens med det anslåede antal ynglepar. Første rede med æg blev fundet den 20.4.

Bestanden på Fuglepold blev stort set vurderet ud fra antal redefund, idet øen blev gennemgået særdeles grundigt fra den 24.5 til den 2.6.

De små kolonier på N.Rad, Ø.Rad og Rødsandshage-spidsen er dækket enten ved redefund og/eller ved optællinger af ynglefugle.

Kuldstørrelsen på de rugede kuld kunne konstateres ved 62 reder. Af disse var der 1 rede med 5 æg (2%), 49 reder med 4 æg (79%), 8 reder med 3 æg (13%) og 4 reder med 2 æg (6%). 6 af disse reder var udsat for partiel prædation i form af tab af 1 æg (10%). Den gennemsnitlige redeoverlevelse for hele reservatet blev på 33%.

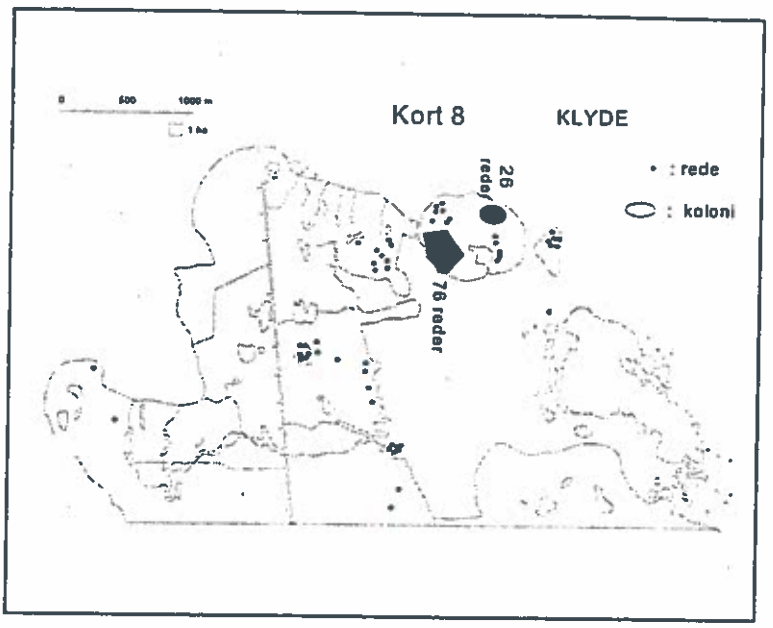

Delområde	Antal territorier antal reder i ()	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	-	-
V. Rad	-	18.5 G
Rødsandshage NV	10-20 (2)	18.5 G, 12.6 G
S. Rad	-	18.5 G
N. Rad (incl.Sandøen)	15-20 (8)	11.5 F
Per Gejls Pold	-	14.5 G
Per Smeds Dæmning	-	14.5 G
Ø. Rad	30-40 (21)	12.5 F
Fuglepold	114 (114)	22.5-2.6 R
Anholt	10-15 (6)	22.5 G, 2.6 G
Opgrøden & polde	1 (1)	2.6 G
Adams/Tipperpold & Fløes	-	13.5 F

I følgende tabel vises årets gennemsnitlige redeoverlevelse i 3 delområder:

Delområde	Fuglepold	N.Rad	Ø.Rad
Gns. klækningssucces (%)	50	3	16
n: reder (rededage)	47 (611)	9 (57,5)	17 (188)

Hvis det relativt beskedne materiale er typisk for de nævnte delområder, har der været en rimelig klækningssucces på Fuglepold (på samme niveau som i 1994), mens en meget lille del af rederne har klækket på de 2 øvrige områder. Især blev N.Rad ramt af en meget høj prædation omkring månedsskiftet april/maj, sandsynligvis fordi en Ræv havde fået færden af reder.

Selv om den gennemsnitlige klækningssucces var pæn på Fuglepold, blev der ikke set ret mange unger i området på totaltællingerne. Maximum antal unger blev på blot 5 observeret den 8.6. Vandstanden i Tipperhavnen primo juni var faktisk kun omkring de 20 cm, hvilket betyder at der i denne periode var gunstige fourageringsforhold for Klydeunger på vaderne. Det kan altså ikke være årsagen til så få unger. De fleste Klyde-reder på Fuglepold klækkede lige omkring månedsskiftet maj-juni, hvor prædationen for alvor begyndte at optræde på øen. Ræven blev ved flere lejligheder set på/omkring øen i juni.

Som i 1991 og 1994 blev 1995 altså et år med manglende ynglesucces for Klyden. Bestanden på poldene omkring Opgrøden var fuldstændig forsvundet. Disse polde blev sandsynligvis opgivet som følge af prædation og for varierende vandstand (fare for oversvømmelse). 50-60 par var flyttet til Klægbanken, idet der i 1994 var 75-85 par, mens der i 1995 var 133 par. Dette er sandsynligvis en del af forklaringen på nedgangen i forhold til sidste år.

For første gang i mange år opgav Klyden at yngle på poldene øst for Opgrøden.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
191 (gns)	278 (gns)	375-390	415-455	500-520	280-300	395-436	262-340	331-381	252-347	205-281	180-210

VIBE *Vanellus vanellus* 220-236 par

63 redefund; redefund er afbilledet på kort 9, territorier på kort 10.
Næsten hele Tipperne blev kortlagt 2 gange (se skema nedenunder). Dækningen af Vibe-bestanden i 1995 vurderes at være god efter de 2 kortlægninger.

De første Vibe-reder fandtes fuldlagt 11.4, og den første Vibe-unge sås den 13.5. Den første klækkede rede blev konstateret 3.5, hvilket svarer til æglægning senest 1.4.

Delområde	Antal territorier	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	0	-
V. Rad	15-17	24.4 F, 12.5 F
Rødsandshage	46-47	24.4 F, 12.5 F
S. Rad	4	24.4 F, 12.5 F
N. Rad (incl.Sandøen)	37-38	20.4 F, 11.5 F
Per Gejls Pold	0	4.5 G
Per Smeds Dæmning	2	24.4F, 11.5 F, 4.5G
Ø. Rad	61-68	24.4 F, 11.5 F
Fuglepold	24-25	21.4 F, 12.5 F, 22.5-2.6 G
Anholt	2-3	27.4 F, 13.5 G
Opgrøden & polde	5	27.4 F, 13.5 F
Adams/Tipperpold & Fløes	26-29	27.4 F, 13.5 F

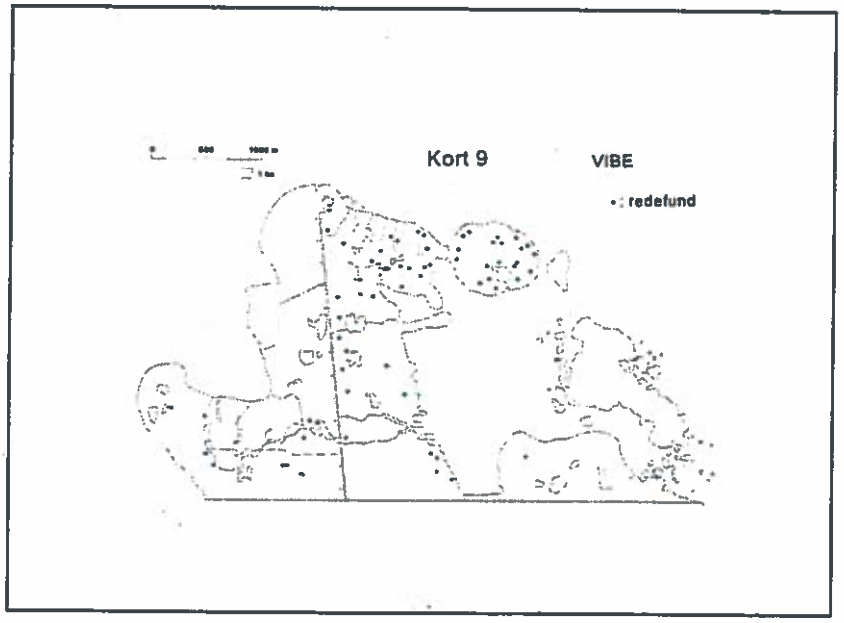

Sammenlignes 1995-rederne med gennemsnittet for 1985-92 (Thorup 1992) ses en lidt senere ynglesæson (ca 3 dage senere):

Hovedæglægningstidspunkt (centrale 80 %) og median:

	10 % startet	50 % startet	90 % startet	n
1995	7.4	23.4	8.5	29 reder
1985-92	4.4	20.4	12.5	269 reder

Kuldstørrelsen på de rugede kuld kendes i 42 reder: 4 æg: 31 (74%), 3 æg: 10 (24%), og 2 æg: 1 (2%).

Den gennemsnitlige klækningssucces på Tipperne var i 1995 på 40%. I 1994 var den også lav (44%), mens gennemsnittet i årene 1985-1992 lå på 55% (Thorup 1992). Kun i 1991 var klækningssuccesen lavere (28%).

Fordelt på delområderne med relativt mange redefund var den gennemsnitlige klækningssucces på: Fuglepold 45%, N.Rad 34% og Ø.Rad 31%.

Hvis disse tal sammenlignes med Klyden, som også har en "åben" rede, ses at Vibens klækningssucceser på henholdsvis N.Rad og Ø.Rad var væsentlig højere end Klydens. Dette skyldes, at de fleste Viber ynglede de par uger tidligere, før den omtalte prædation indtrådte.

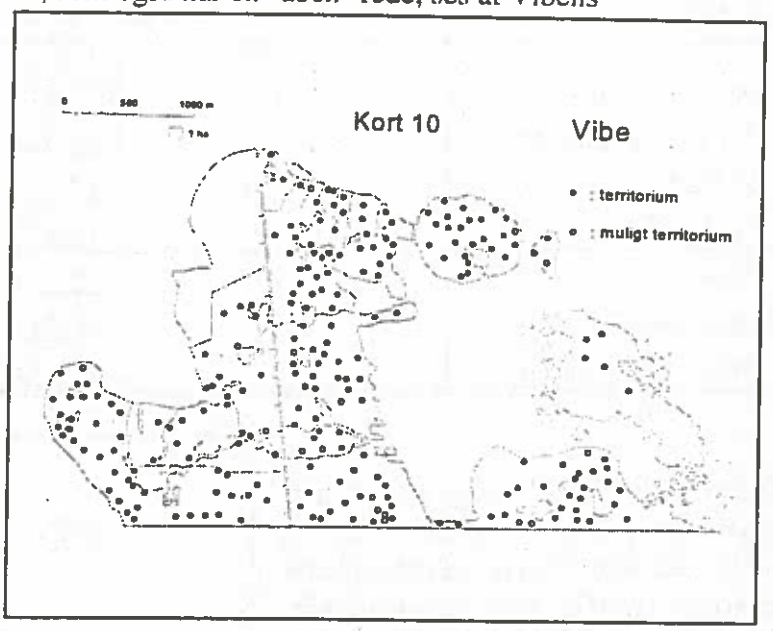

Antalsmæssigt blev 1995 et af de bedste år på Tipperne. Det store antal af ynglepar står sandsynligvis i forbindelse med de store flokke af Viber, der blev set i februar på halvøen. Kulminationen på Tipperne forelå den 18.2 med 1807 fugle. En anden vigtig faktor var, at grundvandsstanden forblev høj (ikke under ÷20 cm) helt frem til ultimo april, og sådanne fugtige enge virker tillokkende for Viben.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
98 (gns)	142 (gns)	220-236	192-203	210-211	201-217	177-198	198-202	168-180	167-173	216-226	220-236

ALMINDELIG RYLE *Calidris alpina schinzii* 80-100 par

41 redefund; redefund er afbilledet på kort 11, territorier kortlagt på kort 12. Den første ynglefugl dukkede op på Ø.Rad den 23.3, og de fleste ankom medio april.

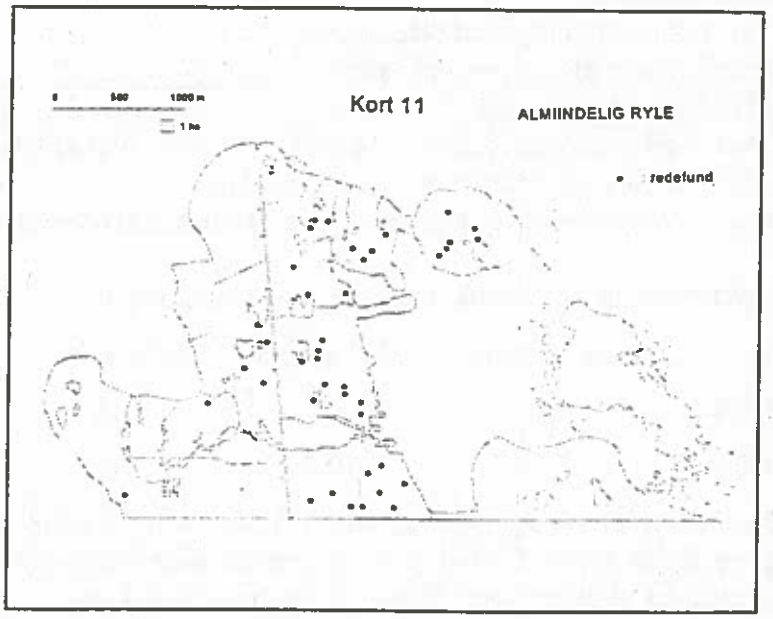

Rylebestanden blev dels optalt ved de standardiserede ynglefugletællinger mellem 12. og 16.6, dels optalt og kortlagt under Ole Thorup's ryleprojekt i perioden april-juni. Dette ryleprojekt bliver især udført i områderne N.Rad, Ø.Rad, V.Rad og den østlige del af Rødsandshage, hvor en stor del af bestanden er individmærket, og det er især i disse delområder, at der er større forskelle i bestandsvurderingen ved de to optællinger (se nedenunder).

Delområde	Antal territorier	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	0	-
V. Rad	4-6	11.6 G
Rødsandshage	4-6	12.6 G, 24.6 G
S. Rad	1-2	11.6 G
N. Rad	11-15	15.6 G
Per Gejls Pold	0	15.6 G
Per Smeds Dæmning	0	15.6 G
Ø. Rad	17-20	12+13.6 G, 22.6 G
Fuglepold	7-10	15.6 G, 24.5-2.6 R
Anholt	0	15.6 G
Opgrøden & polde	0-1	16.6 G
Adams/Tipperpold	5-7	15.6 G, 16.6 G, 23.6 G

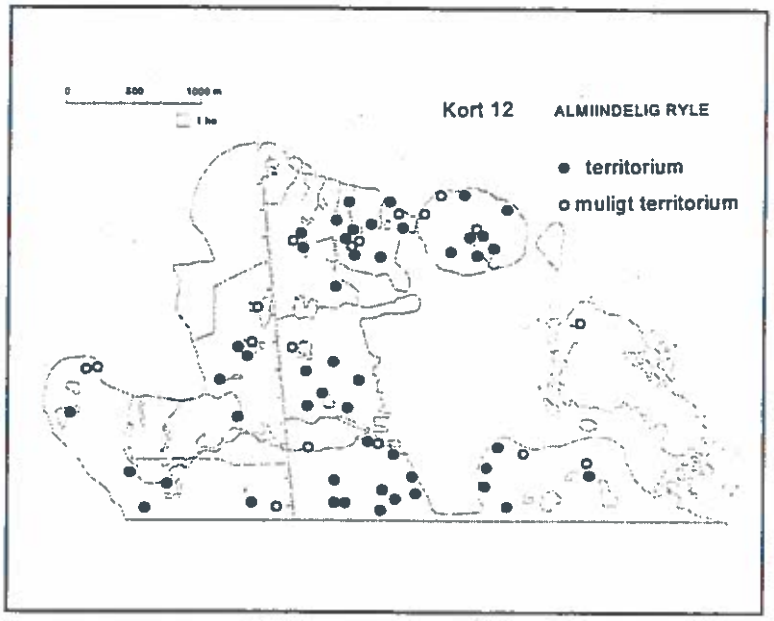

Dækningsgraden afhænger af, hvornår ynglefugletællingen foretages. Normalt registreres flere rylepar tidlig i juni end i perioden 11.-16.6, hvor årets tællinger blev foretaget. Desuden var den megen regn og kulde primo-medio juni nok årsagen til at mange forældrepar mistede deres unger, og dermed forlod engene. Men en del forsøgte åbenbart igen, da de fleste tal bygger på territoriehævdende par (incl. spillende hanner). Der var under 10 ungevarslende par under gennemgangene.

Ved sammenligning med dele af Ole Thorup's materiale (nævnt i parentes) fordelt på delområder fås:
V.Rad+Rødsandshage+S.Rad 7-14 par (20-25 par), N.Rad 10-16 par (14 par), sydlig Ø.Rad 6-12 par (20-22 par) og Ø.Rad midt 5 par (7-8 par).

Den første Ryle-rede fandtes 30.4. Den første klækkede rede konstateredes den 28.5.

Hovedæglægningstidspunkt (centrale 80 %) og median:

	10 % startet	50 % startet	90 % startet	n
1995	28.4	5.5	14.5	24 reder
1985-92	27.4	10.5	31.5	269 reder

Mediandatoen for æglægningsstarten lå på et normalt tidspunkt, mens 90% allerede havde startet æglægningen den 14.5. Med andre ord har der ikke været mange sene æglægninger. For hovedparten af disse "sene" drejer det sig hovedsageligt om omlæg. Her var det dårlige vejr med kraftige regnbyger og kulde samt ekstrem høj vandstand omkring primo juni nok en væsentlig forklaring på manglende omlæg.

Kuldstørrelsen på de rugede kuld kendes for 35 reder: 4 æg: 29 (83%), 3 æg: 4 (11%) og 2 æg: 2 (6%).

Den gennemsnitlige klækningssucces for alle 37 kontrollerede reder på Tipperne i 1995 var 26%, hvilket var meget lavt. Gennemsnittet for årene 1985-1992 var på 47% (Thorup 1992). Efter nogle gode år en mindre tilbagegang.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991
13(gns)	25(gns)	100-110	97-100	136-147	123-130	105-110	144-156

1992	1993	1994	1995
117-128	120-130	120-130	80-100

BRUSHØNE *Philomachus pugnax* 26-34 ynglehunner

45 redefund; dansepladser og antal hanner er afbilledet på kort 13, redefund på kort 14 og ynglehunner på kort 15.

De første Brushøns dukkede op den 11.3. Trækket kulminerede den 10.5 med 522 fugle på reservatet.

Hanner:

Hannerne på Tipperne består dels af nordlige trækgæster, der under trækket slår sig ned her i varierende antal, fouragerer, danser lidt, og formodentligt i et vist omfang parrer sig med de lokalt ynglende hunner, dels af hanner, der tilbringer hele foråret på Tipperne. Disse "Tipper-Brushaner" består af stationære hanner på forskellige dansepladser, "satellithanner", der flytter mellem dansepladserne, og hanner der følger hunnerne i fouragerings-områdernе og forsøger at parre sig med dem der.

Den del af hannerne, vi forsøger at tælle hvert år på Tipperne, er de, der er tilbage på de faste dansepladser, efter at de nordlige trækgæster har forladt området midt i maj. Denne tælling foretages ideelt ca 20.-25.5, men i 1995 blev de dog ikke blevet optalt systematisk pga tidsmangel. Dog foreligger der spredte observationer fra en del dansepladser. Antallet af dansende stationære hanner kan derfor ikke gøres præcist op, men anslås til at ligge på 50 til 60 fugle. Disse forlod reservatet fra midt i juni.

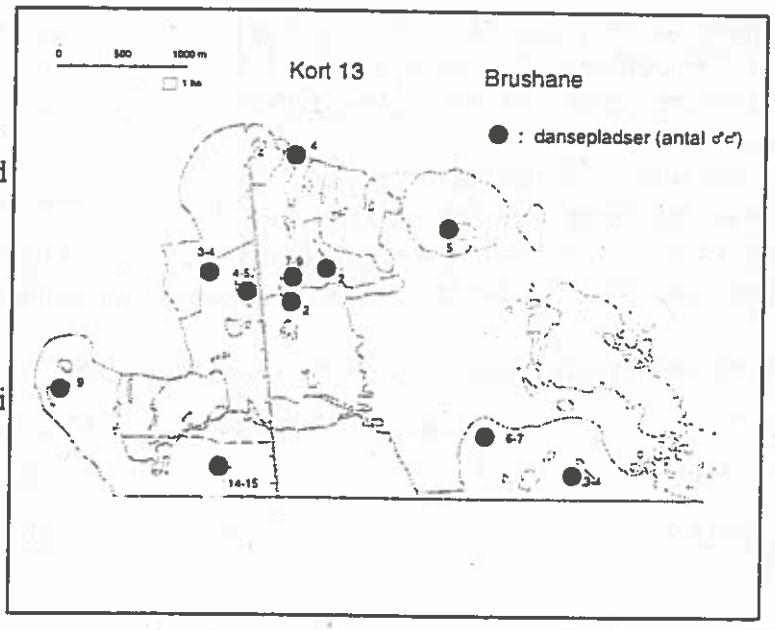

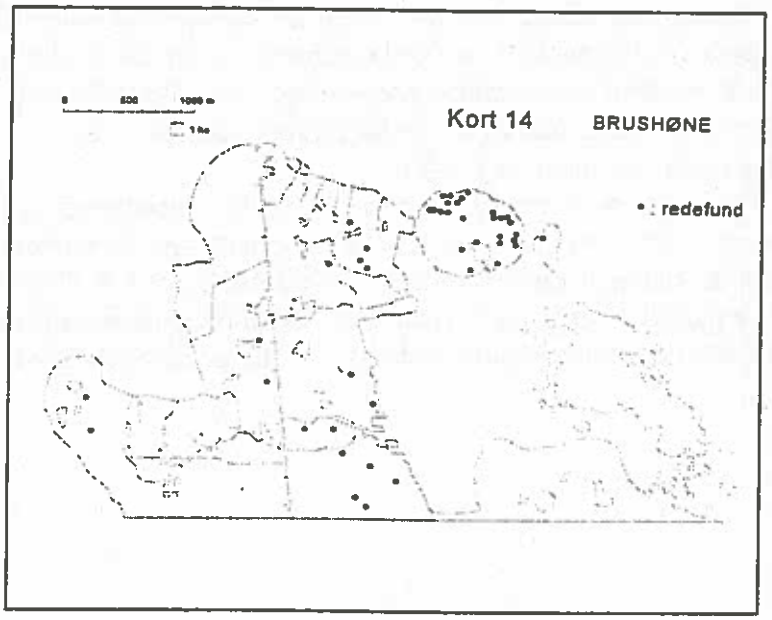

Bestandsudvikling: (dansehanner)

1981-85	1986	1987	1989	1991	1992	1994	1995
74 (gns)	85-86	103-113	91-96	70-80	45-55	54-60	50-60

Hunner:

De "yngleurolige" hunner blev på størstedelen af Tipperne optalt 11.-16.6 (se skema nedenfor). Da Brushønerne stort set kun kan optælles, når de er "ungeurolige", betyder det, at optællingsresultaterne altid vil være undervurderinger. Dels bliver ynglehunner uden klækningssucces eller med sene omlæg ikke talt med, dels forlader succesfulde hunner efter et stykke tid deres unge(r), typisk 7-13 dage efter klækningen (bl.a. van Rhijn 1991), og hunner, der har forladt ungerne, tælles heller ikke med.

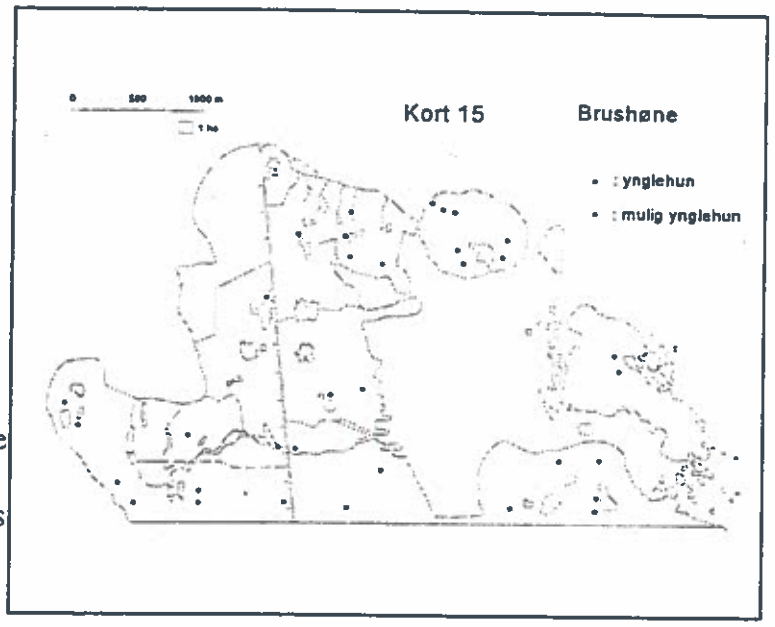

Den første rede fandtes i år den 28.4 med 1 æg. Første fuldlagte konstateredes først den 11.5. Ialt kan æglægningsstarten beregnes med højst 10 dages usikkerhed for 14 reder. Det beskedne materiale antyder en senere ynglesæson end gennemsnitligt:

Hovedæglægningstidspunkt (centrale 80 %) og median:

	10 % startet	50 % startet	90 % startet	n
1995	5.5	20.5	23.5	14 reder
1985-92	1.5	11.5	22.5	269 reder

Æglægningstidspunktet for 9 ud af de 14 reder (64%) lå mellem den 16.5 og den 24.5. Dette betyder, at tidspunktet for kortlægning lå få dage for tidligt (27 dage frem giver klækning omkring 11-20.6). Den sidste ungevarslende fugl sås på Rødsandshage så sent som den 17.7.
Størrelsen på de fuldlagte, rugede kuld kendes for 17 reder; heraf var de 16 (94%) med 4 æg, mens den sidste var med 3 æg (6%).

Den gennemsnitlige klækningssucces i 33 kontrollerede reder på Tipperne i 1995 var 31 %. Det begrænsede materiale tillader ikke en opdeling på delområder. Årets klækningssucces på 31 % er kun det halve af gennemsnittet for 1985-1992 på 61 % (Thorup 1992).

Den dårlige ynglesucces kan også ses ud fra antal reder fundet på Fuglepold (total gennemgang) i forhold til antal yngleurolige hunner. Tallene var henholdsvis 26 og 5-7, altså et forhold på 5:1.

Delområde	Antal territorier	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	0	Hele perioden på linietaksering
V. Rad	2	11.6 G
Rødsandshage	7	12.6 G, 24.6 G, 17.7 G
S. Rad	0-1	11.6 G
N. Rad	4-5	15.6 G
Per Gejls Pold	0	15.6 G
Per Smeds Dæmning	0	15.6 G, 16.6 G
Ø. Rad	4-5	12.6 G
Fuglepold	5-7	16.6 G, 22.5-2.6 R
Anholt	0	16.6 G
Opgrøden & polde	0-2	16.6 G,
Adams/Tipperpold & Fløes	4-5	15.6 G,

Hvis dette forhold var gældende for hele reservatet ville der være tale om ca 150 ynglehunner.

For en række år er det optalte antal ynglehunner forsøgt korrigeret med antal hunner uden klækningssucces, hunner med tidligt klækkede kuld, og hunner der klækkede unger efter optællingstidspunktet (Thorup 1992). Tilsvarende udregninger er foretaget for 1995 (nedenstående tabel). Ses udelukkende på de optalte antal ynglehunner synes tilbagegangen at være meget drastisk, men ses der på de korrigerede tal synes tilbagegangen procentvis at være lidt mindre. Bemærk at det vurderede antal ynglehunner stadig er et minimumstal, da det ikke inkluderer hunner, der har mistet ungerne. 1995-tallet i tabellen er antallet kortlagt på selve gennemgangen, herudover fandtes minimum 4 hunner på supplerende optællinger.

	1986	1987	1989	1990	1992	1994	1995
antal optalte ynglehunner	275-300	155-172	218-238	102-109	94-99	96-103	26-34
vurderet antal ynglehunner	300-350	300-325	300-350	200-300	275-350	200-250	100-150

Bestandsudvikling (optalte ynglehunner):

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
78 (gns)	127 (gns)	275-300	155-172	244-268	218-238	128-130	80-89	94-99	109-111	96-103	26-34

DOBBELTBEKKASIN *Gallinago gallinago* 8 par

Ingen redefund.
Spillende hanner er indtegnet på kort 16. Alt hvad der er hørt på de forskellige ture er noteret ned, samt linietakser gået igennem. På de gode, stille aftener/morgener blev Store- og Lille-tipper gennemgået, mens V.Rad og Rødsandshage ikke blev gennemgået. Fuglene er sandsynligvis også forsvundet dérfra, fordi området nu bliver slået hyppigere og græsset mere intenst af kreaturer. Dermed er vegetationen for kort til Dobbeltbekkasinen. Dette er sandsynligvis årsagen til nedgangen i bestanden.
Ellers haves kun tilfældige observationer fra de øvrige optællinger.

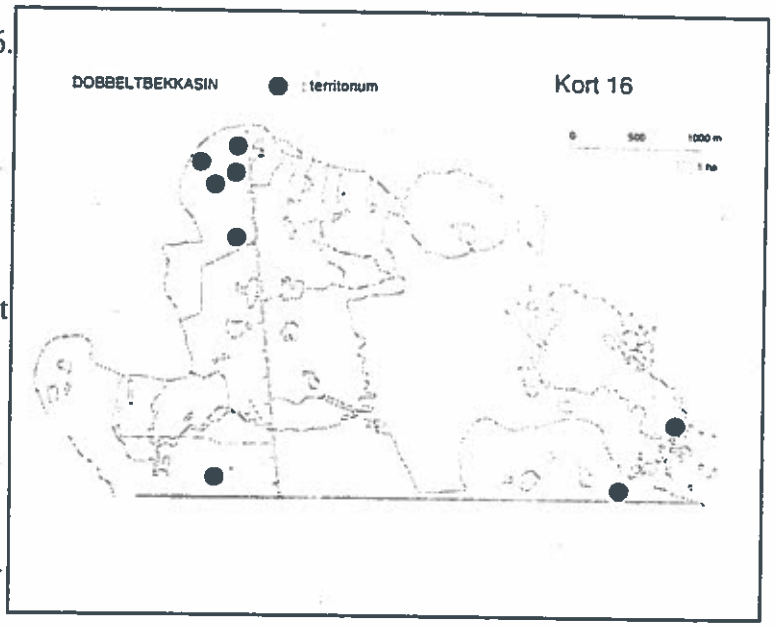

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1991	1992	1993	1994	1995
13 (gns)	19 (gns)	32-39	19-21	19-20	12-15	14-16	4-5	6-7	5-6	8

STOR KOBBERSNEPPE *Limosa limosa* 156-163 par

65 redefund; redefund er afbilledet på kort 17, territorier på kort 18.
De første forårsfugle observeredes den 20.3 med 48 fugle, og resten af bestanden ankom hurtigt herefter.
Stor Kobbersneppe blev optalt ved to kortlægninger; én i perioden 21.4-27.4 og én 11.-13.5; se skema nedenfor). Den sidste kortlægning var klart den vigtigste; den blev udført lidt tidligere end normalt, men da vi vejrmæssigt var inde i en varm og stabil periode, vurderedes det at alle fugle var ankommet sydfra. Af de territorier, der samlet blev registreret på de to kortlægninger, sås 102-104 (65 %) på den første, mens 129-132 (82%) blev registreret under den anden kortlægning. Dækningen ved de to kortlægninger samlet vurderes at være rimelig god.

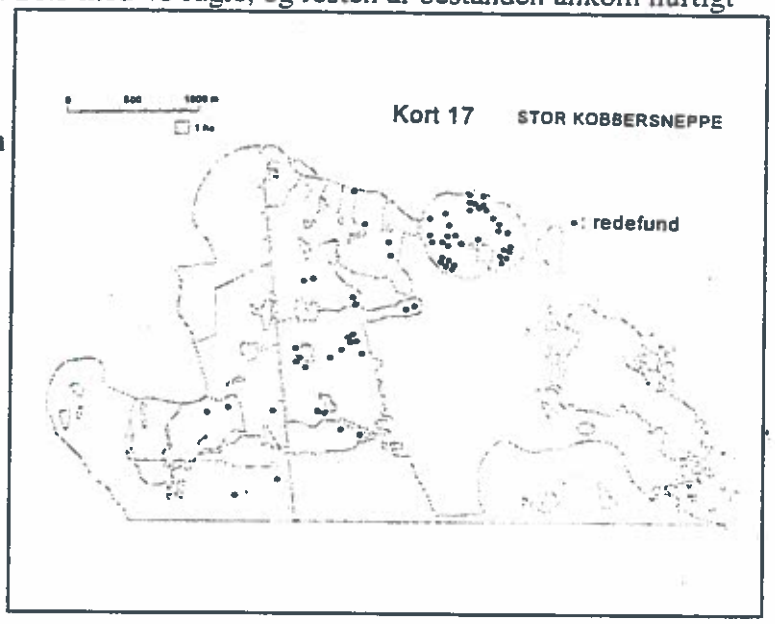

Delområder	Antal territorier	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	-	-
V. Rad	10-11	24.4 F, 12.5 F
Rødsandshage	24-27	24.4 F, 12.5 F
S. Rad	2	24.4 F, 12.5 F
N. Rad	17	20.4 F, 11.5 F
Per Gejls Pold	0	18.5 G
Per Smeds Dæmning	3	18.5 G
Ø. Rad	45-46	24.4 F, 11.5 F
Fuglepold	35	21.4 F, 12.5 F, 22.5-2.6 R
Anholt	2	26.4 F, 13.5 F
Opgrøden & polde	3-5	26.4 F, 13.5 F
Adams/Tipperpold & Fløes	15	27.4 F, 13.5 F

Startdato for æglægningen kan beregnes med en usikkerhed på mindre end 10 dage for 21 reder. Æglægningen i 1995 var mere koncentreret end gennemsnittet for 1985-1992 - se tabellen. Hovedæglægningstidspunkt (centrale 80 %) og median:

	10 % startet	50 % startet	90 % startet	n
1995	21.4	2.5	6.5	21 reder
1985-92	17.4	25.4	16.5	269 reder

Af de 65 redefund kunne antal æg i fuldlagte kuld bestemmes i de 28. Kuldstørrelsen på disse var 2x5æg, 18x4æg, 7x3æg og 1x1æg.

Den gennemsnitlige klækningssucces i 46 kontrollerede reder var 28 %. Det er langt under gennemsnittet på 55% i årene 1985-1992 (Thorup 1992).

Redeoverlevelsen på delområder kan kun beregnes på Ø.Rad og Fuglepold, hvor hovedparten af rederne fandtes (henholdsvis 19 og 35 ud af de 65). I de andre delområder er der for få reder. I de kontrollerede reder blev klækningsprocenterne på 16 og 41 på henholdsvis Ø.Rad og Fuglepold.

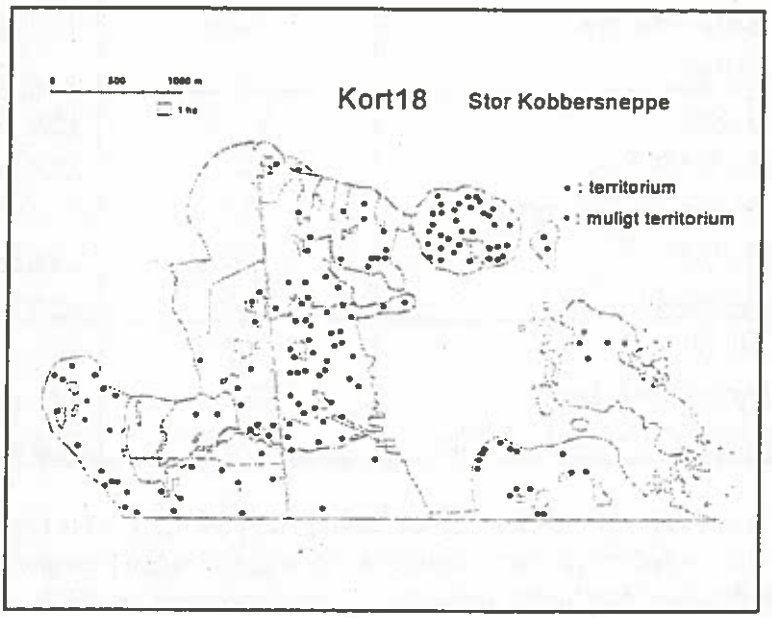

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
70 (gns)	94 (gns)	115-138	126-136	163-191	162-173	181-192	183-185	207-218	139-147	176-189	155-162

RØDBEN *Tringa totanus* 186-230 par

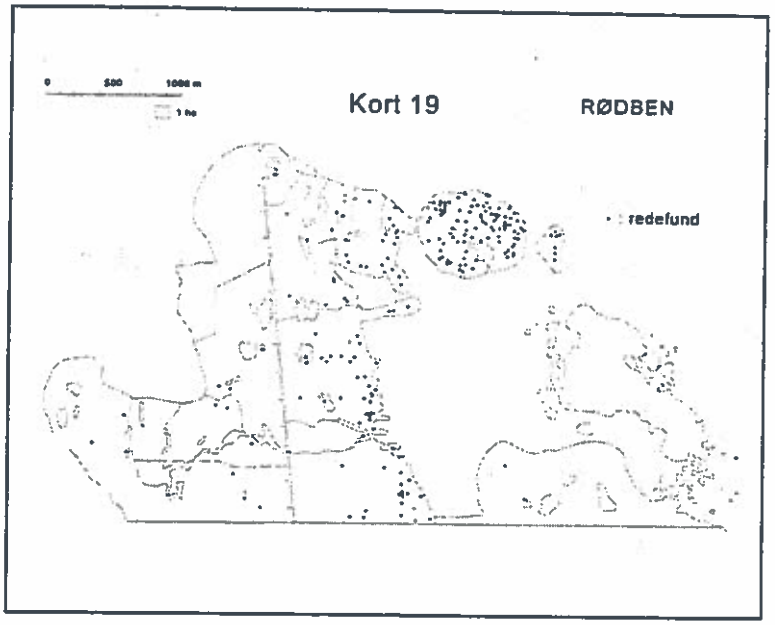

207 redefund; redefund er indtegnet på kort 19, territorier på kort 20.
De første forårsfugle sås den 8.4 og antallet af fugle kulminerede den 10.5 med 503 fugle.

Bestanden af Rødben blev i år optalt ved kortlægning 11.-16.6 og 22.-24.6 (kun Ø.Rad, Adamspold og ,Rødsandshage). På linietakseringer ult.maj-juni registreredes: 24.5 34, 28.5 34, 1.6 23, 8.6 71, 13.6 44, 19.6 55, 23.6 62 og 28.6 30. Maksimumforekomsten på linietakseringerne faldt altså ikke helt fint sammen med kortlægningstidspunktet, der øjensynligt lå en uge for sent. Den megen kulde og regn og dermed høje grundvandstande fra ultimo maj medførte, at en stor del af ungerne døde. Beregnet ud fra æglægningsstart (se nedenunder) og 29 dage frem (ægtiden) skulle de fleste reder også klække omkring 8.6.

Delområder	Antal territorier	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	1	15.6 G, 16.6G
V. Rad	7-10	11.6 G
Rødsandshage	14-16	12.6 G, 24.6 G
S. Rad	2	11.6 G
N. Rad	32-42	15.6 G
Per Gejls Pold	0	15.6 G
Per Smeds Dæmning	3-4	15.6 G, 16.6 G
Ø. Rad	48-55	12.6 G, 22.6 G
Fuglepold	48-59	16.6 G, 22.5-2.6 R
Anholt	6-8	16.6 G
Opgrøden & polde	8-13	16.6 G,
Adams/Tipperpold & Fløes	17-20	15.6 G, 23.6 G

Årets første rede blev fundet fuldlagt den 29.4, og årets første unger sås den 23.5.

For 74 reder kan starttidspunktet for æglægningen beregnes med højst 10 dages usikkerhed. Årets ynglesæson har ligget meget tæt på gennemsnittet for 1985-1992 (Thorup 1992).

Hovedæglægningstidspunkt (centrale 80 %) og median:

	10 % startet	50 % startet	90 % startet	n
1995	27.4	9.5	25.5	74 reder
1985-92	26.4	10.5	23.5	436 reder

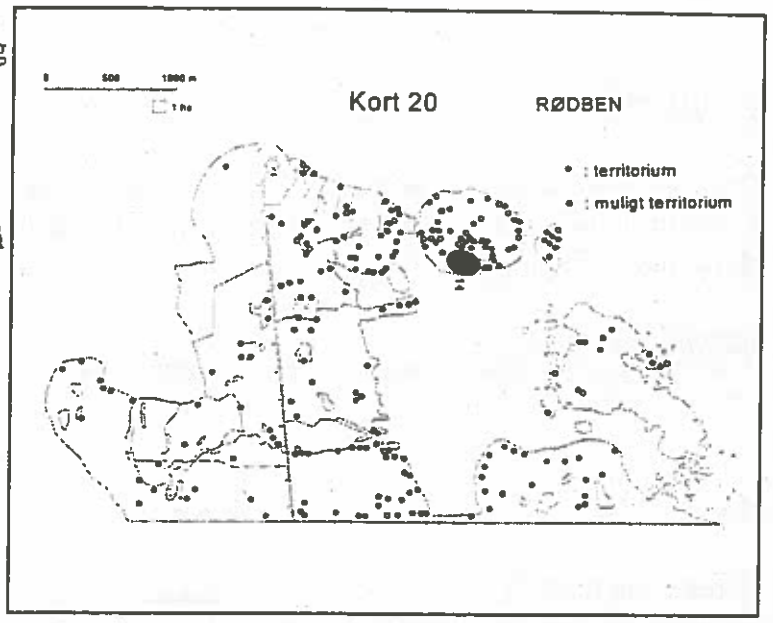

Kuldstørrelsen på de rugede kuld kunne konstateres ved 72 reder: 63x4 æg, 8x3æg og 1x2 æg.
122 kontrollerede reder på Tipperne i 1995 havde en gennemsnitlig klækningssucces på 22 %. Det er den laveste klækningssucces siden 1986, og lå langt under gennemsnittet for 1985-1992 på 72 % (Thorup 1992).
Klækningssuccessen varierer dog lidt mellem delområderne: på Fuglepold var den 30 %, mens den kun var henholdsvis 13 % og 16% på Ø.Rad og N.Rad.

De fleste år siden 1988 er optalt mellem 450 og 600 par Rødben. Årets tal er det laveste, men da klækningssuccessen samtidigt var meget lav, og denne er afgørende for, hvor stor en del af bestanden, der bliver dækket ved en optællingsform, hvor det især er ungevarslende fugle, der bliver optalt, har bestanden kun været en del mindre i 1995 end i f.eks 1994. Hvis der korrigeres for den lave klækningssucces fås 950-1100 par. Dette tal passer fint med de korrigerede antal i 90'erne, så reelt har der nok ikke været tale om en stor tilbagegang.

Et mål, der er lidt mere uafhængigt af klækningssuccessen, støtter antagelsen om, at Rødben-bestanden ikke er så drastisk på vej tilbage. I de år siden 1988, hvor der har været en grundig redegennemgang på Fuglepold, ses dog en mindre tilbagegang: 1988 161 reder, 1989 114 reder, 1990 148 reder og 1995 96 reder.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
77 (gns)	135 (gns)	375-461	375-406	570-580	509-541	471-541	522-565	495-530	473-528	429-481	186-230

HÆTTEMÅGE *Larus ridibundus* 6-7 par

Der blev kun set ynglefugle på Fuglepold. Under redegennemgangen på øen fra den 24.5 til den 2.6. fandtes 6 reder med æg og 1 uden æg.

Efter en kulmination i årene 1989 og 1990 med op til 800 par er antallet faldet meget drastisk.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
6(gns)	340(gns)	95-105	290-300	480-500	640-770	747-802	131-153	25-30	25-50	6-7

STORMMÅGE *Larus canus* 2-3 par

2 redefund på Fuglepold, men kun 1 med æg (1). Dette blev senere fundet præderet. Desuden holdt 1 par mere til på øen. Bestanden er vurderet ud fra redefund og observerede antal par på Fuglepold.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3 (gns)	7 (gns)	3	4-5	5-6	6	3	2-3	2	3	3-4	2-3

FJORDTERNE *Sterna hirundo* 2-3 par

De første Fjordterner (2) sås den 26.4. Den 1.5 sås 6 fugle.
4 varslende fugle sås i blandt Havternerne den 11.6. Arten er nem at overse blandt de mange Havterner på Fuglepold.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
0 (gns)	6 (gns)	1	1	4	2	0	0	0-2	2-3

HAVTERNE *Sterne paradisaea* 76 par

74 redefund (kort 21).
De første Havterner (5) ankom den 19.4. Første rede med 1 æg fandtes den 8.5 på Fuglepold.

Bestanden er vurderet ud fra redefund, hvor Fuglepold er gennemgået grundigt fra den 22.5 til den 2.6.

Havternerne ynglede meget spredt ud over hele Fuglepold. På kort 21 angives det omtrentlige udbredelsesområde, hvor der blev fundet 73 reder på Fuglepold og 1 på Rødsandshage. Desuden sås 2 par på N.Rad, men rederne blev ikke fundet. Kuldstørrelse i de rugede kuld var følgende: 3 reder med 3 æg (7%), 36 reder med 2 æg (84%) og 4 reder med 1 æg (9%). Heraf kan 2 reder godt stamme fra Fjordterne.

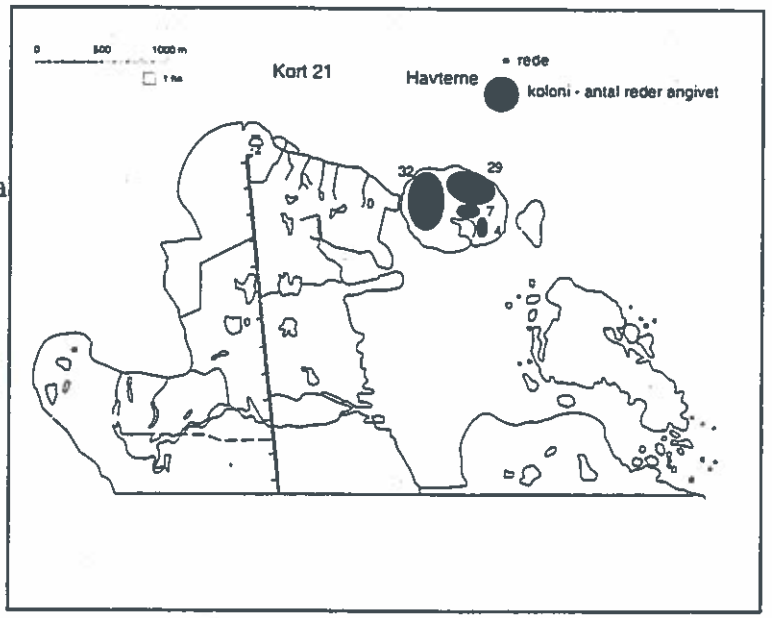

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1993	1994	1995
32 (gns)	75 (gns)	75-80	63-69	92-95	93-94	103	72-104	107-154	95-115	76

RINGDUE *Columba palumbus* 1 par

1 par dukkede op i krattet den 4.4 og sås næsten dagligt frem til medio maj. Hannen sang næsten dagligt i krattet og en rede med 2 æg kunne ses fra Tipper-tårnet. Desværre blev den uundgåelige, daglige færden ved tårnet nok for meget for fuglene, så de opgav at få udruget æggene. Ynglefundet er det første på reservatet.

GØG *Cuculus canorus* 1 ynglehan

Den første kukkende Gøg blev set allerede den 27.4. Frem til juni blev der ikke med sikkerhed set flere hanner end en. Gøgene har ikke faste territorier, men leder efter redesteder over større områder. Den gennemsnitlige forekomst på linietakseringerne mellem 15.5 og 25.6 synes derfor at være et godt mål for antallet af ynglefugle på Tipperne (figur 9). På figuren ses, at bestanden i 1995 dykkede lidt efter at have været oppe på over 1 i 1993 og 1994.

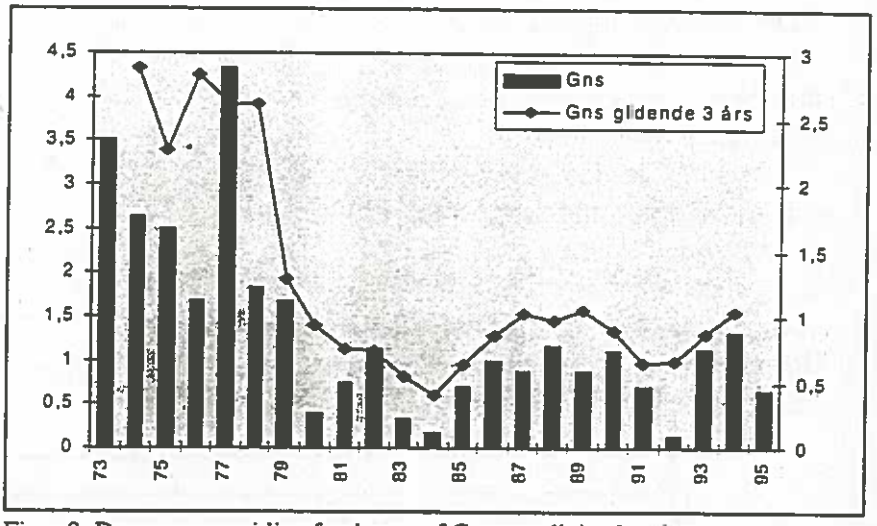

Figur 9: Den gennemsnitlige forekomst af Gøge pr. linietaksering mellem 15.5 og 25.6 1973-95.

MOSEHORNUGLE *Asio flammeus* 0 par

I forårsmånederne var der kun spredte observationer af 1 til 2 Mosehornugler i tidsrummet 6.3-21.4. Disse fugle sås som regel ude i Kontrolområdet. Den 30.5 og den 3.6 sås arten igen på reservatet på grænsen mellem Storetipper og Vestre Rad, og selvom de lever en skjult tilværelse i yngletiden, formodes de ikke at have ynglet på Tipperne i år. Bestanden har siden 1975 ligget på 0-2 par.

SANGLÆRKE *Alauda arvensis* 400-500 par

31 reder med æg fandtes fra den 28.4 til den 17.7 (kort 22).
Første iagttagelse er fra den 12.1, og de første syngende (12) hørtes den 5.2.

Redernes skæbne blev konstateret ved 16 af rederne. Her blev 9 præderet og 7 klækkede. Kuldstørrelsen kendes i de 27: 3x1æg, 4x2æg, 10x3æg og 10x4æg.

Der foretages ingen særskilte optællinger af ynglende Sanglærker, men bestanden vurderes ud fra antallet optalt på linietakseringer.

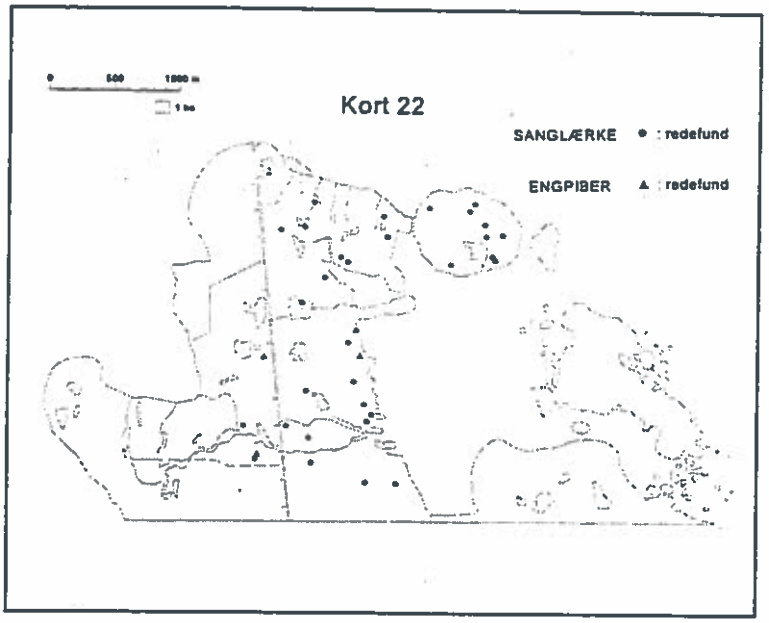

På figur 10 er afbilledet det gennemsnitlige antal Sanglærker optalt på linietakseringerne i perioden 16.4-15.7; opdelt på Kontrolområdet (ingen græsning og slåning) og øvrige enge. Gennemsnittet før og efter 25.5 er vægtet lige, og som index = 100 er valgt 1978 (efter Thorup 1992).

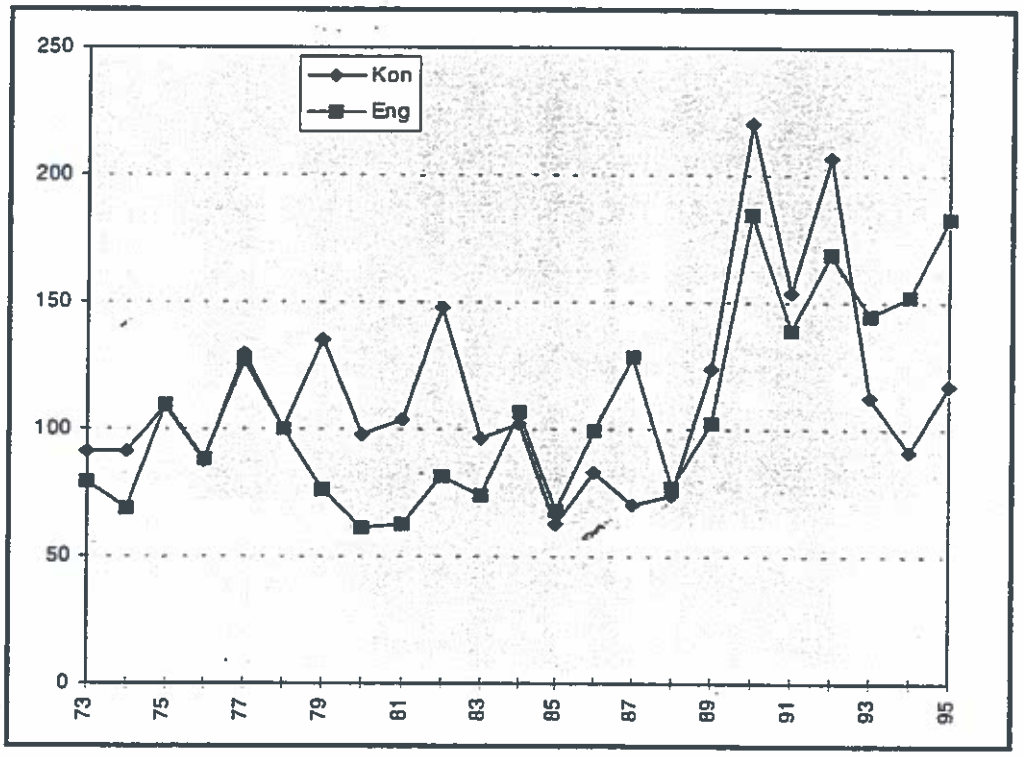

Figur 10: Sanglærker på linietaksering 16.4-15.7; se i øvrigt teksten.

LANDSVALE *Hirundo rustica* 4 par

4 redefund under Tipperhusets tag.
Den første sås den 20.4. Efter forårstrækket i perioden april til medio maj sås højst 14 fugle; de fleste gange kun 4 fugle. Bestanden har siden 1975, hvor der var 2 par, ligget på 5-14 par.

ENGPIBER *Anthus pratensis* 150-200 par

4 redefund med 5,5,5 og 4 æg i perioden 12.5-19.5 (kort 22).
Ingen territoriekortlægning af Engpiber-bestanden; bestanden vurderes ud fra det gennemsnitlige antal på linietakseringerne i perioden 20.5-10.7 (figur 11).
Den første syngende noteredes den 19.4. Højeste antal syngende på linietaxen gennem foråret var 14 henholdsvis den 19.6 og den 8.7.

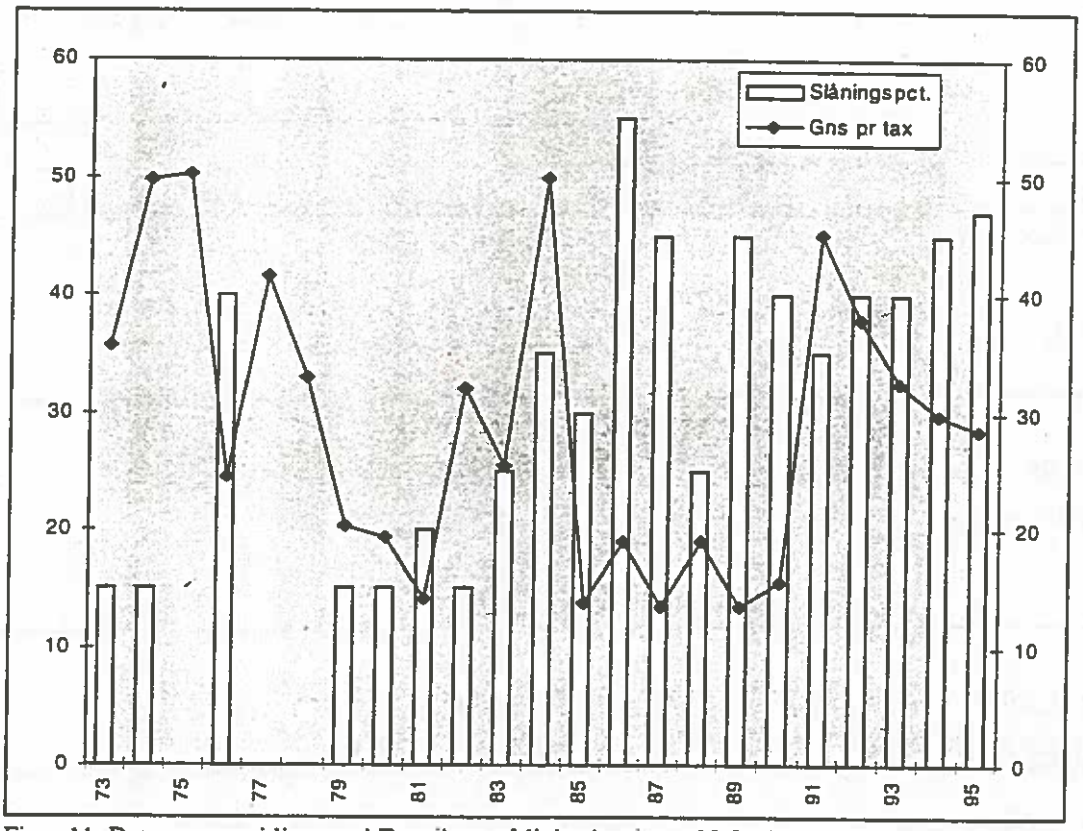

Figur 11: Det gennemsnitlige antal Engpibere på linietakseringer 20.5-10.7 1973-95 samt slåningsprocenten på ruten.

GUL VIPSTJERT *Motacilla flava flava* 28-42 par

Territorier er angivet på kort 23. Første observation er fra den 21.4, men først omkring midt i maj var alle ynglefuglene ankommet. Bestanden blev optalt ved kortlægning af varslende fugle ved en gennemgang af hele reservatet i tidsrummet 12.6-16.6. I SØ-hjørnet er der suppleret ved en kortlægning den 27.6. Den tætteste bestand fandtes i Opgrøden og på Adams- og Tipperpold. Første unge sås den 8.6, hvilket var tidligt.

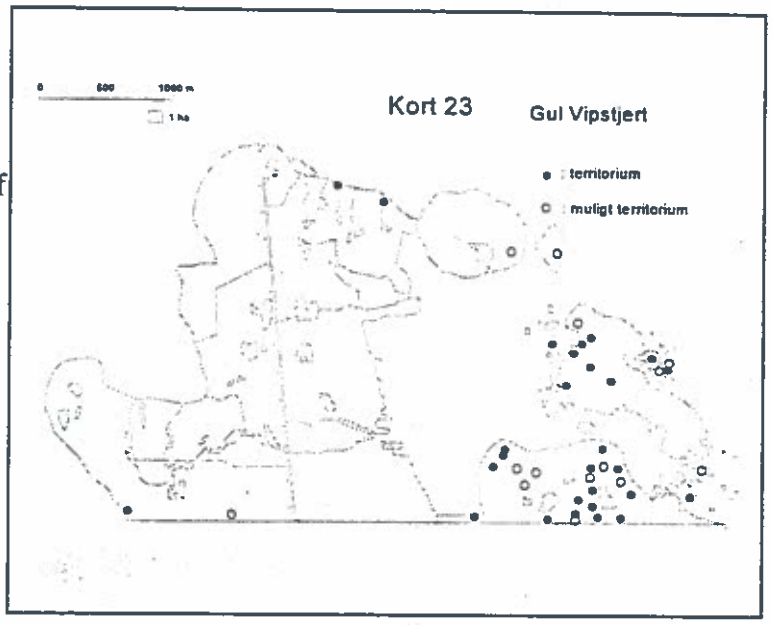

Delområde	Antal territorier	Datoer for optælling/kortlægning
Store og Lille Tipper	0	15.6 G, 16.6G
V. Rad	0	11.6 G
Rødsandshage	1-2	12.6 G, 24.6 G
S. Rad	0	11.6 G
N. Rad	2	15.6 G
Per Gejls Pold	0	15.6 G
Per Smeds Dæmning	0	15.6 G, 16.6 G
Ø. Rad	0	12.6 G, 22.6 G
Fuglepold	0-1	16.6 G,
Anholt	0-1	16.6 G
Opgrøden & polde	10-14	16.6 G,
Adams/Tipperpold & Fløes	15-22	15.6 G, 23.6 G

Bestanden toppede i slutningen af 80'erne. I 1995 fandtes ingen territorier på Ø.Rad, mens der i 1994 var 8-9 par. Derimod synes endnu flere par at være flyttet til Adams/Tipperpold samt Opgrøden.

Bestandsudvikling:

1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
58 (gns)	121-130	93-104	140-145	137-148	90-120	77-94	56-59	34-35	28-42

HVID VIPSTJERT *Motacilla alba* 2-3 par

1 par i kassen på husets østgavl fik 2 unger. De sås første gang den 1.6. Desuden 1 par ved Eriks Plads. Her sås 1 unge den 31.5. 1 par sås også ved flere lejligheder ved Adamspoldtårnet, men ingen unger blev set der.

RØRSANGER *Acrocephalus scirpaceus* 45-55 par

Territorierne er indtegnet på kort 24.
Den første fugl ringmærkedes den 8.5, mens den første syngende hørtes så sent som den 18.5 i SØ-hjørnet.

Blev kortlagt på Store - Lilletipper ved morgenlytteture den 15.6 og den 28.6, og i Opgrøden og Sydøsthjørnet den 26.5 og 27.6. Især gav det stille vejr den 27+28.6 optimale natlytteture.

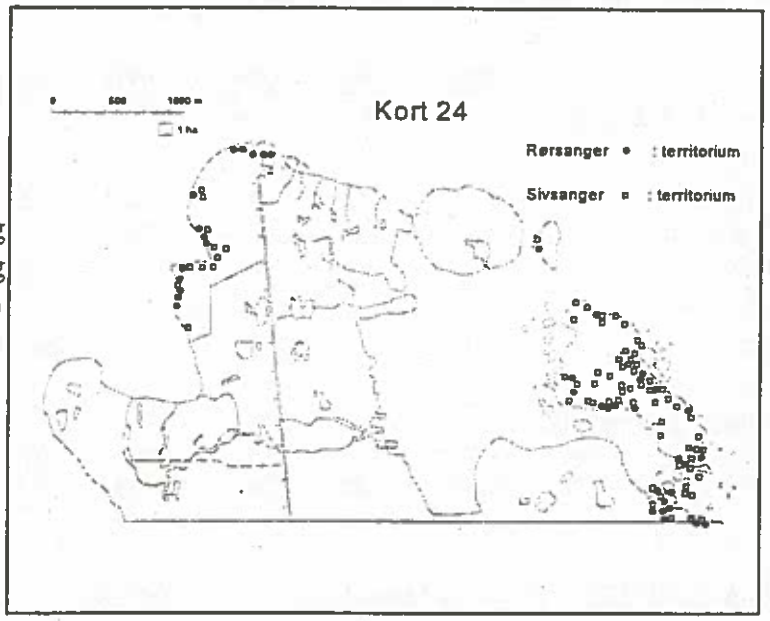

Skemaet viser fordelingen i delområderne i årene 1986-1995:

	1985	1986	1987	1988	1989	1991	1994	1995
Store - Lilletipper	25	38	26-28	30	31-33	14	?	14
Sydøst-hjørnet	7	10	1	4	3	1	1	4
Tipperpold	1	8	0	0	0	3	2	7
Opgrøden	17	23	10-13	4	3	0	9	13
Anholt	0	?	1	0	1	0	1	1
Ialt	50	79	38-43	39	38	18	13+	39

Der er sket en tilbagegang på Store-/Lille-tipper, mens antallet af fugle i den østlige del af reservatet til dels har opvejet denne tilbagegang.

Bestandsudvikling:

1984	1985	1986	1987	1988	1989	1991	1992	1995
30	50-65	80-100	40-60	40-60	40-50	20-35	25-28	45-55

SIVSANGER *Acrocephalus schoenobaenus* 80-100 par

Territorierne er indtegnede på kort 24.
Den første Sivsanger hørtes den 29.4.
Blev hovedsageligt registreret ved to nat - morgenlytteture i SØ-hjørnet/Opgrøden den 26.5 og 27.6.
På trods af det lidt sene tidspunkt sidstnævnte gang, vurderedes det dog at de fleste territorier

registreredes på grund af fin sangaktivitet.

Fordelingen er følgende gennem de seneste 10 år:

	1985	1986	1987	1988	1989	1991	1994	1995
Store - Lilletipper	3	2	5-6	2	7	3	10	11
Sydøsthjørnet	3	10	14	8	5	11	10	7
Tipperpold	6	5	1	10	3	9	7	6
Opgrøden	17	25	50-53	30	33-35	44	44	45
Anholt	1	?	0	0	0	0	0	1
Ialt	30	42	70-74	50	48-50	64	61	70

Bestandsudvikling:

1981-85	1986	1987	1988	1989	1991	1992	1994	1995
45 (gns)	50-70	70-80	50-80	50-60	70-85	50-55	80-100	80-100

SKÆGMEJSE *Panurus biarmicus* 10-12 par

I de to første vintermåneder blev der set op til 28 fugle i SØ-hjørnet. Derefter faldt antallet en del, og i resten af foråret sås max 15 fugle på totaltællingerne.
Skægmejserne blev kortlagt under gennemgangen i Opgrøden og SØ-hjørnet den 26.5 samt 15+28.6 på Stor-/Lilletipper. 4-5 ungefamilier sås fra 26.5 til 28.6. Fordelingen var følgende:

Store-/Lilletipper	2-3 par
Opgrøden	5-6 par
Tipperpold	1 par
SØ-hjørnet	2 par
I alt	10-12 par

TORNSANGER *Sylvia communis* 2 par

2 hanner sad og sang i Kontrolområdet ved flere lejligheder (maj-juni).

GÆRDESANGER *Sylvia curruca* 1-2 par

1 stationær han sad og sang næsten dagligt ved huset fra medio maj til først i juni, men hvorvidt der var en hun tilstede eller det blev til yngel, vides ikke.

TORNIRISK *Acanthis cannabina* 12-15 par

De første Tornirisker (7) dukkede op den 23.3.
I foråret (17.4-18.5) blev der i krattet ialt ringmærket 12 fugle, 7 ♂♂ og 4 ♀♀, mens 1 ikke blev kønsbestemt. Desuden blev der genfanget og aflæst 2 ♂♂ + 1 ♀, som var mærket i 1994.
Ringmærkningen er sandsynligvis den bedste metode til at vurdere antallet af fugle, omend ringmærkningsaktiviteten kan variere fra år til år. I 1994 blev der fanget hele 45 fugle, og antallet af

par blev da også vurderet til 20-25 par.
9-10 par omkring huset (2 reder fundet), mens 2-3 par holdt til ude i Kontrolområdet. Desuden blev der ved flere lejligheder set 1-2 par nede ved Eriks skur.

RØRSPURV *Emberiza schoeniclus* 70-100 par

Første syngende noteredes den 19.4.
Rørspurvene forsøgtes kortlagt i perioden 26.5-28.6. Antallet af par er vurderet ud fra antallet af par og (syngende) hanner. Opgrøden, Sydøstvigen og Tipperpold blev hovedsagelig kortlagt på en morgentur den 26.5 og den 27.6, Store - Lilletipper på en morgentur den 15.6. Ellers blev de øvrige områder kortlagt under en grundig gennemgang i tidsrummet 12.-16.6. Fordelingen var følgende:

Store - Lilletipper	19 par
Opgrøden	29-31 par
SØ-hjørnet	8 par
Tipperpold	6 par
Anholt	1 par
Fuglepold	1 par
N.Rad	1-2 par
Rødsandshage	1 par
Ialt	66-69 par

Dette tal er sandsynligvis undervurderet, derfor vurderes bestanden til de 70-100 par.

VÆRNENGENE

Værnengene er den sydlige del af Tipperhalvøen. Området er med sine ca 1800 ha mere end dobbelt så stort som Tipperne, og består især af enge og rørskov. I den sydvestlige del, Bjålum Klit, er der dog et større område med klithede.

Det ville kræve meget store ressourcer at dække dette område med samme intensitet som Tipperne. Optællingerne er derfor prioriteret sådan, at der foretages én grundig gennemgang med fjernkortlægning af Strandskade, Klyde, Vibe og Stor Kobbersneppe, og herudover søges rørskovsfugle som især Rørdrum, Plettet Rørvagtel og Savisanger dækket ved 5-10 grundige natlytteture i perioden marts-pri.juli.
Engfuglegennemgangen blev i år foretaget i dagene 2.-3.maj.

Der blev ikke indsamlet systematiske oplysninger om driften på Værnengene. Der høstes rør i ret stort omfang i de udstrakte rørskove, og der er kreaturgræsning i de fleste engområder. Endelig høstes der græs til grøntpiller (hvad der kræver kraftig gødskning og kørsel med meget store høst-maskiner) i hvert fald i fennerne lige syd for Rødsandshage/S.Rad (Stenpold).

I artsgennemgangen er kun nævnt de arter, der er indsamlet data om; der er altså ikke tale om en komplet liste over områdets ynglefuglearter.

ARTSGENNEMGANG VÆRNENGENE

TOPPET LAPPEDYKKER *Podiceps cristatus*

Arten er ikke optalt, men nogle få par er noteret langs østkysten af Værnengene.

RØRDRUM *Botaurus stellaris* 7-8 par

Årets første Rørdrummer (2) hørtes den 18.2 pauke ved Værnsande. Resten af foråret indtil midten af juni hørtes derefter jævnligt paukende Rørdrummer i området.

Under de fleste aften- og nattelytteture gennem perioden hørtes som regel 2-4 forskellige fugle, men ialt blev der registreret 7 sikre territorier. Disse 7 var territorier hvori paukende fugle blev hørt minimum to gange, mens en fugl kun blev hørt en enkel gang. De 7 sikre territorier var fordelt med 1 øst for Skidenbugt, 1 ved Spovesø, 1 i rørskovskanten ved Stenpold, 2 i sydenden af Værnsande og 2 i det nordvestlige hjørne af Værnsande.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994	1995
1-2 (gns)	3-4 (gns)	4-5	3	5-6	6	6	6-7	6-7	9-10	7-8

GRÅGÅS *Anser anser*

Arten yngler i tidsrummet februar-april, men da trækgæsterne først forlader området medio-ultimo april, er det umuligt at sige om arten har ynglet i området, da der ikke blev set eller fundet sikre yngleindicier i området. Men på Tipperne blev der set 2 ungefamilier, som sandsynligvis stammede fra Spovesø-området. I 1994 ynglede der med sikkerhed 3 par, som sås med unger i Værnsande.

KNARAND *Anas strepera* 2-3 par

Dette forår blev der set mange Knarænder. I marts sås op til 32 fugle, hvilket er det hidtil højeste registrerede på Værnengene. Hovedparten af disse forsvandt dog, idet der i april- maj som regel sås 1-3 par, men en enkel gang, 19.5, sås hele 9 ♂♂ samt 2 ♀♀.

GRÅAND *Anas platyrhynchos* 30-60 par

Gråænderne blev ikke forsøgt optalt systematisk, men under en totaloptælling af området den 12.4 sås hanner og par svarende til mindst 60 ynglepar. Dette store tal kan dog stadigvæk indeholde en del sene trækfugle. Den 5.5 sås et antal svarende til 14 par. Antallet af par skønnes til mellem 30 og 60 par.

SPIDSAND *Anas acuta* min 3 par

I maj sås jævnligt et par Spidsænder i området vest for Nordladen. Enkelte gange sås også 1 enlig han.

ATLINGAND *Anas querquedula* 6-13 par

Fra den 22.4 til 4.6 sås jævnligt mange Atlingænder, især ved Storelo (vest for vejen) og Nr.Bjålum-/Stenpoldområdet. Som regel sås 2-6 ♂♂ samt nogle få ♀♀. En enkel gang, den 2.5, sås hele 7 par og 6 enlige hanner.

SKEAND *Anas clypeata* 4-8 par

Den 12.4 sås under optællingen af området 40 forskellige fugle, spredt parvis ud over det meste af området. Dette er omkring 14 dage for tidligt til, at kunne sige noget sikkert om bestanden af Skeænder, men i maj sås jævnligt 3-9 fugle.

RØRHØG *Circus aeruginosus* min.5 par

Arten blev ikke forsøgt optalt systematisk, men antallet er vurderet ud fra kortlægninger af forskellige territorier efter flere besøg i området april-maj.

VANDRIKSE *Rallus aquaticus* mindst 5 par

"Hylende" Vandrikser noteredes på aftenture, men store dele af rørskoven ligger uden for hørevidde for arten. Der registreredes kun 5 forskellige territorier (2 på Sydværn og 3 fra Værnsande-tårnet). Dvs at det kun er en lille del af området, der blev lyttet til. Der kan sagtens findes mange territorier i de øvrige områder.

GRØNBENET RØRHØNE *Gallinula chloropus* ? par

Der blev set 2 Grønbenede Rørhøns i foråret, men mon ikke der ynglede enkelte par i rørene rundt omkring Værnsande samt langs østkysten.

STRANDSKADE *Haematopus ostralegus* 12 par

Placeringen af de enkelte territorier er angivet på kort 25.

Strandskaderne blev kortlagt i forbindelse med Vibe/Kobbersneppe-kortlægningen den 2.-3.5. Yderligere 2 par er ikke med på kortet, idet de sås på nogle marker lige syd for Bjålum Klit.

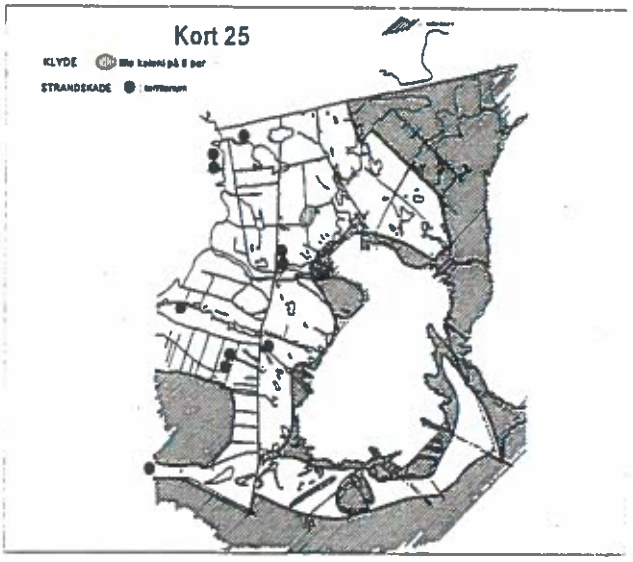

Bestandsudvikling:

1987	1988	1989	1990	1994	1995
11-15	4-9	8-12	min 5	6	12

KLYDE *Recurvirostra avocetta* 8-10 par

Der blev i år fundet en mindre koloni af Klyder ved panden lige NV for Værnsandekrattet (se kort 25). Antallet af par blev vurderet ud fra antallet af fugle på rede.

LILLE PRÆSTEKRAVE *Charadrius dubius* 0-1 par

I maj sås ved flere lejligheder 1 fugl ved Nordladen. I juli sås samme sted 1 adult fugl med 2 ungfugle - ganske vist flyvefærdige. Derfor kan yngel på Værnenegene ikke helt afvises

STOR PRÆSTEKRAVE *Charadrius hiaticula* 0-2 par

I maj sås ved flere lejligheder 2 hanner i parringsflugt i området vest for Nordladen, men ingen sikre ynglebeviser i form af unger.

VIBE *Vanellus vanellus* 202-203 par

Bestanden af Viber blev optalt og kortlagt fra ladet af reservatets bil, fugletårnet i Værnsandekrattet og Nordladen i dagene 2.-3.5. På kort 26 ses fordelingen af Vibeterritorier - 10 territorier lige syd for Bjålum Klit kunne ikke være med på kortet. Bestanden var tættest i området fra Sydværn til Lillelo.

Som på Tipperne var det et godt yngleår for Viben. Det er det højeste antal siden topåret i 1989 (hvis der ses bort fra 1992 og 1993, hvor tallene mangler).

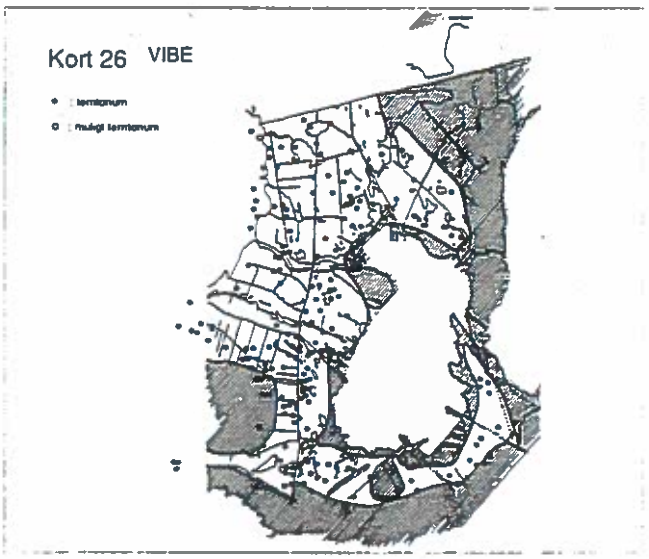

Bestandsudvikling:

1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
196-204	162-165	231-237	151-161	160-163	132-148	202-203

DOBBELTBEKKASIN *Gallinago gallinago* mindst 10 par

Arten blev gennem hele foråret hørt flere gange; blandt andet hørtes under adskillige aftenlytteture spillende fugle over Sydværnet, mens 8 territorier blev kortlagt under kortlægningen af Viber/-Kobbersnepper.

STOR KOBBERSNEPPE *Limosa limosa* 43-45 par

På kort 27 er samtlige kortlagte territorier indtegnet. Disse optaltes under fjernkortlægningerne fra ladet af stationsbilen, fugletårnet i det sydlige af Værnsandekrattet og fra Nordladen i dagene 2.-3.5. Tidspunktet for kortlægningen var ca 10 dage tidligere end normalt, men da vejret primo maj var præget af et højtryk med varme vinde, vurderedes det at næsten alle ynglefugle var ankommet.

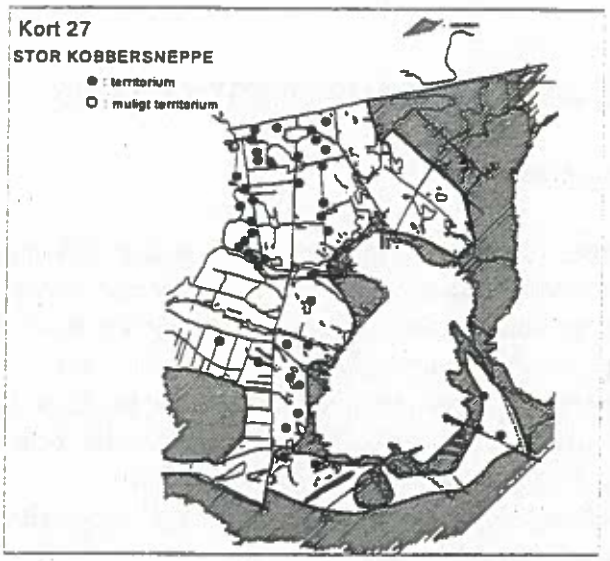

Bestandsudvikling:

1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
50-54	43-46	59	90-91	73-76	25-27	43-45

STOR REGNSPOVE *Numenius arquata* 5-7 par

Bestanden af Store Regnspover blev i år forsøgt optalt under optællingen af Viber og Kobbersnepper den 2.-3.5. Alle territorier fandtes lige omkring Bjålum Klit.

Bestandsudvikling:

1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
2-3	3-4	7	?	3-4	5	5-7

GØG *Cuculus canorus* mindst 3 hanner

Arten blev ikke forsøgt optalt, men er tilfældigvis hørt med op til 3 forskellige kukkende hanner medio juni.

SKOVHORNUGLE *Asio otus* 1 par

Ved flere lejligheder hørtes 1 tudende han ved Værnsandekrattet, samme sted som i 1994.

BYSVALE *Delichon urbica* 8 par

Nordladen gav igen i år plads til en koloni af Bysvaler under tagudhænget.

Bestandsudvikling:

1984	1985	1986	1987	1990	1991	1994	1995
14	19	31	48	82	44	0	8

SAVISANGER *Locustella luscinioides* 1-2 par

For fjerde år i træk blev en fugl hørt fra Værnsandetårnet. I bunden af Værnsande hørtes også 1 fugl ultimo maj. Det kunne godt være samme fugl som ovennævnte, da denne ikke var særlig stabil i år (hørtes kun få gange primo maj). I 1994 hørtes dog også 1 fugl i den sydlige del af Værnengene.

POLDENE I NYMINDESTRØMMEN

Beskrivelse

Poldene i Nymindestrømmen består af ialt seks oprindeligt kunstigt anlagte øer, med meget varierende størrelse samt forskellige former for vegetation.

De tre nordligst beliggende øer (Grønodde Pold, Bjerggård Pold og Heides Pold afgræsses af store mængder Mørkbugede Knortegæs gennem hele foråret. En stor bestand af Hætte-, Storm-, Sølv- og Sildemåger yngler i tætte kolonier på disse polde. Derudover holder de fleste af poldenes Strandskader som regel til her, og i de smalle rørbræmmer på øernes østside findes der hvert år en mindre bestand af Knopsvaner og Blishøns.
Storebjerg Pold er helt rørskovsbevokset, og ynglefuglene her begrænser sig til arter som f.eks. Knopsvane og Blishøne.

Den absolut største af poldene, Hans Lønnes/Hans Madsens Pold, består af en typisk strandengs-vegetation i stil med Værnengene. Her yngler langt størstedelen af områdets vadefugle som oftest, og det er da osse her, der enkelte år yngler Stor Kobbersneppe eller Stor Regnspove, hvis de får fred for den lokale Ræv, der som regel holder til på polden.
Gjødel Pold, den sydligste og mindste af poldene, har en forholdsvis høj vegetation, og derfor yngler der da også kun fugle tilknyttet rørskoven.

Prædation

Ingen Ræve blev set under besøgene. En død Mink blev fundet på Heide's Pold. Desuden fandtes under et af besøgene min 5 dræbte Stormmåger, sandsynligvis bidt ihjel af Mink.

Optællinger

Ynglefuglene på poldene i Nymindestrømmen er i år blevet optalt ved 4 besøg:
29.4 blev alle poldene gennemgået for svømmeænder + rørbræmmegennemgang på alle polde
17.5 blev der foretaget endnu en rørbræmmegennemgang på alle polde
31.5 optælling af mågereder på Heide og Bjerregård Polde samt optælling af måger på Grønodde Pold.

ARTSGENNEMGANG NYMINDESTRØMMEN

TOPPET LAPPEDYKKER *Podiceps cristatus* 11-18 par

18 redefund, hvoraf de 10 indeholdte æg, mens 1 var præderet (kort 28). Kuld-størrelserne var: 1x1æg, 2x4æg, 3x5æg, 2x6æg, 1x7æg og 1x8æg.

Alle reder behøvede selvfølgelig ikke at være fuldlagte. Antallet af reder passede fint med antallet af par set på de 2 rørbræmmegennemgange.

Bestanden er måske på vej op igen efter nogle dårlige år siden 1990.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
28 (gns)	43 (gns)	20-25	30-32	15	18-20	8-12	5-7	0	11-18

RØRDRUM *Botaurus stellaris* 1 par

Den 29.4 og 17.5 sås fugle på Storebjerg Pold, henholdsvis 2 og 1, samme sted som i 1994.

KNOPSVANE *Cygnus olor* 20 par

Af de 20 reder (kort 28) var de 3 præderede, mens 1 var forladt med 3 æg. Antal æg i resten af rederne var følgende: 1x3æg, 3x4æg, 1x5æg, 2x6æg, 3x7æg, 5x8 æg og 1x9æg.

Det højeste antal siden optællingerne startede.

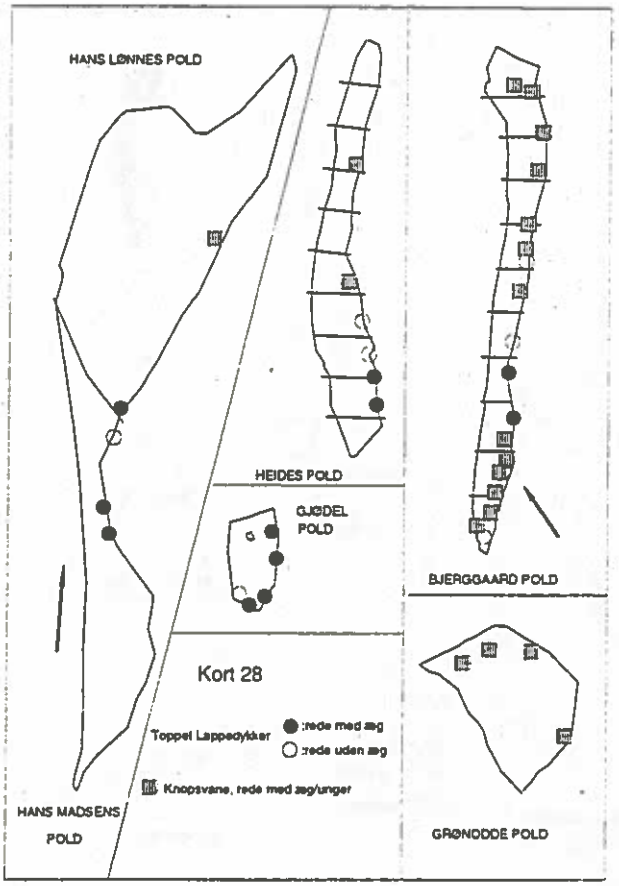

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
7 (gns)	10 (gns)	6	11	11	9-10	6-7	15-19	9-11	20

GRAVAND *Tadorna tadorna* 5-8 par

Ingen redefund. En art der er vanskelig at registrere.

På første rørbræmmegennemgang blev der set 1 par ligge tæt ved alle polde på nær Grønodde Pold og Gjødel Pold. Yderligere 6 fugle sås på denne gennemgang. På anden gennemgang (17.5) sås 4 par + en enlig ♂ på nogenlunde de samme steder. Derfor skønnes det, at der må yngle 5-8 par.

KNARAND *Anas strepera* 4-5 par

3 redefund (kort 29).

Under andegennemgangen den 29.4 sås ialt 4 par ved Hans Madsens/Lønnes Pold, Bjerggård og Grønodde Pold. Den 17.5 fandtes på den nordlige del af Bjerggård Pold 3 reder med henholdsvis 10 æg, 12 æg og minimum 3 præderede æg. På vandet lige uden for rederne lå også 2 ventehanner og 1 par.

Nymindestrømmen er et af de faste områder for ynglende Knarænder i Ringkøbing Fjord, og 1995 var et godt år for arten.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
0	1	3	2-3	0-4	1-2	0	1-2	2	4-5
(gns)	(gns)								

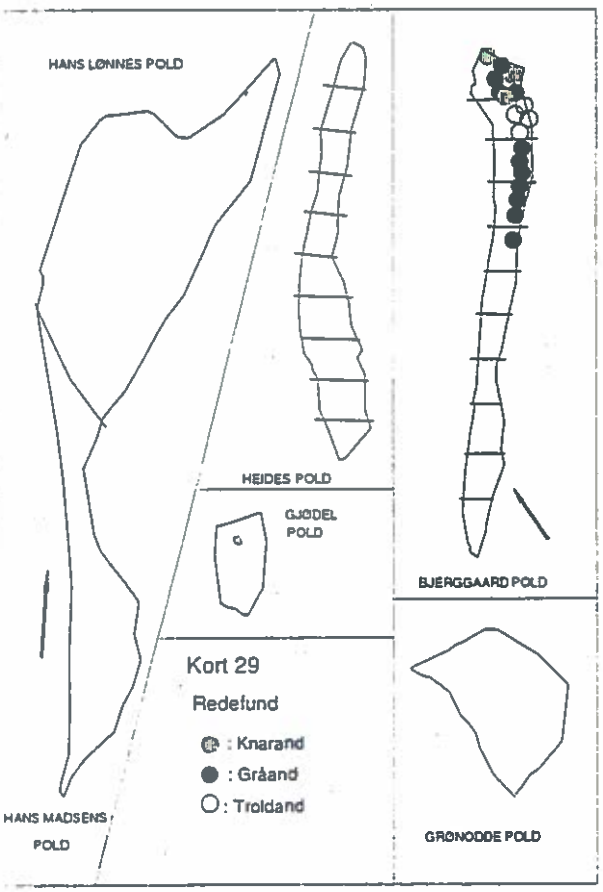

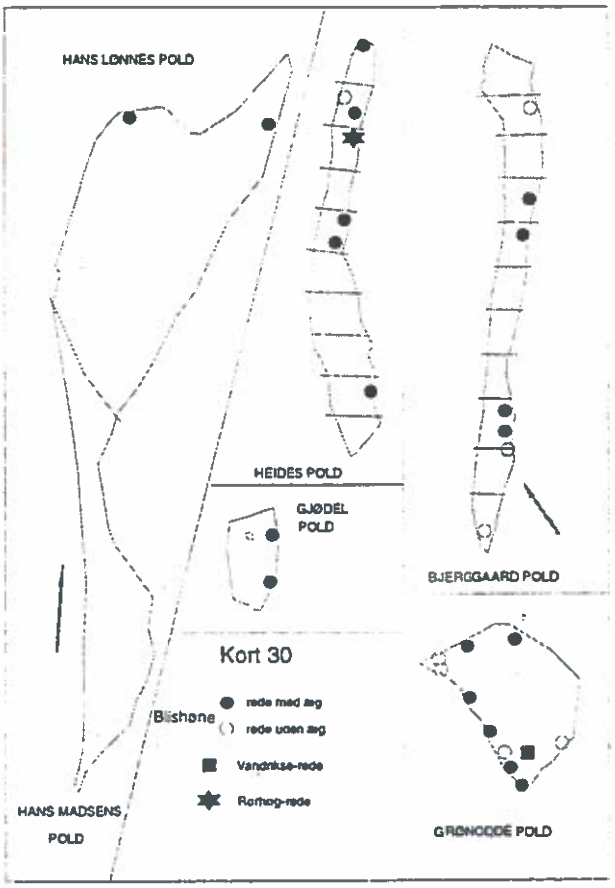

GRÅAND *Anas platyrhynchos* 36 par

11 redefund (kort 29).

Under andegennemgangen 29.4 sås fugle svarende til 36 par. I alt sås 23 enlige hanner og 13 par. De fleste hanner lå enkelvis tæt ved poldene.

De 11 reder var ikke nødvendigvis fuldlagte: 3x11, 2x10, 2x8, 2x9 og 2x6æg.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
51 (gns)	43 (gns)	37-45	35-40	14-20	20-25	42-45	43	28	36

SPIDSAND *Anas acuta* 0-1 par

Ingen redefund.

Ved andegennemgangen 29.4 lå der kun 1 par tæt på Storebjerg Pold. I slutningen af april kan der stadig ses en del "sene" trækgæster, så det er muligt dette par ikke er et ynglepar.

ATLINGAND *Anas querquedula* 2 par

På Hans Madsens/Lønnes Pold sås 2 par den 29.4. Ved besøget den 17.5 sås så en enkel han faktisk samme sted, hvor der havde ligget 1 par ved det første besøg.

SKEAND *Anas clypeata* 0 par

Ingen fugle blev set på nogen af besøgene.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
1-2 (gns)	6 (gns)	10-11	7-8	2	2	5	10	2	0

TROLDAND *Aythya fuligula* min 4 par

4 redefund; er afbilledet på kort 29.

Udover de 4 fundne reder på Bjerregård Pold observeredes 5 par ligge tæt på poldene ved besøget den 17.5. Derudover sås samme dag små flokke på henholdsvis 22, 16 og 5. Disse bestod mest af hanner. Det er ikke utænkeligt at der yngler over 10 par i Nymindestrømmen. Desuden yngler Troldanden sent, så antallet af reder ville sandsynligvis have været højere ved et besøg primo juni.

Men Nymindestrømmen er også fældeplads for Troldænderne, så det er næsten umuligt at vurdere bestanden ud fra tilstedeværende fugle. Antal reder med æg er absolut et minimalt udtryk for ynglebestanden.

Kuldstørrelsen er registreret i de 4 reder: 10, 9 og 2 på 8 æg.

Troldanden fandtes første gang ynglende i Nymindestrømmen i 1982, og har siden formodentlig ynglet årligt, måske med op til 10 par.

TAFFELAND *Aythya ferina* 0 par

Arten blev kun registreret under besøget den 29.4. Da sås 2 enlige hanner, henholdsvis vest og øst for Heide's Pold. Arten yngler normalt meget sent, så der har nok været tale om strejfere.

TOPPET SKALLESLUGER *Mergus serrator* 1 par

Under besøget den 17.5 sås 1 par ligge tæt ved Grønodde Pold.

RØRHØG *Circus aeruginosus* 2 par

På Heide's Pold fandtes en rede (kort 30). Den 29.4 indeholdte reden 5 æg, den 17.5 6 æg. Den 29.4 sås udover parret ved Heide's Pold 1 par udføre parringsflugt over Storebjerg Pold. Dette par sås også den 17.5.

Andet sikre ynglebevis fra Poldene i Nymindestrømmen.

VANDRIKSE *Rallus aquaticus* min 2 par

Et redefund (kort 30).
Reden blev fundet på Grønodde Pold, indeholdende 1 æg. Derudover hørtes 1 fugl på Bjerregård Pold den 17.5. Et aftenbesøg den 4.6 gav dog ikke noget resultat.

GRØNBENET RØRHØNE *Gallinula chloropus* 1-3 par

Ingen redefund, men vi fandt 1 Rørhøne-æg i en Blishøne-rede med 6 æg på Heides Pold. Desuden blev 3 fugle skræmt ud fra rørskov uden at der fandtes nogen rede.

De sidste 15 år er bestanden vurderet så forskelligt som fra 1 til 15 par. Angivelserne er normalt meget usikre, og det kan ikke vurderes, om der er nogle tendenser.

BLISHØNE *Fulica atra* 20-30 par

27 redefund (19 med æg, 8 tomme) (kort 30).
Siden 1984, hvor der ynglede mere end 100 par på Poldene i Nymindestrømmen er bestanden lige så stille gået tilbage. Bestanden er måske på vej op igen efter det dårlige år i 1994.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
83 (gns)	86 (gns)	70-80	45-50	21-23	29-30	31	27	6	19-27

STRANDSKADE *Haematopus ostralegus* 26 par

13 redefund; redefund og territorier er afbilledet på kort 31. Territorierne er kortlagt ved langsom forbisejling samt ved gennemgang af poldene.

Midt i 1980erne toppede bestanden med ca 40 par, men siden er bestanden gået lidt tilbage.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
23 (gns)	33 (gns)	38-39	40	18-23	27-30	31-33	16-17	29	26

VIBE *Vanellus vanellus* 10 par

Ingen redefund.
Under begge gennemgange den 29.4 og 17.5 blev der kortlagt 8 territorier på Hans Madsens/Lønnes Pold og 2 på Heide's Pold. Metoden med vandring gennem området er ikke den bedste måde at optælle Viber på. Man vil helt sikkert overse nogle par.

Vadefugleoptællinger på poldene er ikke prioriteret særlig højt, og de registrerede bestandssvingninger er ikke kun et udtryk for bestandens størrelse, men også for dækningsgraden ved optællingen.

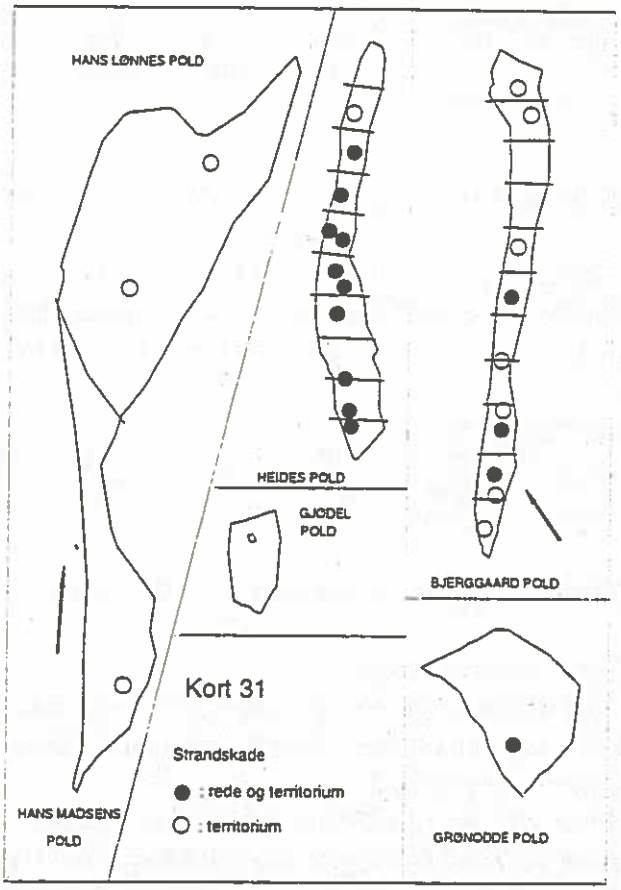

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
4 (gns)	15 (gns)	27	15	9-11	6	20-22	11-13	9	10

BRUSHØNE *Philomachus pugnax* 0-1 ynglehun

En ynglehun noteret på Hans Madsens/Lønnes Pold den 17.5. På denne dag sås yderligere 6 hanner. Tidspunktet er lidt for tidligt til at vurdere antallet af både hanner og hunner.
Der registreres næsten årligt 1-2 ynglehunner på denne pold; men optællingerne ligger før artens klækningsperiode, og bestanden er derfor sandsynligvis undervurderet.

STOR KOBBERSNEPPE *Limosa limosa* 1 par

Et par sås både i april og maj på Hans Madsens/Lønnes Pold. Her yngler ofte et par.

STOR REGNSPOVE *Numenius arquata* 1 par

Under besøget den 31.5 sås 1 spillende fugl på Hans Madsens/Lønnes Pold.

RØDBEN *Tringa totanus* 8-9 par

8 par på Hans Madsens/Lønnes Pold i maj og 1 muligt par på Grønodde Pold i april, men optællingen blev foretaget før Rødbenenes klækningsperiode, og tallet er formodentlig noget under

den reelle bestand. Der findes ingen kortlægninger af arten fra ungeføringsperioden på poldene.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
1	7	14	14-15	14-16	9	6	3	9	8-9
(gns)	(gns)								

HÆTTEMÅGE *Larus ridibundus* 450 par

En koloni på den østlige del af Grønodde Pold. Antallet af reder blev dog ikke optalt, men antallet af opflyvende fugle blev talt til ca 650 fugle. Herudfra kan man udregne antal par ved at gange med 0.7. Dette giver ca 450 par (se Thorup et al 1995).

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
4700	1940	900	700	500	700	1195	1120	455	450
(gns)	(gns)								

STORMMÅGE *Larus canus* 27-30 par

7 redefund (reder med æg).

Ved mågeredegennemgangen den 31.5 fandtes 4 reder på Heide's Pold og 3 reder på Bjerggård Pold. Desuden fandtes 1 lille koloni blandt Hættemågerne på Grønodde Pold. Her sås ca 30 fugle, hvilket svarer til ca 20 par.

Frem til sidst i 1970'erne ynglede her omkring 500 par. Herefter gik bestanden kraftigt tilbage og har de seneste 10 år ligget nogenlunde på 50-70 par, lige bort set fra 1995 hvor antallet af ynglepar nærmest blev halveret. Årsagen til denne halvering kan skyldes øget prædation fra de mange Sølvmåger. Ved vores besøg den 17.5 fandtes desuden 5 adulte Stormmåger dræbt - tilsyneladende af Mink - på Bjergggård Pold.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
394	165	140	65	50-60	61-65	75	60	51	27-30
(gns)	(gns)								

SILDEMÅGE *Larus fuscus* 125 par

Ægkuld af Sildemåge kan ikke skelnes fra Sølvmågernes, og der er derfor ikke noteret nogle Sildemåge-reder. En del af de fundne "Sølvmåge-reder" antages at være reder af Sildemåge. Da Sildemåge-bestanden ikke kan optælles ved redefund, baseres bestandsstørrelsen på antal individer, der er tilstede.

På Heides Pold og Bjerggård Pold vurderes antal par på øerne under langsom forbisejling, på Grønodde Pold, hvor fuglene pga af rør ikke kan ses fra strømmen, optælles antallet af opflyvende, voksne fugle.

I 1995 var der 30 par på Bjerggård Pold, 18 par på Heides Pold og 77 par (110 individer x 0.7; se bl.a. Thorup et al. 1995) på Grønodde Pold.

Bestanden af Sildemåger i Ringkøbing Fjord har været i kraftig stigning uafbrudt siden etableringen i 1940rne, og stigningen synes at fortsætte.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
13 (gns)	24 (gns)	31-36	39-40	33-43	60	41-42	54-55	70-75	125

SØLVMÅGE *Larus argentatus* 2200 par

1349 redefund (reder med æg) på Heide's og Bjerggård Polde. Herfra skal så fratrækkes 48 Sildemåge-reder. Desværre nåedes Grønodde Pold ikke at blive optalt, men her sås 1300 opflyvende fugle under en gennemgang, hvilket giver ca 900 par. Redefundenes fordeling på de to optalte polde er vist på kort 32.

Bjerggård Pold: 950 reder med æg/unger (heraf ca 30 Sildemåge-reder).

Kuldstørrelser: 740x3, 130x2 og 70x1 æg. Herudover 32 tomme reder.

Heides Pold: 399 reder med æg/unger (heraf ca 18 Sildemåge-reder)

Kuldstørrelser: 293x3, 80x2 og 26x1 æg. Herudover 20 tomme reder.

Den hidtil største Sølvmågebestand. Stigningen i forhold til niveauet fra 1980erne på 1300 par har især fundet sted på Grønodde Pold og Heides Pold. På sidstnævnte pold fandtes i slutningen af 80'erne 150-200 par. På Grønodde Pold var der i 1994 469 Sølvmåge-reder, så antallet af par er faktisk mere end fordoblet her på et år.

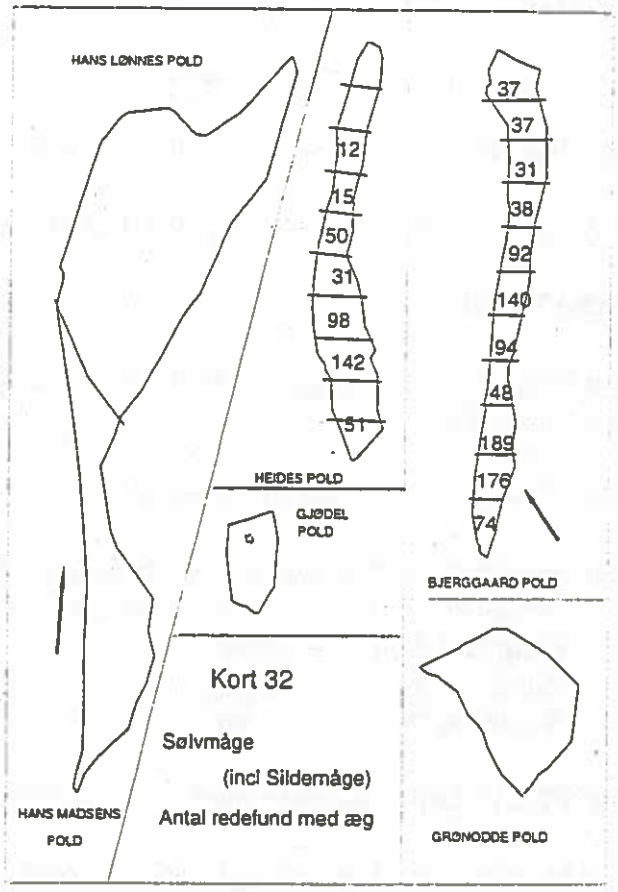

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
1182 (gns)	1208 (gns)	950	1275	1340	1450	1580	1145	1600	2200

SVARTBAG *Larus marinus* 2 par

1 redefund med 3 æg på Grønodde Pold. Der blev set et ynglepar på Bjerggård Pold. Der er kun en meget lille bestand i Ringkøbing Fjord.

FJORDTERNE *Sterna hirundo* 5 par

5 redefund (5 med æg).

På det "klassiske Fjordterne-sted", midt på Heides Pold, fandtes også i år en lille koloni i maj. Det blev ikke checket senere, om der kom flere par til.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
3	7	12	8	10	4	11-13	12	10	5

(gns) (gns)

SANGLÆRKE *Alauda arvensis*

Ikke optalt i 1995, men yngler på Hans Madsens/Lønnes Pold.

HVID VIPSTJERT *Motacilla alba* 1 par

En urolig hun observeret på sydenden af Heide's Pold.

SIVSANGER *Acrocephalus schoenobaenus* 1 par

1 syngende fugl blev registreret den 29.4. Det blev eneste observation.

RØRSANGER *Acrocephalus scirpaceus* min 10 par

Under besøget den 17.5 registreredes 10 syngende Rørsangere. Det er et for tidligt tidspunkt at optælle arten på.

SKÆGMEJSE *Panurus biarmicus* 5 par

Under besøget den 29.4 registreredes Skægmejser 5 forskellige steder. Fordelingen var således:

Heides Pold:	2 par - det ene par sås fodre unger.
Bjerggård Pold	1 par
Gjødel Pold	1 par
Storebjerg Pold	1 par

RØRSPURV *Emberiza schoeniclus* min 28 par

Under besøgene i april og maj registreredes Rørspurve-hanner/-par mindst 28 steder.

HAURVIG POLDENE

Haurvig Poldene består af tre ret små øer beliggende på Haurvig Grund. Poldene ligger meget tæt på Holmsland Klit, og er stort set kun adskilt fra klitten ved en meget smal sejlrende.

Den nordligst beliggende samt mindste af poldene, Haurvig Pold, er helt groet til i rør, lige bortset fra en mindre plet græs samt en lille busk midt på øen; ynglefuglene på polden begrænser sig til rørskovstilknyttede fugle.

De to øvrige polde, Olsens Pold og Vinterleje Pold, er i yngletiden først og fremmest karakteriseret ved nogle store Sølvmågekolonier, og derudover yngler der på Olsens Pold en efterhånden meget stor bestand af Knopsvaner.

Vinterleje Pold er mere eller mindre omgivet af en rørskovsbræmme, mens der på Olsens Pold kun står enkelte klumper af lavt rør.

Optællinger

1.5.: Gennemgang af hele øen for alt andet end mågereder.
Før gennemgangen på Olsens Pold, blev der ved langsom sejlads forbi polden optalt Sildemåger. Rørbræmmegennemgang på alle tre polde, samt optælling af Strandskader på Olsens Pold og Vinterleje Pold ved gennemgang af poldene.
Derudover optælling af den nyetablerede Skarvkoloni på Olsens Pold.

30.5.: Gennemgang af Olsens Pold og Vinterleje Pold efter mågereder.

Desuden blev antallet af Skarv-reder optalt ved flere lejligheder i maj af Poul Hald-Mortensen.
I den efterfølgende gennemgang af ynglefuglene på Haurvig Poldene 1995, gennemgåes poldene hver for sig. Ved nogle arter beskrives bestandsudviklingen i perioden 1982-1995 undtaget 1985, hvor fuglene kun blev optalt med teleskop fra Holmsland Klit.

ARTSGENNEMGANG HAURVIG POLDENE

A. HAURVIG POLD

TOPPET LAPPEDYKKER *Podiceps cristatus* 1 par

Ved rørbræmmegennemgangen på øen den 1.5 fandtes 1 rede med 4 æg samt 1 æg udenfor reden.

KNOPSVANE *Cygnus olor* 1 par

Der fandtes en rede med 5 æg den 1.5 .

BLISHØNE *Fulica atra* 1 par

En rede med 6 æg fandtes den 1.5 . Besøget var nok en anelse for tidligt til at vurdere ynglebestanden.

RØRSPURV *Emberiza schoeniclus* 1-2 par

En han sad og sang i rørbræmmen ved ankomsten til øen, mens en anden fugl blev set på sydenden af øen, begge den 1.5.

B. OLSENS POLD

SKARV *Phalacrocorax carbo* 1296 par

For 5. år i træk ynglede der Skarver på Olsens Pold.

Ved flere gennemgange af polden i maj fandtes max 1296 reder; disse reder var udelukkende bygget af rør, og varierede meget i højde og størrelse. Desværre blev kuldstørrelserne ikke undersøgt.

Skarverne ynglede i 1987 for første gang i Ringkøbing Fjord, da omkring 25 par konstateredes på Klægbanken. Kolonien på Olsen's Pold blev startet i 1991, hvor der var 95 ynglepar. Som mange af de øvrige nyetablerede Skarv-kolonier, har denne koloni haft en nærmest eksplosiv vækst.

Bestandsudvikling:

1991	1992	1993	1994	1995
95	226	814	1000	1296

KNOPSVANE *Cygnus olor* 56 par

56 reder med æg fandtes under gennemgangen af øen den 1.5.

Kuldstørrelserne i rederne var 1x2, 1x3, 4x4, 4x5, 18x6, 17x7, 7x8, 3x9 og 1x10 æg. Især på den nordlige del af polden lå rederne tæt.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1990	1991	1994	1995
8 (gns)	13 (gns)	14	12	16-17	26	63-65	40	56

GRAVAND *Tadorna tadorna* 0-1 par

Under første gennemgang blev der observeret 1 par samt 1 enlig fugl.

GRÅAND *Anas platyrhynchos* 2 par

Bestanden blev vurderet ud fra antallet af fundne reder. Der sås 1 par i området den 1.5. Af de 2 reder var den ene med 8 æg, mens den anden var præderet.

GRØNBENET RØRHØNE *Gallinula chloropus* 1 par

Der fandtes under mågegennemgangen af polden en rede med 8 æg på sydspidsen af øen.

STRANDSKADE *Haematopus ostralegus* 3-4 par

Bestanden blev optalt ved registrering af faste, stationære par under gennemgangen af polden den 1.5. Der fandtes under mågegennemgangen 1 rede med 1 æg.

SILDEMÅGE *Larus fuscus* 50 par

Bestanden blev vurderet ud fra tilstedeværende par under sejlads forbi øen den 1.5. Der sås 70 fugle, men det er på denne måde ikke muligt at overskue hele Olsens Pold. Antallet må siges at være lavt i forhold til de sidste par år. Sandsynligvis var det for tidligt at optælle Sildemågerne, da de som regel ankommer til ynglestederne ret sent på sæsonen. En del af fuglene stod enlige på øen. Disse kan sagtens stamme fra par, hvor den ene mage er væk for at fouragere. Derfor er det rimeligt at vurdere antallet ved at gange antallet af individer med 0.7, hvilket giver ca 50 par.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
9 (gns)	30 (gns)	73-75	77	30-40	?	62-75	78	75-80	50

SØLVMÅGE *Larus argentatus* 1210 par

Bestanden blev optalt ved redefund under gennemgang af hele øen den 30.5 af 2 ynglefugletællere.

Ialt fandtes 1253 reder med enten æg eller unger, og herfra er trukket minimumsantallet af Sildemågepar. Udover rederne med indhold fandtes kun 5 tomme reder, hvilket er meget få. Kuldstørrelsen var følgende: 1018x3, 169x2 og 66x1 æg/unger.

Det er klart, at vi var for sent på færde rent optællingsmæssigt; under optællingen forlod mange unger således deres reder. Man bør derfor fremover forsøge at optælle mågerne på øen omkring den 15.-20.5.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
674 (gns)	936 (gns)	900	960	1100	?	1330	1215	1100	1210

SVARTBAG *Larus marinus* 0-3 par

Ved forbisejlingen den 1.5 sås 3 par Svartbage stående på øen. Ved redegennemgangen den 30.5 blev der dog ikke fundet reder af Svartbag, men yngleforsøg kan ikke helt udelukkes.

C. VINTERLEJE POLD

KNOPSVANE *Cygnus olor* 25 par

25 redefund med æg; kuldstørrelserne var følgende: 2x1æg, 2x2æg, 1x3æg, 2x4æg, 2x5æg, 4x6æg, 2x7æg, 6x8æg og 4x9æg. Desuden fandtes 1 rede uden æg. En nærmest eksplosiv bestandsudvikling.

Udover de mange par på denne forholdsvis lille pold, konstateredes i år ligeledes den hidtil største bestand af Knopsvaner på Poldene i Nymindestrømmen, samt en noget større bestand på Klæg-banken, end der er registreret i de sidste par år.

Fjordens bundvegetation har derfor sandsynligvis fået det bedre, end den har haft det i de seneste år, hvorfor mange flere svaner har været i tilstrækkelig kondition til at yngle.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
0	3	2	2	3	?	3	2	10	25

(gns) (gns)

GRÅAND *Anas platyrhynchos* min 5 par

Bestanden ikke forsøgt optalt, men ved gennemgangen af polden den 1.5 fandtes 5 reder med æg. Kuldstørrelserne blev følgende: 1x9æg, 2x10æg og 2x11æg.

RØRHØG *Circus aeruginosus* 1 par

Som i 1994 fandtes 1 rede midt på øen. Der var 2 æg i reden den 1.5.

BLISHØNE *Fulica atra* 2-3 par

Der fandtes under rørbræmmegennemgangen den 1.5 1 rede, ganske vist uden æg. Desuden sås 1 par samt 2 enlige fugle.

SILDEMÅGE *Larus fuscus* 9-10 par

Bestanden er vurderet ud fra par optalt ved langsom sejlads forbi øen samt antallet af voksne, varslende fugle under gennemgangen den 1.5. Der sås i alt 14 fugle.

Ligesom på Olsens Pold kan der mangle enkelte par ved denne form for optælling.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
2	6	4	13	11	?	9-10	7-8	5-7	9-10
(gns)	(gns)								

SØLVMÅGE *Larus argentatus* 166 par

Optalt og vurderet ud fra antallet af redefund fratrukket antallet af Sildemågepar.
Ialt fandtes 176 reder med æg eller unger under mågegennemgangen den 30.5, og herudover fandtes 3 tomme, færdigbyggede reder.

Kuldstørrelsen var følgende: 133x3æg, 37x2æg og 6x1 æg. Som det ses af bestandsudviklingen. har bestanden af Sølvmåger på Vinterleje Pold været yderst konstant.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
146	231	255	250	304	?	200	200	207	166
(gns)	(gns)								

SVARTBAG *Larus marinus* 1 par

En fugl sås ligge på rede ved forbisejlingen den 1.5.

SKÆGMEJSE *Panurus biarmicus* 1 par

1 par sås på den nordlige del af øen.

KLÆGBANKEN

Beskrivelse

Klægbanken er en lav og flad ø, godt 3 kilometer lang, og på sit bredeste sted ca. 400 meter bred. Beliggenheden er i den østlige del af Ringkøbing Fjord på Stauning grund ca. 10 kilometer syd for Ringkøbing.

Klægbanken er delt op i tre dele af to kunstigt gravede kanaler, for at begrænse eventuelle ræves færden på øen. Den nordligste del, Nordpold er for størstedelen bestående af kort vegetation, og har forholdsvis lidt rørskov mest mod øst. Ynglefuglemæssigt domineres den helt af den store Hættemåge koloni. Midtbanken som den midterste del kaldes, er også for størstedelen bestående af strandeng og slåede tagrør. Hele østsiden plus sydenden består af tæt gammel rørskov. Desuden står der uslåede tagrør i ret store kvadrater, især på den sydlige midterste del af øen. Ynglefuglemæssigt benyttes disse af Rørhøg, Grågås og andefugle til redested. Den korte vegetation benyttes også af ænder til redested, men området domineres af de især mange Sølvmågepar, desuden yngler stort set alle Klægbankens vadefugle her. Den sydlige pold, Hesteskoen består næsten udelukkende af gammel rørskov da der aldrig foretages slåning her. Ynglefuglene her er udover rørskovsfugle, en del ænder og måger, præget af de mange Knopsvaner, der her er kolonirugende, med reder liggende med kun et par meters mellemrum.

Optællinger

Klægbanken blev optalt af Jens Hjerrild, Kent Olsen og Ole Amstrup den 23.-24. maj.

Der foretoges rørbræmmegennemgang af hele øen. På Midtbanken optaltes Splitternekolonien, antal ynglepar af måger blev vurderet ud fra fjernobs, dette gælder dog ikke for Hættemåge da kolonien skulle fotograferes fra fly og derefter optalt på billedet. De enkelte mågekolonier på Midtbanken blev talt ud fra fjernobs fra taget på Klægbankens hytte. Antallet blev vurderet ud fra antal liggende fugle (på rede), antallet af stående par samt enlige fugle. På grund af den høje vegetation på den sydlige del af Midtbanken og Hesteskoen måtte en observatør ud i området for at jage fuglene på vingerne, så en anden observatør måtte tælle antallet af opflyvende fugle. På Midtbanken er der foretaget intensiv redeeftersøgning efter Klyde-reder. Derudover fandtes en del Grågæs og andefuglereder.

Pleje

Nordpold og Midtbanken blev som foregående år slået sidste sommer, hvor rørbræmmen langs især østkysten og nogle kvadrater midt på Midtbanken får lov til at blive stående.

Prædation

Ræv: Øen blev kontrolleret for Ræv i marts. Der fandtes ingen tegn på tilstedeværelse af ræv. Dette var heller ikke tilfældet under vores besøg i maj.

ARTSGENNEMGANG KLÆGBANKEN

TOPPET LAPPEDYKKER *Podiceps cristatus* 18-24 par

24 redefund, hvoraf de 18 var med æg (kort 33). Antallet af æg i rederne var: 3x1æg, 1x2æg, 1x3æg, 9x4æg og 4x5æg. Under besøget blev 1 af rederne præderet af Rørhøg. Bestanden er måske på vej op efter nogle dårlige år.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
58	27	15-20	20-25	5	23	12	10-15	7-9	18-24
(gns)	(gns)								

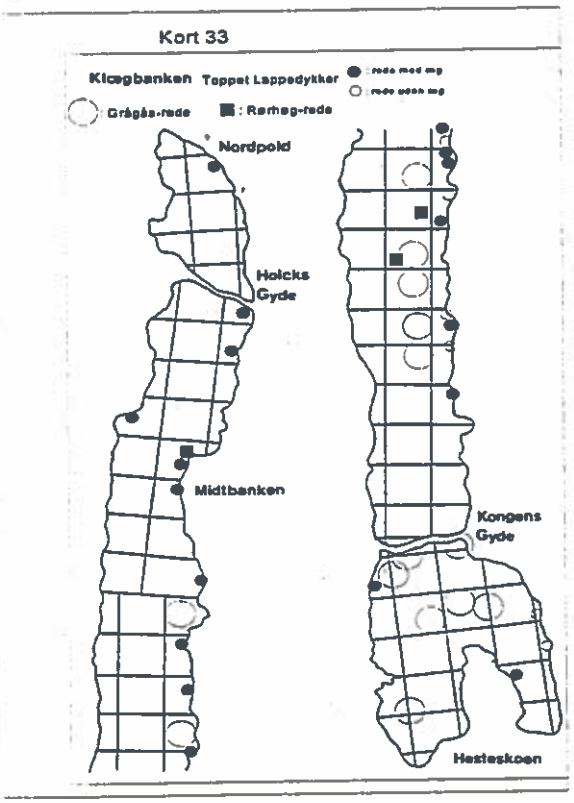

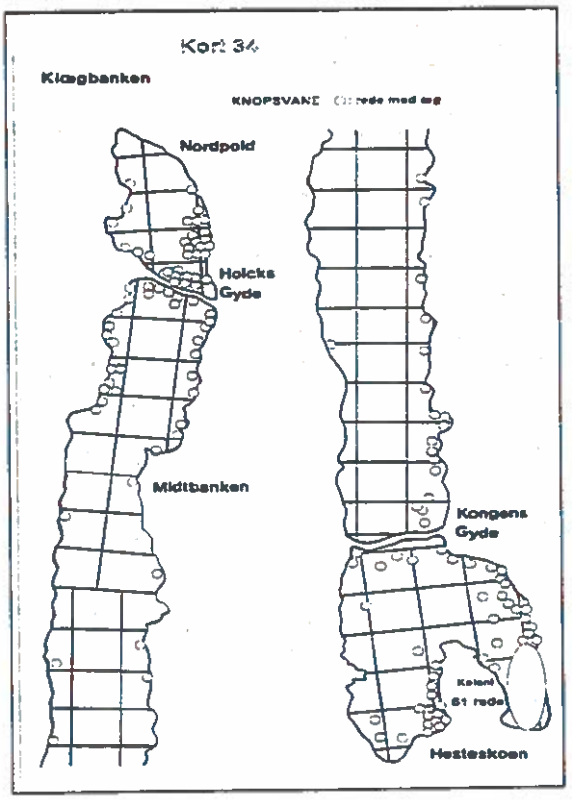

SKARV *Phalacrocorax carbo* 155 par

I en koloni på Midtbanken blev der fundet 155 reder med æg. På trods af DMU's anbefalinger gennemførte Skov & Naturstyrelsen en bekæmpelse ved at oversmøre æggene med olie, der hindrede æggene i at "ånde" og dermed klække. Skov- & Naturstyrelsen besluttede, at der kun måtte være én Skarvkoloni i Ringkøbing Fjord-området, nemlig den på Olsens Pold, hvilket medførte de omtalte indgreb i et af landets ældste naturreservater.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989-91	1993	1994	1995
0	0	0	29	60	0	0	90	155
(gns)	(gns)							

KNOPSVANE *Cygnus olor* 198 par

Der blev i alt fundet 31 reder med æg på Nordpold, 61 på Midtbanken og 106 på Hesteskoen, dvs alt i alt 198 reder med æg (incl præderede/klækkede). Placeringen af rederne er afbilledet på kort 34. Derudover fandtes 9 reder uden æg.

Af de 198 reder var de 14 præderede (12 på Midtbanken) og 20 fandtes klækkede. Desuden var 7 reder med æg (1-2) forladte. Kuldstørrelsen i de øvrige reder var: 3x1æg, 3x2æg, 11x3æg, 18x4æg, 45x5æg, 40x6æg, 27x7æg, 8x8æg, 1x9æg og 1x10æg.

Det er det højeste antal siden 1979 og er måske et tegn på at bundvegetationen i Ringkøbing Fjord er i fremgang.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
600	89	138	154	134	44	50	74	113	198
(gns)	(gns)								

GRÅGÅS *Anser anser* min 14 par

Redefund er indtegnet på kort 33.

Der fandtes i alt 14 klækkede reder, 7 på henholdsvis Midtbanken og Hesteskoen. Dette er det hidtil største antal fundne reder. Alle rederne fandtes i gamle rørskovsarealer, og da disse ikke er eftersøgt intensivt, er det fundne antal reder absolut et minimumstal. Ved gennemgangen sås også mindst 10 ungeførende familier.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
0	0	1	3-5	1	?	1-2	3-4	10	14
(gns)	(gns)								

GRAVAND *Tadorna tadorna* min. 6 par

Der blev i alt fundet 5 reder, med 2 på Midtbanken og 3 på Hesteskoen (kort 35). Kuldstørrelserne var på 1x9æg, 2x11æg, 1x12æg og 1x23æg. Sidstnævnte rede blev fundet i en brønd, og hunnen, som forlod reden ved vores forstyrrelse, kan sikkert ikke have lagt alle 23 æg. De øvrige reder fandtes i selve rørskoven.

GRÅAND *Anas platyrhynchos* 40-75 par

Der blev i alt fundet 17 Gråand-reder (kort 35). Heraf var 3 præderede, 7 klækkede og ved 2 fløj hunnen ikke af reden. Hos resten var kuldstørrelsen følgende: 1x6æg, 2x7æg, 1x8æg og 1x9æg. Desuden blev der fundet yderligere 6 klækkede ande-reder, hvor vi ikke med sikkerhed kunne sige hvilken art det drejede sig om.

Under gennemgangen blev der i alt set 75 ♂♂ rundt om øen. Blandt disse kan der dog allerede være fugle på fældningstræk, så antallet af par er absolut et skøn.

SPIDSAND *Anas acuta*

Der blev slet ikke observeret Spidsænder under gennemgangen. Nogle af de 6 ikke-identificerede

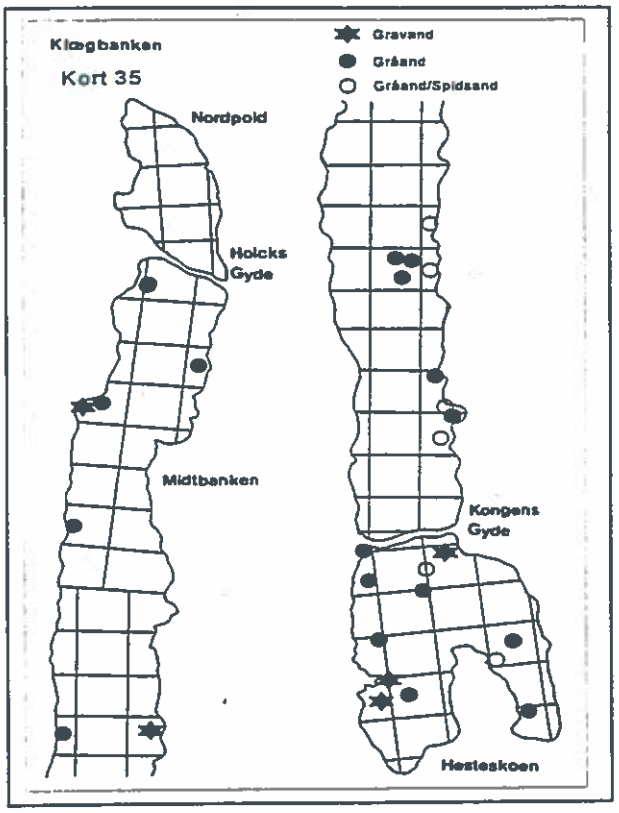

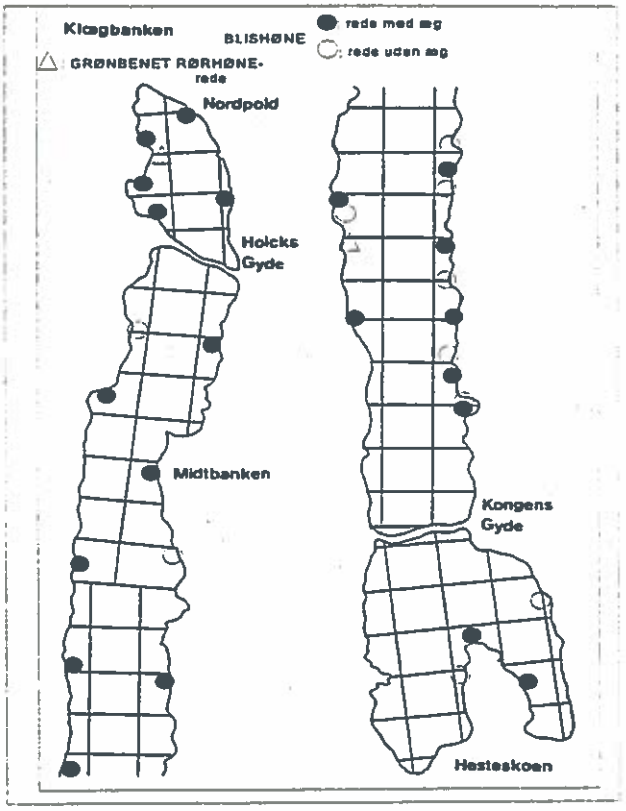

ande-reder nævnt ovenfor kunne muligvis dreje sig om Spidsand. Problemet var at det var vanskeligt
at identificere klækkede reder. Desuden kan arten starte ynglen tidligt, så at det traditionelle sene maj-besøg reelt ikke dækker artens yngleforekomst.

SKEAND *Anas clypeata* 6 par

Ingen redefund, men ved gennemgangen observeredes 2 par samt 4 enlige hanner (sandsynligvis "ventehanner").

KNARAND *Anas strepera* 2 par

Ingen redefund, men ved gennemgangen observeredes 1 uroligt par samt 1 ♂, alle 3 fugle på Hesteskoen.

TOPPET SKALLESLUGER *Mergus serrator* 0-2 par

Ingen redefund, men ved gennemgangen observeredes 2 enlige hanner, som lå tæt ved øen.

RØRHØG *Circus aeruginonus* 3-4 par

3 redefund på Midtbanken (se kort 33) med følgende kuldstørrelse: 1x4æg, 1x5æg og 1x6æg. På den sydlige del af Midtbanken sås dog 2 hunner, så der kunne godt have været 2 par i dette område.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
0	1	2	3	4	4	3	2	3-4	3-4
(gns)	(gns)								

VANDRIKSE *Rallus aquaticus* 8-11 par

Om aftenen den 23.5 blev der gået en sen aftenlyttetur på Midtbanken. Herved fandtes 8-9 forskellige territorier (incl 1 på Hesteskoen). Desuden blev der set 2 fugle under rørbræmmegennemgangen. Det er ikke utænkeligt, at der har været flere end et par på Hesteskoen.

BLISHØNE *Fulica atra* 21-28 par

28 reder blev fundet - 7 uden æg samt 1 klækket (kort 36). Hos resten var kuldstørrelsen følgende: 4x2æg, 2x3æg, 1x4æg, 2x5æg, 2x6æg, 5x7æg og 4x8æg.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
90	21	24-30	21-25	5-8	29	17	10-14	16-18	21-28
(gns)	(gns)								

GRØNBENET RØRHØNE *Gallinula chloropus* 3-5 ynglepar

2 redefund: en var klækket og en indeholdt 5 æg (kort 36). Desuden sås 4 enlige fugle ved rørbræmmegennemgangen.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
20	7	4-10	0	2	2	?	2-3	4-7	3-5
(gns)	(gns)								

STRANDSKADE *Haematopus ostralegus* 7 par

Ingen redefund; territorier er afbilledet på kort 37 med St. Fordelingen var således: 1 par Nordpold og 6 par Midtbanken.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
0	4	4	1	3	4	4	5	5	7
(gns)	(gns)								

KLYDE *Recurvirostra avocetta* 133 par

På Midtbanken var der en koloni på 131 reder (se kort 38). Ca halvdelen af rederne var klækkede under vores besøg, så på Midtbanken var der mange ungevarslende fugle under gennemgangen. På Nordpold sås yderligere 2 territoriehævdende par.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
25	45	63-67	0	3	77	30	101	75-85	133
(gns)	(gns)								

VIBE *Vanellus vanellus* 5 par

1 redefund og 5 territorier er indtegnet på kort 37 med et V. Reden indeholdte 4 æg. Territoriernes/-parrenes fordeling var: 4 på Midtbanken og 1 på Nordpold.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
13	15	10-11	5-6	7-10	22-24	1	4	6	5
(gns)	(gns)								

STOR KOBBERSNEPPE *Limosa limosa* 5 par

1 redefund (klækket) og 5 territorier er indtegnet på kort 37 med Sk. Alle blev observeret på Midtbanken.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
16	5	7	3	8	16	8	10-11	5-6	5
(gns)	(gns)								

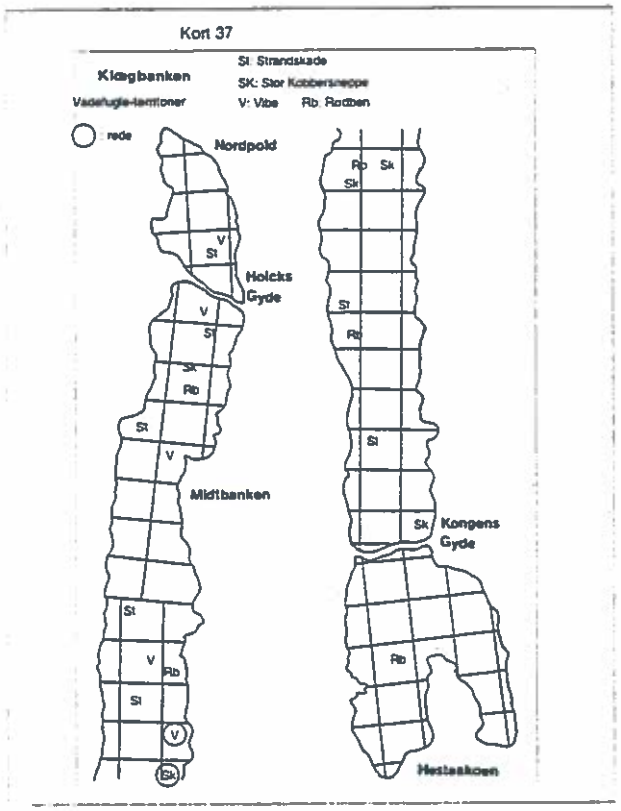

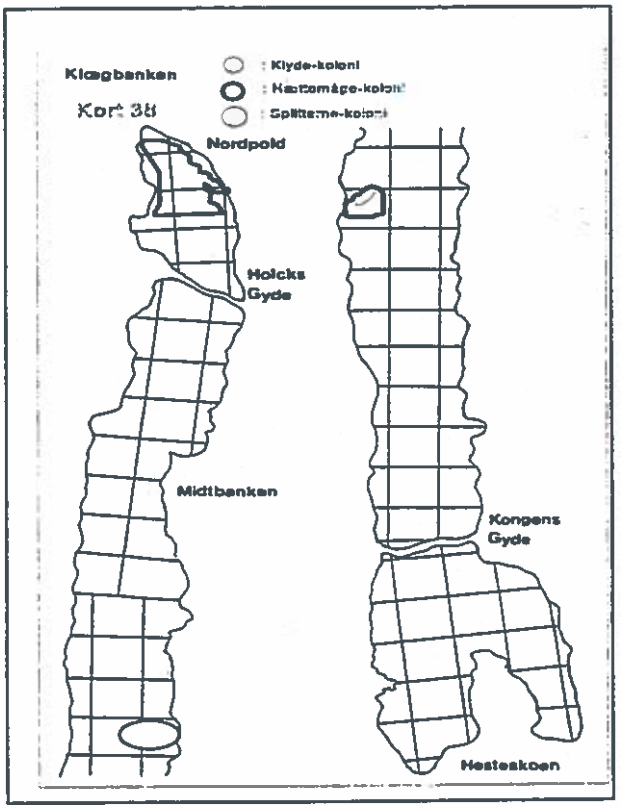

RØDBEN *Tringa totanus* 5 par

Ingen redefund. 5 par/territorier er indtegnet på kort 37 med Rb.

Da optællingsbesøget lå et stykke før Rødbenenes hovedklækningsperiode, er bestanden sandsynligvis undervurderet.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
38	13	10	9	14	21	9	4-5	5	5
(gns)	(gns)								

BRUSHØNE *Philomachus pugnax* 0-1 ynglehun

1 hun sås flyve op fra det kortgræssede område på den østlige del af Midtbanken. Det er ikke utænkeligt, at der har været tale om en ynglehun.

SORTHOVEDET MÅGE *Larus melanocephalus* 1 par

Lige efter ankomsten til Klægbanken så vi til vores store overraskelse 1 par stå i Hættemåge-kolonien på Midtbanken.

Parret udførte et overbevisende parringsspil, og om aftenen resulterede det i hele 4 parringer! Fuglene og eventuel afkom sås dog ikke ved et besøg først i juli.

HÆTTEMÅGE *Larus ridibundus* 7.500-11.000 par

Der blev ikke foretaget nogen redeoptælling, da planen var at fotografere kolonierne fra luften. Så antallet af par er kun en vurdering ud fra antallet af fugle.

På Nordpold sås 10-15.000 fugle i en stor koloni. Benyttes en omregningsfaktor på 0.7 fra individer til ynglepar (Thorup *et al* 1995), kan kolonien vurderes at have huset ca. 7.000-10.500 par. På Midtbanken var der ca 500 par i en koloni lige nordvest for hytten. Koloniernes placering er indtegnet på kort 38.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1994
11250	7415	4300	3936	4232	4829	3522	5782	4824	9000-12000
(gns)	(gns)								
		1995							
		7500-11000							

STORMMÅGE *Larus canus* 120-124 par

En grundig gennemgang efter reder i de enkelte kolonier blev ikke udført i år af forstyrrelses-mæssige grunde. Antallet af fugle/par blev vurderet til 1 par Nordpold, 103 par Midtbanken og 16-20 par på Hesteskoen; dvs alt i alt 120-124 par.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
175	158	90	70-80	50-75	101-105	94-106	115-120	115	120-124
(gns)	(gns)								

SØLVMÅGE *Larus argentatus* 440-500 par

15 par Nordpold, 325-350 par Midtbanken og 100-135 par på Hesteskoen.
Antal par er bedømt ud fra antallet af fugle.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
206	441	435	415-435	300	270-300	364-365	436-448	547-552	440-500
(gns)	(gns)								

SILDEMÅGE *Larus fuscus* 34-46 par

2 par Nordpold, 30-42 par Midtbanken og 2 par Hestesken. Antal par blev vurderet ud fra antallet af fugle.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
2	14	5-6	11	20	17	10	12-13	21-29	34-46
(gns)	(gns)								

SVARTBAG *Larus marinus* 1-2 par

Op til 12 fugle blev set på øen, men hovedparten vurderedes ikke at yngle, idet de som regel sås stå på den vestlige kystbred. Kun 1-2 fugle sås inde i selve kolonien af Sølvmåger/Sildemåger på den nordlige del af Midtbanken.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
2	4	5	3	4	5	8	7-8	7-8	1-2
(gns)	(gns)								

SPLITTERNE *Sterna sandvicensis* 527 par

Tæt ved den sydlige Hættemågekoloni lå en koloni af Splitterner (kort 38). Ved grundig gennemgang af stedet blev der fundet 527 reder.

Bestandsudvikling:

1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1994	1995
883	527	485	349	205	362	97	229	588	527
(gns)	(gns)								

SIVSANGER *Acrocephalus scirpaceus* min 6 par

6 syngende samt 2 andre fugle blev set under både rørbræmmegennemgangen og natlytteturen den 23.5.

RØRSANGER *Acrocephalus scirpaceus* 1-2 par

Kun 2 fugle kunne noteres under vores ophold på Klægbanken, men det er også et for tidligt tidspunkt at vurdere artens antal.

RØRSPURV *Emberiza schoeniclus* 25-27 par

Ca 25 ♂♂ blev set under rørbræmmegennemgangen.

ENGLISH SUMMARY

This report provides data of the breeding season in 1995 on Tipperne and in other areas of the southern part of the Ringkøbing Fjord, western Jutland. The population and the breeding success are being annually monitored.

Populations. The population of Mute Swans in the southern part of the Ringkøbing Fjord increased significantly. At several polders, the number of pairs had doubled compared to the previous year, whereas the population on Tipperne decreased slightly. The number of nests with eggs increased from 182 in 1994 to 304 in 1995. In recent years, the submerged vegetation in the fjord has growed in extent; a tendency that favours a species such as the Mute Swan.

A record number of Mallards (74-77 pairs) was observed, but as in 1994 there were only a few Shovelers (12-20 pairs), although the salt meadows were humid even till late April, and provided optimum breeding conditions for the species. Only a few Shovelers were observated in the other areas of the Ringkøbing Fjord. The population is decreasing after a maximum in the late eighties. The Garganey, however, had a fine year.

The Lapwing and the Oyster Catcher were the only waders which bred in numbers above average on Tipperne in 1995, whereas the Blacktailed Godwit had an average year.

Apparently due to disturbances from foxes, the Avoset continued to decline. The reduction of the number of breeding pairs, however, is not due to the general reduction of birds in the area. Thus, Avocets were observated resettling in nearby localities.

The number of Dunlins was below average, and Red Shank and Ruff occured in small numbers only. This is due to the poor breeding success (see below). If the numbers are corrected with the poor breeding success, the populations don't seem to be reduced to the extend indicated by the mapping of territories.

Most of the populations seem to have culminated in the late eighties. In the nineties, the predation has been high in 1991, 1995, and partly in 1994. It is possible that the predators (especially the fox) have "discovered" that there are great opportunities for prey (eggs + nestlings) in the area.

Breeding Success. In terms of breeding success, it is primarily the hatching success that is studied. In the case of the Avocet, an indication for the production of young is also collected (maximum numbers of production of nestlings on the tidal flats May 25th - July 15th) is also recorded, and this showed that the breeding success was extremely poor in spite of a fair hatching success.

In the following table the average hatching success of seven of the wading birds in Tipperne is shown.

"Nestdays" is the number of days during which the nests were observed with egg.

The waders with open nests are relatively large and aggressive birds, whereas the birds with somewhat hidden nests are small and not very aggressive birds. The main predators of the large wading birds are carnivores and perhaps Marsh Harrier. Common Gulls and Hooded Crows, generally speaking, are normally being chased away by these birds. On the contrary, Common Gull and crows are the main predators of the nests of the smaller waders, whereas the carnivores have difficulties in finding these hidden nests. Only in case of very intense predation the carnivore predation is significant in the nests of the smaller waders.

The hatching success (nest success) in 1995 ("nestdays" in parenthesis) for:

Species with open nests: Oystercatcher 16% (145.5). Avocet 33% (904.5).
Lapwing 40% (774.5). Blacktailed Godwit 28% (502.5)

Species with hidden nests: Red Shank 22% (1245). Ruff 31% (338.5). Dunlin 28% (417.5).

The poor hatching success is due to cold and rainy weather as well as intensive predation (Fox, Hooded Crow, and Common Gull). The mortality among the newly hatched chicks of Redshank, Ruff, Dunlin, and Avocet was high. The number of adult birds which defended territories was the lowest in many years.

LITTERATURLISTE

Jensen, J. S. (1996): Bundvegetationen 1995. Tipperne. 25 s. - Arbejdsrapport nr. 16 fra DMU. Naturovervågning.

Mortensen, C.E. (1986): En økologisk undersøgelse af engene på det naturvidenskabelige reservat Tipperne. Upubliceret specialerapport udført på Institut for Økologisk Botanik, Københavns Universitet.

Rhijn, J.G. van (1991): The Ruff. T. & A.D. Poyser, London

Thorup, O. : Ynglefuglene på Tipperne 1928-1992. Manuskript udarbejdet for Skov- & Naturstyrelsen. Publicering under forberedelse

Thorup, O. (1997): Tipperne. Ynglefuglerapport 1994. Arbejdsrapport fra DMU. Naturovervågning.

Thorup, O., B. Hälterlein, D.M. Fleet, H.R. Henneberg, Th. Mennebäck, L.M. Rasmussen, P.Südbeck & R. Vogel (1995): Vejledning i optælling af ynglefugle i Vadehavet. Wadden Sea Ecosystem No.3, Common Wadden Sea Secretariat, Trilateral Monitoring and Assessment Group & Joint Monitoring Group for Breeding Birds in the Wadden Sea, Wilhelmshaven.

rbejdsrapporter fra DMU. Vedr. naturovervågning er hidtil udkommet:

Rasmussen, L.M., 1995: Tøndermarskens ynglefugle 1994. Ydre Koge, Magisterkogen og Hasbjerg Sø. 88 s. Pris: 50 kr.

Rasmussen, L.M., 1995: Tøndermarskens ynglefugle 1994. Saltvandssøen og Margrethe-Kog. 48 s. Pris: 40 kr.

Arnstrup, O., 1995: Årsrapport 1994. Tipperne. 96. s. Pris: 50 kr.

Lund, M., 1995: Årsrapport 1994. Vejlerne. 121 s. Pris: 50 kr.

Tougaard, S., 1995: Sæler 1994. Vadehavet. 21 s. Pris: 30 kr.

Heide-Jørgensen, M.P. og Teilmann, J., 1995: Sæler 1994. Østersøen, Kattegat og Limfjorden. 30 s. Pris: 30 kr.

Kjeldsen, J.P., 1995: Ynglefugle 1994. Vejlerne. 124 s. Pris: 50 kr.

Thalund, J., 1995: Årsrapport 1994. Langli. 75 s. Pris: 50 kr.

Gregersen, J., 1995: Skarver 1992-1994. Danmark. 27 s. Pris: 30 kr.

Gregersen, J., 1995: Årsrapport 1994. Vorsø. 57 s. Pris: 50 kr.

Jensen, J.S., 1995: Bundvegetation 1994. Tipperne. 28 s. Pris: 30 kr.

Gregersen, J., 1996: Skarver 1995. Danmark. 32 s. Pris: 30 kr.

Hels, T., 1996: Brune Frøer 1995. Danmark. 16 s. Pris: 30 kr.

Clausen, P. et al., 1996: Jagt- og Forstyrrelsesfri kerneområder for vandfugle. Danmark. 60 s. Pris: 50 kr.

Risager, M. og Aaby, B., 1996: Højmoser 1995. Danmark. 89 s. Pris: 50 kr.

Jensen, J.S., 1996: Bundvegetation 1995. Tipperne. 25 s. Pris: 30 kr.

Tougaard, S., 1996: Sæler 1995. Vadehavet. 16 s. Pris: 30 kr.

Rasmussen, T.B., 1996: Årsrapport 1994. Suserup. 55 s. Pris: 40 kr.

Wind, P. og Ballegaard, T., 1996: Orkidéer 1987-1995. Danmark. 97 s. Pris: 50 kr.

Kjeldsen, J. P., 1996: Ynglefugle 1995. Vejlerne. 85 s. Pris: 50 kr.

Wind, P. og Ballegaard, T., 1996: Overvågning af overdrev 1995. 92 s. Pris: 50 kr.

Nielsen, H. H., 1996: Årsrapport 1995. Vejlerne. 98s. Pris: 50 kr.

Rasmussen, L.M. & Thorup, O., 1996: Ynglefugle 1995. Vadehavet. 28s. Pris: 30 kr.

Degn, H.J., 1996: Ændringer af vegetationen 1954-1995. Randbøl Hede. 128 s. Pris 60 kr.

Pihl, S. et al., 1996: Tællinger af vandfugle 1995/96. Danmark. 20 s. Pris: 30 kr.

Laursen, K. & Frikke, J., 1997: Optælling fra fly af rastende vandfugle og menneskelige aktiviteter 1991-95. Vadehavet. 46 s. Pris: 40 kr.

Eskildsen, J.,1997: Skarver 1996. Danmark. 45 s. Pris: 40 kr.

Kjeldsen, J.P., 1997: Ynglefugle 1996. Vejlerne. 85 s. Pris 50 kr.

Olsen, K., 1997: Årsrapport 1995. Tipperne. 72 s. Pris 50 kr.

Rasmussen, T.B., 1997: Årsrapport 1995. Suserup. 54 s. Pris 50 kr.

Hansen, M.J. & Thalund, J., 1997: Årsrapport 1995. Langli. 75 s. Pris 50 kr.

Thorup, O., 1997: Ynglefugle 1994. Tipperne. 87 s. Pris 50 kr.

Arnstrup, O., 1997: Ynglefugle 1995. Tipperne. 72 s. Pris 50 kr.

Gregersen, J., 1997: Årsrapport 1995. Vorsø. 49 s. Pris 50 kr.

marbejdsrapporter fra DMU vedr. naturovervågning. Hidtil udkommet:

obsen, E.M., 1996: Punkttællinger af ynglefugle i eng, by og skov 1995. 47 s. Pris: 40 kr.